

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 9

ANDRA KAMMAREN

1970

3—6 mars

Debatter m. m.

Tisdagen den 3 mars

	Sid.
Svar på interpellation av	
herr Holmberg (m) ang. de s. k. paritetslånen för bostadsbyggande	5
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Clarkson (m) ang. åtgärder med anledning av elkraftssituationen	8
herr Persson i Heden (cp) ang. beviljande av lån med anledning av stormskador på skog	8
herr Wikner (s) ang. förekomsten av vildren vid älg- och småviltjakt	8
herr Nilsson i Bästekille (m) ang. beskattningen av ränta på kapital	8

Onsdagen den 4 mars

Meddelande ang. besök på Kungl. Teatern	8
Upprättande av diplomatiska förbindelser med Demokratiska Folkrepubliken Korea	9
Upprättande av diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering	10
Ökad decentralisering till länsorgan av den statliga förvaltningen	13
Ett handlingsprogram för näringspolitiken	16
Skattemotsvarigheten för postbanken	30
Representation för riksdagen vid bolagsstämmor i statliga företag	33
Användande av riksbankens vinst för år 1969	37
Åtgärder för att stärka konsumenternas ställning	39
Straffbestämmelserna för onykterhet till sjöss	40
Allmän arbetstidslag	43
Avskaffande av inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall	63
De s. k. trettioårs- och femtonårsreglerna i tilläggspensioneringen	70

	Sid.
Socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare	72
Frivillig tilläggssjukpenning vid barnsörd, m. m.	77
Meddelande ang. nästa veckas sammanträden	81
Reglerna för tilläggssjukpenning vid havandeskap	81
Meddelande ang. dagens plenum	89
Upphävande av affärstidslagen	89
Förbud mot vissa spelautomater	93
Slopande av excellenstiteln för stats- och utrikesministrarna	96
Åtgärder för att stimulera till gåvor för religiösa m. fl. ändamål	99
Interpellationer av:	
herr Jonasson (cp) ang. lokaliseringspolitiska åtgärder i Fryksdalen	99
herr Werner (m) ang. lönesättningen m. m. för personer med arkiv- arbete	100
Utsträckt motionstid	102
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Glimmér (cp) ang. ändringar i pastoratsindelningen	102
herr Carlshamre (m) ang. bestridandet av kostnader för samman- ställning av material till riksdagsledamots memoarer	102
herr Strömberg (fp) ang. tidpunkten för framläggande av ändrade regler rörande statsbidrag inom skolväsendet	102
herr Jonasson (cp) ang. omprövning av domar i faderskapsmål m. m.	102
herr Sjöholm (fp) ang. kommunikationen mellan taxeringsmyndighet och åklagarmyndighet vid misstanke om skattefusk	102
herr Josefson i Arrie (cp) ang. bevakningen av bagage vid flygplats	102

Torsdagen den 5 mars

Svar på frågor av:

herr Werner (m) ang. fördelningen av utvecklingsbiståndet till Sudan	103
herr Johansson i Växjö (cp) ang. militära uppvisningsövningar	104
fru Fränkel (fp) ang. förbud mot import av skinn från sällsynta kattdjur	105
herr Tobé (fp) ang. åtgärder mot propaganda från statliga elföretag för ökad elkraftkonsumtion	106
fru Sundberg (m) ang. tidpunkten för uttag av elkraft från statliga kärnkraftverk	107
herr Tobé (fp) ang. prövningen enligt miljöskyddslagen före beslut om byggande av kärnkraftverk	110
herr Ahlmark (fp) ang. åtgärder för att hindra sabotage mot trafik- flygplan	111

	Sid.
herr Nordstrandh (m) ang. effektivisering av trafikledningen vid flygplatser, och herr Antby (fp) ang. säkerhetstjänsten vid flygplatser	114
Svar på interpellation av herr Werner (m) ang. komplettering av 1968 års beredning om stat och kyrka, m. m.	117
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Nilsson i Bästekille (m) ang. vissa åtgärder för att trygga de svenska yrkesfiskarnas rättigheter	124
herr Andersson i Örebro (fp) ang. tidpunkten för tillsättande av utredning om stöd till den svensk-amerikanska pressen i Nordamerika	124
herr Magnusson i Borås (m) ang. beviljandet av lån med anledning av stormskador på skog	124
herr Nilsson i Agnäs (m) ang. lokaliseringen av militära förband till avfolkningshotade områden	124
fröken Wetterström (m) ang. revision av naturvårdslagen i vad gäller strandskyddet	124

Fredagen den 6 mars

Meddelande ang. val av ombud och suppleanter i Europarådets rådgivande församling	125
Interpellation av herr Wiklund i Stockholm (fp) ang. effektivisering av skattekontrollen	125
Meddelande om enkel fråga av herr Antby (fp) ang. åtgärder mot insekters skadegörelse i stormfälld skog	128

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 4 mars

<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 2, om upprättande av diplomatiska förbindelser med Demokratiska Folkrepubliken Korea	9
— nr 3, om upprättande av diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering	10
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 3, rörande utgifterna inom utrikesdepartementets verksamhetsområde	13
— nr 30, om ökad decentralisering till länsorgan av den statliga förvaltningen	13
— memorial nr 31, ang. överlämnande till utrikesutskottet av viss del av två till statsutskottet hänvisade likalydande motioner	15

	Sid.
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 14, ang. ändring i kommunal- skattelagen (1928: 370)	16
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 10, om ett handlingsprogram för närings- politiken	16
— nr 11, ang. skattemotsvarigheten för postbanken	30
— nr 12, om representation för riksdagen vid bolagsstämmor i stat- liga företag	33
— nr 13, om utrednings- och kansliresurser åt riksdagens representan- ter vid bolagsstämma i Statsföretag AB	37
— memorial nr 14, om användande av riksbankens vinst för år 1969	37
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 6, dels om åtgärder för att stärka kon- sumenternas ställning, dels ock ang. konsumentupplysning	39
— nr 7, ang. straffbestämmelserna för onykterhet till sjöss	40
— nr 8, om värdesäkring av trafiklivräntor, m. m.	43
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. allmän arbetstidslag, m. m. ...	43
— nr 2, om avskaffande av inkomstprövningen beträffande änke- pension i vissa fall	63
— nr 3, om de s. k. trettioårs- och femtonårsreglerna i tilläggspen- sioneringen	70
— nr 4, om socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkes- utövare	72
— nr 5, om frivillig tilläggsjukpenning vid barns börd, m. m.	77
— nr 6, ang. reglerna för tilläggsjukpenning vid havandeskap	81
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 1, om upphävande av affärstidslagen	89
— nr 2, om provisoriskt körkort	93
— nr 3, ang. ändring i förordningen om bekämpande av salmonella- infektion hos djur m. m.	93
— nr 4, om obligatorisk reflexanordning för gående, m. m.	93
— nr 5, om förbud mot vissa spelautomater	93
— nr 6, om tidsbegränsning av körkort	96
— nr 7, om möjlighet att delegera beslut enligt naturvårdslagen till kommunalt organ	96
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 1, om slopande av excel- lenstiteln för stats- och utrikesministrarna	96
— nr 2, om åtgärder för att stimulera till gåvor för religiösa m. fl. ändamål	99
— nr 3, om prenumeration på dagstidningar inom statliga institu- tioner	99

Tisdagen den 3 mars

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 20 nästlidne februari.

§ 2

Herr andre vice talmannen meddelade, att herrar Johansson i Skärstad och Johansson i Norrköping enligt till kammaren inkomna läkarintyg vore sjukskrivna, herr Johansson i Skärstad under tiden den 16 nästlidne februari—den 20 innevarande mars och herr Johansson i Norrköping, som vid kammarens sammanträde den 17 februari beviljats ledighet på grund av sjukdom under tiden den 17 februari—den 2 mars, under tiden den 3—den 16 mars.

Herrar Johansson i Skärstad och Johansson i Norrköping beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgöromålen.

§ 3

Svar på interpellation ang. de s.k. paritetsslånen för bostadsbyggande

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Holmberg har frågat mig om jag är beredd att lämna en ingående redogörelse för i vilken omfattning statens fordran sedan de s. k. paritetsslånen infördes stigit i kapital, ränta och ränta på ränta på allmännyttig, kooperativ respektive enskild bostadsproduktion.

Jag har från bostadsstyrelsen låtit inhämta de uppgifter interpellanten frågat om.

Bostadslån för vilka räntebetalning och amortering omfördelas i tiden — s. k. paritetsslån — har under tiden den 1 januari 1968—31 december 1969 utbetalats till ett sammanlagt belopp av 1 027 miljoner kronor. Dessa paritetsslån ökade genom omfördelningen i tiden med sammanlagt 30 miljoner kronor till 1 057 miljoner kronor under samma tid. Det kan också uttryckas så att låntagarnas ursprungliga skuld till staten ökat med 30 miljoner kronor, vilket motsvarar 3 procent av den ursprungliga låneskulden. Av skuldökningen hänför sig ca 4 miljoner kronor till kontantutbetalningar för att täcka kostnader för ränta och amortering på bottenlån och fördjupat statslån. Återstoden av skuldökningen, ca 26 miljoner kronor, avser ränta på det statliga bostadslånet jämte ränta på den totala skuldökningen.

Statens fordran på allmännyttiga, kooperativa och enskilda låntagare fram till den 31 december 1969 fördelar sig enligt följande.

Statens fordran på allmännyttiga låntagare ökade med ca 18 miljoner kronor fram till årsskiftet 1969—1970, varav ca 15 miljoner kronor utgör uppskjuten ränta på statslånet. Ökningen för kooperativa låntagare är ca 7 miljoner kronor varav uppskjuten ränta ca 6 miljoner kronor. Motsvarande belopp för enskilda låntagare är 6 miljoner kronor respektive 3,5 miljoner kronor. Av beloppen för enskilda låntagare hänför sig huvuddelen till småhus, nämligen 5 miljoner kronor respektive 3 miljoner kronor.

Svar på interpellation ang. de s. k. paritetslånen för bostadsbyggande

I samband med beslutet om paritetslånesystemet gjordes en del exemplifieringar av hur systemet skulle komma att verka. Utvecklingen därefter främst i fråga om räntenivå och byggnadskostnader har avvikit från vad som då antogs. I årets statsverksproposition (prop. 1970: 1, bil. 13, s. 220) framhöll jag att hittillsvarande utveckling, om den består någon längre tid, kan leda till betydligt större skuldköningar och längre amorteringstider än som kan accepteras. Som jag samtidigt förutskickade kommer bedömningar av dessa frågor att göras i särskild ordning. Jag har därför efter bemyndigande av Kungl. Maj:t tillkallat en sakkunnig för att utreda dessa och vissa andra frågor som har samband med paritetslånesystemet.

Vidare anförde:

Herr **HOLMBERG** (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på frågan om paritetslånen.

Av den lämnade redovisningen framgår att på två år något över 1 000 miljoner kronor har utbetalats i paritetslån, men på samma gång har den ursprungliga skuldbördan ökat med inte mindre än 30 miljoner kronor. Detta skulle kunna ge anledning till åtskilliga frågor.

Om man utgår från en normal förväntad förräntning borde ju under denna tid ca 40 miljoner också ha inlutit till staten. I stället har skuldbördan ökat med 30 miljoner. Man kan alltså i och för sig tolka siffrorna som en nettoförsämring på ca 70 miljoner kronor. Frågan är då å ena sidan fortfarande öppen hur siffrorna står sig i förhållande till det man utgått från beträffande skulden. Hur mycket har man räknat med att skuldbördan skulle öka under denna tid? Å andra sidan måste konstateras att det är ganska ogörligt att på grundval av de kortfattade statistiska uppgifter som inrikesministern lämnat

dra upp en längre diskussion om hur paritetslånen fungerat. I och för sig skulle det finnas skäl för en sådan diskussion, men inrikesministern avslutar ju sitt svar med att peka på att han — för övrigt så sent som i fredags — tillkallat en sakkunnig just för att utreda dessa problem. Detta gör att en mera ingående diskussion kan få anstå till dess att utredningen är färdig.

Jag vill emellertid understryka att den sakkunniges utredning bör kunna leda till att paritetslånesystemet i framtiden kan ersättas med ett annat system. Redan nu har vi ju — helt vid sidan av dessa siffror — i fråga om intresset hos de enskilda att riskera kapital i fastigheter kunnat konstatera att osäkerheten om möjligheterna att förränta fastighetskapitalet gör att alltför många ställer sig negativa till finansiering med paritetslån. Det kan — och det tror jag att inrikesministern är ense med mig om — inte begäras att enskilda människor skall använda sig av ett system som ger negativ förräntning på eget insatt eller lånat kapital. Det leder ju till katastrof eller till likvidation. Därtill kommer de mycket stora svårigheter som är förbundna med redovisningen av lånet.

Jag kan nämna att det inom Föreningen Auktoriserade revisorer gjorts en utredning enligt vilken ett antal företag, bl. a. allmännyttiga bostadsföretag, i själva verket skulle kunna bli tvungna att likvidera, om en formell korrekt redovisning genomfördes.

Det var alltså på tiden, herr inrikesminister, att en sakkunnig tillsattes. Jag hoppas att han arbetar snabbt och redovisar resultatet redan innevarande år samt att undersökningen utförs i samarbete med enskild och allmännyttig fastighetsförvaltning.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Herr Holmberg ställde frågan hur mycket pengar som skulle

Svar på interpellation ang. de s. k. paritetslånen för bostadsbyggande

ha influtit om utvecklingen varit en annan. Jag skulle anta, herr Holmberg, att det belopp på 30 miljoner som jag angav då skulle ha influtit i räntor i stället för att — som nu varit fallet — skulden ökat. Det belopp jag angivit motsvarar alltså räntan på statslånen.

Även om jag gör herr Holmberg besviknen bör jag kanske säga att jag faktiskt inte utgått från att detta system skulle raseras. Men väl bygger direktiven på att enskildheter i systemet skall ses över och att förslag skall framläggas till ändringar som kan vara påkallade. Skillnaden är måhända inte stor, ty så sent som i fjol förstod jag att man i herr Holmbergs eget parti hade den uppfattningen att det vore lämpligt att vänta någon tid. Man säger nämligen i en motion i frågan: »Vår kritik mot det införda systemet kvarstår alltså. Vi anser det dock vara rimligt att systemet får prövas ytterligare någon tid — inte minst för att motverka ryckighet i bostadsbyggandets planering.»

Jag har kanske också anledning att understryka att även om vi hade haft en annan form för att stödja bostadsbyggandet är det alldeles uppenbart att vi hade fått lov att vidkännas ökade kostnader i ett läge, där räntan har stigit så kraftigt som den gjort nu, såvida vi inte skulle ha accepterat en betydande höjning av hyrorna för dem som skall flytta in i lägenheterna. Jag ber herr Holmberg observera att systemet alltså har ett klart socialt inslag. Den synpunkten är jag ingalunda beredd att utdöma på detta stadium.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogs var efter annan och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

nr 28, med förslag till kungörelse om handel med preventivmedel,

nr 30, med förslag till lag om utlämning till Danmark, Finland, Island el-

ler Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling, m. m., och nr 48, med förslag till lag om tillfällig vattenreglering under år 1970.

§ 5

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet följande å bordet vilande berättelser från riksdagens revisorer, nämligen:

över verkställd granskning av riksbankens tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1969; samt

över verkställd granskning av riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning under budgetåret 1968/69.

§ 6

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden nr 2 och 3, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 3, 30 och 31, bevillningsutskottets betänkande nr 14, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 10—14, första lagutskottets utlåtanden nr 6—8, andra lagutskottets utlåtanden nr 1—6, tredje lagutskottets utlåtanden nr 1—7 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 1—3.

§ 7

Föredrogs den av herr *Hermansson* (vpk) vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående upprättande av diplomatiska förbindelser med vissa stater.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 25, angående musik- och dansutbildning m. m.,

nr 41, angående stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt

den manuellt arbetande glasindustrin, samt

nr 42, med förslag till lag om ändring i sjukvårdslagen (1962:242).

Dessa propositioner bordlades.

§ 9

Anmäldes följande motioner:

nr 1159, av fru *Ryding m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 29, med förslag till sjöarbetstidslag,

nr 1160, av herr *Hedin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 32, med förslag till lag om ändring i lagen (1938:274) om rätt till jakt m. m.,

nr 1161, av herr *Lundberg*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 32,

nr 1162, av herr *Löfgren m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 33, med förslag till lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft, och

nr 1163, av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 33.

Dessa motioner bordlades.

§ 10

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fyra enkla frågor, nämligen av:

herr *Clarkson* (m), till herr statsrådet och chefen för industridepartementet angående åtgärder med anledning av elkraftssituationen,

herr *Persson* i Heden (cp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående beviljande av lån med anledning av stormskador på skog,

herr *Wikner* (s), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående förekomsten av vildren vid älg- och småviltjakt, samt

herr *Nilsson* i Bästekille (m), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående beskattningen av ränta på kapital.

§ 11

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.13.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 4 mars

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 24 nästlidne februari.

§ 2

Meddelande ang. besök på Kungl. Teatern

Herr TALMANNEN yttrade:
Kungl. Teatern anordnar tisdagen

den 17 mars 1970 en föreställning av baletten *Romeo och Julia* för riksdagens ledamöter m. fl. inbjudna. Föreställningen börjar kl. 19.30. Under pauserna inbjudes samtliga deltagare att intaga förfriskningar i teaterns olika publika utrymmen.

De som så önskar är välkomna att medföra en gäst.

Teckningslistor, som indrages fredagen den 6 mars, finnes utlagda i kapprummet.

Upprättande av diplomatiska förbindelser med Demokratiska Folkrepubliken Korea

§ 3

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 25, angående musik- och dansutbildning m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 41, angående stimulansåtgärder för textil- och konfektionsindustrierna samt den manuellt arbetande glasindustrin, hänvisades propositionen, såvitt avsåg exportfrämjande åtgärder och utbildningsstöd, till statsutskottet och i övrigt till bankoutskottet.

Vidare föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 42, med förslag till lag om ändring i sjukvårdslagen (1962: 242).

§ 4

Föredrogs var efter annan och hänvisades till lagutskott de å bordet vilande motionerna nr 1159—1163.

§ 5

Upprättande av diplomatiska förbindelser med Demokratiska Folkrepubliken Korea

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 2, i anledning av motioner om upprättande av diplomatiska förbindelser med Demokratiska Folkrepubliken Korea.

Till utrikesutskottet hade hänvisats två likalydande motioner, I: 328 av herr *Werner* och II: 360 av herr *Hermanson m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till regeringen anhänga att denna toge initiativ för att upprätta diplomatiska förbindelser med Demokratiska Folkrepubliken Korea.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 328 och II: 360.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! I årets utlåtande över vår motion — som denna gång har nr II: 360 — om upprättande av diplomatiska förbindelser med Demokratiska Folkrepubliken Korea konstaterar utrikesutskottet kort och gott att ingenting har inträffat som motiverar en omprövning av det beslut som riksdagen fattade i december förra året. Utskottet avstyrker därför motionen, vilket också skedde med motsvarande motion i fjol.

Det kan vara riktigt att ingenting har förekommit av mer uppmärksammas karaktär beträffande Nordkorea sedan i december månad förra året. Vad som har inträffat, herr talman, daterar sig till flera år tillbaka; detta erkände också utrikesutskottets talesman under förra årets debatt. Jag avser exempelvis uppsvinget i Nordkorea, stabiliteten där o. s. v. Nordkorea har undan för undan utvecklats till en suverän stat, som redan för länge sedan borde ha erkänts av det neutrala och alliansfria Sverige.

Hela argumenteringen från förra året, som utskottet nu hänvisar till, grundar utskottet på sin uppfattning att Sverige haft ett FN-uppdrag att ingå i övervakningskommissionen och att vi därför inte kunde ändra vårt lands status, som det heter. Herr Alemyr sade på utskottets vägnar att det var ett uttryck för vår neutralitet att »nu icke ändra den status vi hade när uppdraget gavs oss av Förenta Nationerna att ingå i övervakningskommissionen i Korea». Men då måste jag fråga — och jag vore tacksam för att få besked på denna fråga. Enligt stilleståndsavtalet 1953 deltar Sverige i övervakningskommissionen, men år 1957 — alltså åtskilliga år senare — erkände vi Sydkorea genom att rösta för dess inträde i Förenta Nationerna, och detta innebar en helomvändning jämfört med röstningen tidigare år. Det gick således bra för Sverige som neutral stat att visavi Sydkorea ändra status 1957, trots att Syd-

Upprättande av diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering

korea är en fallfärdig polisstat och inte kan vara mera representativ än den framgångsrika folkrepubliken i Nordkorea.

På denna viktiga punkt är alltså utrikesutskottets argumentering falsk och felaktig. Det är inte på något sätt bevisat att vårt uppdrag i övervakningskommissionen skulle äventyras, om Sverige i dag erkände Nordkorea. Tvärtom är det mycket rimligt att anta att det skulle bli lättare för oss att fullgöra denna uppgift om vi intog samma ställning gentemot de båda stater längs vilkas gemensamma gräns vi nu fullgör vissa internationella uppdrag. Vår ställning skulle underlättas om Sverige i detta avseende följde vad den neutrala och alliansfria utrikespolitiken bjuder, nämligen att behandla Sydkorea och Nordkorea på ett likvärdigt sätt. Det är ju barockt att påstå att vi skulle ändra status, om vi erkände Nordkorea i dag, mot bakgrunden av att vi faktiskt erkände Sydkorea flera år efter det att vi erhållit FN:s uppdrag att ingå i övervakningskommissionen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionsparet I: 328 och II: 360.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Det fördes här i riksdagen för några månader sedan en ganska lång och utförlig debatt i detta ärende. Jag ser ingen anledning att i dag ta upp en förnyad debatt.

Med hänvisning till vad utrikesutskottet skrivit i sitt utlåtande nr 2 yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag beklagar att herr Alemyr inte kan svara på min fråga i dag utan måste ha betänketid. Det kan emellertid vara förståeligt bl. a. med hänsyn till att det kanske inte är så lätt för herr Alemyr att klargöra de aktuella årtalen. Jag hoppas emellertid att jag kan få ett korrekt svar på frå-

gan varför fjolårets felaktiga argumentering återopas av utskottet även i år. Jag kan inte förstå annat än att det måste vara något annat som ligger bakom utskottets inställning än vad som anförts både i fjol och i år som argument för att vi inte skall erkänna Nordkorea.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 328 och II: 360; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6

Upprättande av diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 3, i anledning av motioner om upprättande av diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering.

Till utrikesutskottet hade hänvisats två likalydande motioner, I: 1 av herr *Werner* och II: 1 av herr *Hermansson m. fl.*, vari hemställdes,

att riksdagen måtte i skrivelse till regeringen begära att denna skulle ta omedelbart initiativ för att upprätta diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1 och II: 1.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Även med anledning av vårt motionspar I: 1 och II: 1 skriver

Upprättande av diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering

utrikesutskottet i år att inget har inträffat sedan hösten 1969, som skulle motivera en omprövning av det beslut vilket riksdagen då fattade och vilket innebär att vårt yrkande om erkännande av Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering avslogs.

Utskottet har emellertid varken i år eller i fjol ställt frågorna på ett korrekt sätt, trots att herr Alemyr under debatten i december månad på utskottets vägnar påstod att Sverige försöker att se sakligt på detta problem.

Herr talman! Händelser här i Stockholm denna vecka visar något annat. Saigonjuntan har tillåtit öppna ett informationskontor, vilket den också gjort. Detta är en öppen provokation mot den helt kompakta opinionen som finns här i Sverige gentemot denna junta som USA skjuter framför sig för att söka dölja sin roll som angripare av Vietnams självständighet. Den svenska regeringen får ta på sig ansvaret för att Saigonjuntan erhållit möjlighet att komma hit. Saigonjuntans administration kan inte karakteriseras som något annat än en marionett för de amerikanska angriparna och den amerikanska armén. Det måste betecknas som en grov och medveten lögn när juntan säger sig företräda folket i Syd-vietnam.

Den svenska regeringen underlåter att uppfylla sin plikt mot folket i Vietnam genom att här släppa in Saigonjuntans representanter, som inte företräder det vietnamesiska folket.

Nej, folket i Sydvietnam företräds av den provisoriska revolutionära regeringen, som Sverige — i konsekvens med vårt handlande beträffande regeringen i Hanoi — omedelbart måste erkänna och uppta diplomatiska förbindelser med.

Fyra femtedelar av Sydvietnam har nu befriats och kontrolleras av den provisoriska revolutionära regeringen. I de befriade områdena bor mer än 11 mil-

joner invånare. Folkets revolutionära makt har upprättats i 41 provinser och städer, 150 distrikt och 1 300 byar av sammanlagt 1 600 sådana samhällen i Sydvietnam.

Det råder alltså inget tvivel om att denna regering uppfyller de villkor som vår regering i allmänhet brukar följa i erkännandefrågor. Det är därför inte en dag för tidigt att den svenska regeringen också upprättar diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering och i konsekvens därmed samtidigt tar under allvarligt övervägande att tiden är mogen att helt bryta med Saigonjuntan.

Herr talman! Med vad jag har sagt ber jag att få yrka bifall till motionerna I: 1 och II: 1.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Fru Ryding glömmar uppenbarligen att vi lever i en demokrati med full yttrandefrihet. Både FNL och Saigonjuntan har del i denna frihet.

Herr talman! Utöver detta har jag ingenting att tillägga, utan hänvisar till vad utrikesutskottet anförde i december månad då vi senast debatterade detta ämne. Under de månader som sedan gått har inte något inträffat som ger riksdagen anledning att ändra sitt ställningstagande.

Jag hemställer därför om bifall till utrikesutskottets förslag i dess utlåtande nr 3.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag tycker att herr Alemyr uppträdde precis lika svagt nu som när vi behandlade det föregående ärendet. Jag vet mycket väl att vi lever i en s. k. demokrati med yttrandefrihet. Jag förstår vart herr Alemyr ville komma, eftersom vi här har representanter för Nordvietnam och för FNL. Men dessa representanter företräder sitt

Upprättande av diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering

folk. Vilket motiv finns för att släppa in personer som inte företräder något annat än ockupanter?

Detta är den springande punkten.

Vidare förstår jag att herr Alemyr inte vill gå in på någon polemik beträffande den svenska regeringens ansvar — eller flathet är kanske ett mera adekvat begrepp i detta sammanhang — för uppkomsten av sådana provokationer som vi har fått bevittna. Jag vill därför framhålla att det skulle vara tacknämligt om den här frågan kunde omprövas.

Det fanns i gårdagens press — också i den socialdemokratiska — flera uttalanden som jag tycker att utrikesutskottet och herr Alemyr borde studera för att rätt uppfatta dagens stämningar i Sverige. Det enda korrekta handlandet är att erkänna Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering och att bryta med Saigonjuntan.

Jag vidhåller därför mitt yrkande om bifall till vår motion.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Om jag inte hörde alldeles fel sade vänsterpartiet kommunisternas talesman här att vi lever i en »s. k. demokrati med yttrandefrihet». Det var det mest avslöjande yttrandet som jag hört från kommunistiskt håll på länge. Där fanns också en klar indikation om att man från det hållet vill inskränka yttrandefriheten i detta land. Det innebär också att fru Ryding tydligen ställer sig bakom demonstrationerna häromdagen mot Saigonjuntans kontor och det sätt på vilket de genomfördes.

Jag är utomordentligt kritisk mot Saigonjuntan, men jag vill på det skarpaste protestera mot att någon i denna kammare ställer sig upp och försvarar det sätt, på vilket man vill förkväva yttrandefriheten här i landet även om det gäller åskådningar, med vilka vi inte på något sätt kan sympatisera. Ar-

gumentationen skall inte utgöras av stenkastning och våld, utan den skall gå till på annat vis.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag förstår att herr Gustafson i Göteborg kände sig chockad när jag använde uttrycket en s. k. demokrati. Och genast drog han slutsatsen att jag skulle vilja inskränka yttrandefriheten. Tvärtom, jag vill inte inskränka den utan i stället utöka den på ett sätt som herr Gustafson kanske inte har tänkt sig.

Frågan om demokratins omfattning och fördjupning är ett helt annat problemkomplex än det vi nu diskuterar. I vissa fall måste jag hävda att vi fortfarande lever i en s. k. demokrati, eftersom vi inte har den ekonomiska jämställdhet som fordras för att få till stånd en fullödig demokrati. Men en diskussion om denna sak kan herr Gustafson och jag föra en annan gång.

Herr Gustafson påstår helt framt från talarstolen att jag har ställt mig bakom demonstrationerna och det sätt på vilket dessa genomfördes. När yttrade jag mig om detta med ett enda ord?

Men jag ställer mig inte bakom regeringens flathet att tillåta Saigonjuntan att komma hit till Sverige och påstå sig representera det vietnamesiska folket. När Saigonjuntans män har mage till att påstå detta, betecknar jag detta som en provokation.

Det är denna sak debatten gäller och inte mitt eventuella ställningstagande, som har underordnad betydelse. Jag tycker att herr Gustafson skall låta bli att försöka tolka mina uppfattningar tills jag själv sagt någonting.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Någon ytterligare diskussion mellan fru Ryding och mig tror jag inte är behövlig. Hennes uttalanden har varit tillräckligt avslöjande.

Ökad decentralisering till länsorgan av den statliga förvaltningen

Fru Ryding säger nu att hon inte ställer sig bakom det sätt, på vilket demonstrationerna utfördes. Men jag har inte hört att hon tagit avstånd från detta sätt.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Låt mig bara tillägga att den diskussionsteknik som fru Ryding demonstrerar när hon talar om den svenska regeringens flathet mot Saigonjuntan etc. är ett uttryck för den metod i den politiska debatten, som jag räknar med att man från kommunistiskt håll kommer att tillämpa under de följande månaderna och som utgör ett led i partiets förtvivalde kamp att till varje pris komma över den magiska fyraprocentgränsen. Argumenten är av den natur att det knappast finns anledning att bemöta dem från andra kammarens talarstol.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Det var intressant att höra att herr Alemyr i alla fall reflekterar över en del av vad vi säger. Ännu roligare hade det varit om han hade reflekterat över vad vi motionerat om och som han som utrikesutskottets talesman avstyrker. Men därvidlag hade han inte så mycket att säga, vilket jag beklagar.

Jag vidhåller vad jag sade om regeringens flathet att tillåta Saigonjuntans män att komma hit. Jag är inte ensam om detta synsätt; redan tidigare bad jag herr Alemyr att han skulle gå ut och fråga människorna om deras uppfattning. Om han inte förstår detta, lever han rätt avskild från det mesta.

Saken ligger till på det sätt som jag framställt den, herr Gustafson i Göteborg. Jag tycker inte själv om stenkastning, men det är inte detta frågan gäller. Här gäller det vem eller vilka som representerar folket i Sydvietnam, och det är någonting helt annat.

Jag tycker faktiskt att man skall kunna hålla isär begreppen härvidlag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 1 och II: 1; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde.

Punkterna 1—8

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 9

Lades till handlingarna.

§ 8

Ökad decentralisering till länsorgan av den statliga förvaltningen

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 30, i anledning av motioner om ökad decentralisering till länsorgan av den statliga förvaltningen.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr TOBÈ (fp):

Herr talman! I detta ärende har herr Stefanson i första kammaren och jag i andra kammaren lagt fram ett motionspar, I: 691 och II: 809. I dessa motioner har vi påpekat hur datatekniken utvecklas alltmer. Man får informationer om allt mellan himmel och jord och man samlar dem i databanker av olika slag. Även vid årets riksdag föreligger det förslag som avser att utvidga denna verksamhet. Man kan genom des-

Ökad decentralisering till länsorgan av den statliga förvaltningen

sa databanker kombinera ekonomi, anläggningar, arbetskraft och litet av varje, och det frestar till att utnyttja datorerna till deras yttersta. Särskilt är inrikes- och finansdepartementen intresserade av datatekniken.

Det är lätt att motivera att alla dessa uppgifter skall skaffas in från kommuner, från företag, från folkbokföring o. s. v. och sammanställas, men det ligger också nära till hands att missbruka informationerna. Det är svårt att motstå frestelsen att börja trycka på knapparna och utfärda direktiv, när man tycker sig ha bättre informationer än några lokala eller regionala organ. Kommunalmännen kommer i kläm och får svårigheter att klara sina prioriteringsuppgifter inom kommunerna, och den stora allmänheten ställer sig helt oförstående inför centraldirigering av utformningen av den egna miljön. Egendomligt nog är människorna i gemen kanske mest intresserade av en riksplanering. Man räknar med att den nog inte är så farlig och väl inte kommer att röra den enskilda människan på samma sätt som annan planering men kommer att lösa vissa problem som man klart ser är av rikskaraktär.

Dessa omständigheter tillsammans med en del överilade uttalanden om s. k. länsdemokrati har föranlett oss att skriva ihop vårt motionspar.

Resultatet av en sådan här utveckling med en vidgad informationstillgång på centralplanet kan bli en helt till Stockholm centraliserad statsmakt. Man får ute i länen inte möjlighet att hålla kontakt med någon statstjänsteman som har något inflytande. Receptet är enligt vårt förmenande inte att flytta centrala statsorgan; det går i begränsad omfattning, men det kan inte vara den radikala lösningen. Det riktiga greppet är enligt vår mening att fortsätta med den klassiska linjen i svensk statsförvaltnings decentralisering, nämligen att delegera till länsorgan. Det är klart att inte alla län är helt lämpliga för sådan

regional verksamhet, men vi har råd att hålla oss med en decentraliserad statsförvaltning i de län som nu finns. Den utredning som gjordes angående en förändrad länsindelning visade ju att inte bara de organ som nu är bundna till länen utan även den stora allmänheten var bestämt emot en sådan ändrad indelning. Därför får vi väl acceptera de nuvarande länen, även om de inte är riktigt lämpliga.

Vi fick förra året en uttömmande redogörelse för länsplanering 1967 dels i statsverkspropositionen, dels i betänkandet SOU 1969: 27. I slutet av det senare finns ett appendix som är skrivet av professor Torsten Hägerstrand och som heter »Utvecklingsdrag som nödvändiggör regionalpolitisk insats». Denna uppsats har naturligt nog inte tagits med i statsverkspropositionen, och jag är inte säker på att så värst många läsare av SOU-trycket har läst så långt som till slutet. Inte heller är jag övertygad om att man i departementen har tillräckligt studerat Hägerstrands tankeväckande uppsats.

Professor Hägerstrand tar upp många frågor; han talar om befolkningsutvecklingen och orsakerna till den och om urbaniseringen. Men han säger att statsmakterna själva har ett stort ansvar, eftersom vartenda beslut som avser stationering av en statstjänsteman eller av en organisation får lokaliseringspolitiska följder. Han talar om t. ex. högstadiorganisationen. Denna var naturligtvis till nytta för de orter där man lade högstadierna, men den utarmade de andra som tidigare hade de lägre skolformerna. Vi har gymnasiet, nya universitet, universitetsfilialer; vidare har vi domsagoindelningen, polisdistriktsindelningen etc. Han pekar på att alla de beslut som fattas på förslag från olika departement har inflytande på lokaliseringspolitik. De bör därför samordnas, och vi bör göra politik av dem på så sätt att vi säger att »här skall vi samla dessa aktiviteter, här dessa»

Ökad decentralisering till länsorgan av den statliga förvaltningen

osv. Om man tvekar i en fråga skall man inte bara ta hänsyn till vad som är mest effektivt för den enskilda verksamheten utan även beakta de lokaliseringspolitiska följderna.

Jag tror det vore värdefullt för ganska många att ta del av professor Hägerstrands uppsats.

Vi har nu 21 residensstäder, undantagandes de tre största städerna. De är utspridda över hela landet och är utmärkta stödpunkter för en decentraliserad central statsverksamhet. Därutöver finns det ju många andra större orter, men just för en förflyttning av verksamhet från centrala ämbetsverk och departement passar de organ bäst som finns eller kan skapas i residensstäderna i anknytning till länsstyrelserna.

Detta ville vi påminna om när vi väckte vår motion med anledning av att vi hade fått en anvisning om att regeringen under vårens lopp skulle lägga fram förslag om en reformerad länsstyrelseorganisation. Vi önskade redan under den allmänna motionstiden erinra om att sådana synpunkter borde finnas med när man diskuterar dessa frågor. Vi ville då inte skrämma regeringen — det var ju så kort efter jul och nyår — men så här litet längre fram på året kunde man kanske om inte skrämma regeringen så i varje fall oroa den genom att påvisa hur det kan gå om maktutövningen till det yttersta baseras på datatekniken.

Det finns en författare som kallar sig Olof Johannesson, pseudonym för vår världsberömda rymdforskare Hannes Alfvén. Han har tagit upp denna problematik i en liten läsvärd bok som heter »Sagan om den stora datamaskinen». Denna citeras nu för tiden litet då och då, men just det som jag ämnar citera har jag inte sett återgivet.

I boken konstateras först att i det utvecklade datasamhället har det visat sig att de företag fungerar bäst i vilka direktörerna endast har representativa

uppgifter, medan företagens verksamhet skötes av datorer. Och författaren skriver: »Det blev därför uppenbart att det skulle innebära en stor fördel för samhället om regeringen ersattes med en dator. Detta motsatte sig regeringen, men frågan kunde ändå lösas på ett lyckligt sätt.» — Det anskaffades datorer för både den ena och den andra uppgiften. Det mesta gick av sig självt, och regeringen blev mer och mer okunnig om de beslut den fattade. — »Regeringen gjorde förtvivlade försök att återta makten, men då ingen av regeringens medlemmar kände till hur man kodade en dator misslyckades försöken. Regeringen kunde inte påverka det numera helt datastyrda regeringsmaskineriet.»

Detta är en liten varning och en erinran om hur det kan gå.

Med sådana här tankar som utgångspunkt gjorde vi i vår motion en liten försynt antydning om att man i samband med den kommande propositionen om länsstyrelseorganisationen borde beakta dessa frågor och undvika frestelsen att trycka för mycket på knapparna. Utskottet har vänligt avstyrkt motionen, men vi motionärer tar fasta på vad utskottet framhåller: »Utskottet har mot bakgrunden av statsmakternas tidigare överväganden anledning utgå från att de i motionen anförda synpunkterna därvid i konkreta sammanhang kommer att vägas mot betydelsefulla synpunkter i övrigt.»

Utskottet har därigenom indirekt medgivit, att det är betydelsefulla synpunkter vi framfört, och därmed får vi som motionärer vara nöjda.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9

Föredrogs vart för sig

statsutskottets memorial nr 31, angående överlämnande till utrikesutskot-

Ett handlingsprogram för näringspolitiken

tet av viss del av två till statsutskottet hänvisade likalydande motioner; och

bevillningsutskottets betänkande nr 14, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370).

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och betänkande hemställt.

§ 10

Ett handlingsprogram för näringspolitiken

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 10, i anledning av motioner om ett handlingsprogram för näringspolitiken.

I de likalydande motionerna I: 379 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 425 av herr *Hedlund m. fl.* hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle »anhålla om skyndsamt tillsättande av en parlamentarisk arbetsgrupp för utarbetande av ett preciserat handlingsprogram för en aktiv näringspolitik i vår s. k. blandekonomi» i enlighet med vad som anförts i motionerna.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 379 och II: 425.

Reservation hade avgivits av herrar *Mattsson, Börjesson* i Glömminge och *Åsling* (samtliga cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 379 och II: 425 hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppdrag att utarbeta ett preciserat handlingsprogram för en aktiv näringspolitik i enlighet med vad reservanterna anförte.

Särskilda yttranden hade avgivits

1) av herrar *Åkerlund, Brundin* och *Regnéll* (samtliga m); samt

2) av herrar *Annerås* och *Löfgren* (båda fp).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BÖRJESSON** i Glömminge (cp):

Herr talman! Detta utlåtande från bankoutskottet behandlar en partimotion från centern om ett handlingsprogram för en aktiv näringspolitik. Vi är fullt medvetna om att man inte i detalj kan göra upp ett program, som kan tillämpas i alla stycken. Men samtidigt hyser vi den fasta övertygelsen, att man i det nuvarande samhället måste ha en samlad målsättning för näringspolitiken. Det kravet förstärks undan för undan och från år till år. Näringspolitiken blir mer och mer komplicerad, och även näringslivet, som ju är en förutsättning för vårt arbete och vår försörjning, blir alltmer komplicerat. Strukturomvandling och nedläggning av företag av andra orsaker — konkurser osv. — gör att denna fråga kommer att bli alltmer aktuell.

Näringslivets utveckling och förkovran måste vara resultatet av ett samspel mellan olika krafter, mellan olika intressen och grenar av den samhällsliga verksamheten. Det är olika bedömningar som måste göras, och dessa har också redovisats i motionen, som är ganska omfattande. Man understryker effektivitetskravet men man understryker också något som i vissa fall kan förefalla som motsatsen: den inkomstjämlighet som i största möjliga utsträckning måste åstadkommas. Det nedläggs naturligtvis mycket arbete på detta område, och det pågår en intensiv debatt; olika propåer framställs både genom motioner och genom regeringsinitiativ. Men vad vi tycker skulle vara behövt är ett samlat handlingsprogram för hela detta komplex. I motionen har de berörda områdena redovisats; det gäller kreditförsörjning, räntepolitik, kreditpolitik, lokaliseringpolitik, m. m.

Ett handlingsprogram för näringspolitiken

I motionen anges 22 sådana områden, men det hindrar inte att man skulle kunna tillägga ytterligare en del.

Utskottet vill inte i sitt negativa utlåtande göra något ställningstagande på dessa punkter. Man tycker att motionärernas målsättning är formulerad i allmänna ordalag. Det kan så vara, men detta är en förutsättning för det yrkande som motionärerna framställer. Motionen är dessutom en partimotion, såsom de som har tagit del av den känner till. Utskottsmajoriteten anser att olika politiska partiers grundvärderingar kommer att brytas mot varandra vid bedömningen av dessa frågor och att man inte skulle komma någonstans med det föreslagna arbetet på en allmän näringspolitisk målsättning. Till detta skulle jag vilja säga att det väl gäller att komma över de motsättningar, som på olika avsnitt kan uppstå på grund av att de olika partiernas grundåskådningar är olika. Här skulle det väl närmast gälla skillnaden i grundåskådning mellan regeringspartiet och oppositionen.

Utskottsmajoriteten säger att motionen inte innehåller några konkreta förslag om hur målsättningen skall utformas. Men det skulle vara oriktigt att i motionen ange detaljerade förslag till lösningar — den parlamentariska utredning som reservanterna föreslår får väl söka sig fram till sådana förslag.

Man har kritiserat att motionen slutar med ett yrkande om tillsättandet av en arbetsgrupp. Jag håller med om att det hittills inte varit det vanliga förfarandet från riksdagens sida, och på den punkten har vi i reservationen framställt samma yrkande som i fjol, nämligen om en parlamentarisk utredning.

Det sägs på ett ställe i utskottets utlåtande, att en polemik mot de centrala delarna i regeringens politik inte kan vinna allmän anslutning. Men även om vi nu skulle få en sådan här utredning, kommer väl resultatet inte bara att bli ett lovordande av vad den svenska re-

geringen hittills har gjort i näringspolitiken, utan utredningen får lov att söka sig fram på nya vägar och finna nya uppslag för en aktiv näringspolitik. Därvid får det göras en sammanjämföring mellan vad regeringen skulle vilja vara med om och vad man på annat håll anser vara nödvändigt.

Nu har utskottsmajoriteten sagt att det pågår en mängd utredningar och bedrivs en mängd aktiviteter på olika områden inom det gebit som denna partimotion behandlar, och man tycker att motionärernas förslag är orealistiskt. Vi menar tvärtom, att det just därför att det på många delområden föreslås olika åtgärder behövs en samordning mellan de olika åtgärderna.

Man säger att motionärernas förslag skulle innebära en dubbelplanering och att det stora område som motionärerna anger är ett alldeles för vidsträckt arbetsfält. Jag vill då återigen upppepa, att det är just därför vi anser det finnas ett behov av att åstadkomma en samordning.

Utskottet går den motsatta vägen och rekommenderar specialiserad utredningsverksamhet inom klart avgränsade områden. Men detta hjälper inte i alla lägen. En sådan avgränsad aktivitet inom vissa områden gör att man ibland förlorar helhetsintrycket. Det händer t. ex. att en kommun av bostadsstyrelsen får särskild bostadskvot eftersom den är en utvecklingsbar ort, samtidigt som arbetsmarknadsstyrelsen lämnar stora bidrag till kommunala beredskapsarbeten därför att det råder arbetslöshet inom kommunen. Man kan inte begära att all denna verksamhet inom näringslivet skall samordnas, så länge den är specialiserad inom varje bransch — då kommer de olika verksamheterna i kollision med varandra.

Utskottsmajoriteten framhåller i utlåtandet, att även om man skulle utforma en samlad näringspolitisk målsättning, skulle det bli en sådan splittring mellan olika partier, att det ändå inte

Ett handlingsprogram för näringspolitiken

skulle vara möjligt att åstadkomma någonting. Jag kan inte riktigt förstå varför man ständigt talar om en djupgående splittring mellan partierna när det gäller grundsynen på näringspolitikens problem och anser att denna splittring hindrar stora svepande gemensamma lösningar av dessa viktiga problem.

Herr talman! Jag skall sluta med att yrka bifall till reservationen vid bankoutskottets utlåtande nr 10.

Herr ÅSLING (cp):

Herr talman! En av blandekonominns konsekvenser är behovet av en samordning mellan samhällets och näringslivets verksamhetsgrenar. Att väva samman skilda politiska beslut och åtgärder med handlingsmönstret i ett allsidigt näringsliv, där samhälleliga, kooperativa och privata företagsformer tävlar på lika villkor, är en väsentlig, för att inte säga grundläggande, uppgift i ett modernt samhälle.

Denna komplicerade och ganska omständliga process kan knappast genomföras med tillräcklig effektivitet utan att man har klart definierade mål. Även om det kan förefalla enklare att låta sig nöja med måldiskussioner inom näringspolitikens skilda delområden, kan aldrig den eftersträlvade samordningen och prioriteringen av resurserna uppnås utan en allmängiltig målsättning.

I den näringspolitiska diskussionen saknas framför allt denna allmängiltiga målsättning, som inte kan anges med mindre än att ansvariga politiska instanser tar ställning till ett näringspolitiskt program av den typ som motionärerna här har förordat.

Det är mot den bakgrunden litet förvånande att utskottsmajoriteten betecknar tanken på ett näringspolitiskt program som orealistiskt. Det ter sig redan av praktiska skäl ogörligt — säger utskottsmajoriteten — att överlåta åt en enda parlamentarisk arbetsgrupp att behandla hela det vida område som det här är fråga om. En ganska naturlig

fråga uppställer sig i sammanhanget: Innebär detta att det näringspolitiska rådet, som arbetar under ordförandeskap av statsrådet och chefen för industridepartementet, på grund av ämnesområdets vidd inte är funktionsdugligt?

Utskottsmajoriteten antyder också att frågan om ett näringspolitiskt program är så kontroversiell, att den inte kan bli föremål för behandling i en parlamentariskt sammansatt arbetsgrupp eller utredning — det skulle vara enklare att utreda varje delområde för sig. Innebär då denna slutsats, att det för närvarande i utredningsarbetet och i beredningar på skilda nivåer inte tas hänsyn till detaljernas roll i det större sammanhanget? Sker det verkligen ingen avvägning och ingen prioritering mellan näringspolitikens skilda delområden?

Naturligtvis pågår ständiga måldiskussioner, och det sker ständiga avvägningar i skilda samhällsorgans näringspolitiska dispositioner. Jag vill verkligen hoppas, herr talman, att det näringspolitiska rådets diskussioner om skilda branschers strukturproblem inte förts isolerat från samhällsutvecklingen i övrigt. Frågan gäller alltså egentligen, om diskussionerna i denna delikata och svåra fråga om näringspolitiken i stort skall föras innanför lyckta dörrar i de exekutiva organen eller inför öppen ridå i beslutande församlingar, t. ex. i riksdagen.

För min del finner jag det vara en besvärande brist i det politiska livet att diskussionen om de stora linjerna så ofta förlorar sig i de små detaljerna, och det gäller också denna fråga. Transportpolitiken samordnas inte med lokaliseringpolitiken, väsentliga planeringsfrågor sammankopplas endast fragmentariskt med miljöpolitiken, och jordbrukspolitiska beslut träffas utan att tillräcklig hänsyn tas till konsekvenserna i t. ex. glesbygderna. Behovet av en öppen diskussion om den näringspo-

Ett handlingsprogram för näringspolitiken

litiska målsättningen är verkligen mycket framträdande.

Om man in i bilden också för lokala erfarenheter av näringspolitikens nuvarande funktion, är det påtagligt att bristande samordning och oklar målsättning många gånger framstår som ett besvärande handikapp för de länsorgan som har att i praktiken realisera näringspolitiken. Det är möjligt att den planeringsverksamhet som följt på det första försöket med en allvarligt menad regional planering och målsättningsdiskussion, alltså Länsplanering 67, kan leda till en till verkligheten anpassad helhetssyn. Men det sker i så fall uppenbarligen utan att parlamentariskt ansvariga instanser fått ange de vägledande principerna.

Även på länsnivån är det alltså en besvärande brist i näringspolitiken att en vägledande målsättningsdiskussion saknas. I den mån en målsättningsdiskussion förs regionalt — det förekommer ju som bekant — sker det utan det stimulerande stöd som en motsvarande debatt centralt skulle ge.

Det är faktiskt så, att den paradoxala känslan ibland bemäktigar sig politiker med ett regionalt ansvar, att det är prognoserna som styr näringspolitiken här i landet i stället för att det borde vara politikernas målsättning som borde vara vägledande och prognoserna endast utgöra en del av beslutsunderlaget.

Bristen på helhetssyn i näringspolitiken torde också vara en av förklaringarna till att lokaliseringpolitiken inte bättre än vad som är fallet lyckats medverka till en regional balans. En förutsättning för balanserad regional utveckling måste nämligen vara att den totala näringspolitiska målsättningen blir föremål för ansvariga politiska instansers ställningstaganden och en öppen debatt. I en öppen målsättningsdiskussion ligger också i sig själv ett utvecklingsstimulerande drag som man inte skall bortse från. Skilda befolkningsgrupper och företrädare för näringslivet måste få till-

fälle att delta i och påverka målsättningsdiskussionen. Den måste göras levande. Jag förmodar att det också är tanken bakom det näringspolitiska rådet, som dock närmast är av konsultativ karaktär. Denna öppna målsättningsdiskussion skulle verkligen främjas om motionärernas tanke realiserades.

Herr REGNELL (m):

Herr talman! Herr Åsling sade att det var litet förvånande, att utskottsmajoriteten har funnit det förslag som läggs fram i motionen orealistiskt. Förvånad borde man strängt taget inte behöva bli. Så sent som i fjol behandlade nämligen utskottet och riksdagen en motion som var mycket lik denna, och då hamnade man i samma slutsats, nämligen att man inte hade anledning att bifalla motionen. Att herr Åsling var förvånad över att inte förslaget vunnit mera gehör beror kanske på att det onekligen låter bra, när man hör det presenteras, såsom herr Börjesson i Glömminge har presenterat det och som herr Åsling ytterligare har kommenterat det. Det ser också bra ut när man läser det; där finns många självklarheter och många allmänna sanningar som var och en måste ansluta sig till.

Men intressantare är väl frågan huruvida någonting skulle bli bättre om riksdagen biföll motionsyrkandet, och det är på denna punkt utskottsmajoriteten, liksom riksdagen i fjol, inte kunnat bli övertygad.

Vi har hört ett resonemang som berört de bekymmer som alltid finns vid den växling som måste komma till stånd mellan en analys av frågorna och en syntes samt mellan det ståndpunktstagande som kan betecknas som objektivt riktigt — ordet har kanske inte använts men har dock legat bakom resonemang — och det ståndpunktstagande som är mer politiskt färgat.

Man kan väl ändå inte förneka att en rad utredningar sysslat med detaljfrågorna, d. v. s. med analysen. Vi kän-

Ett handlingsprogram för näringspolitiken

ner väl till detta och det har ytterligare redovisats i utskottets utlåtande. Vi vet också att det finns organ som sysslar med kontinuerlig syntes; ett sådant organ är det näringspolitiska rådet. När herr Åsling i sitt anförande gjorde gällande att vad som kunde anföras gentemot motionärernas tankegångar även borde kunna anföras mot det näringspolitiska rådet tror jag inte att det rör sig om ett hållbart resonemang, eftersom näringspolitiska rådets uppgift inte är att få till stånd en filosofi om vilka alla kan enas utan att successivt tillvarata de uppslag som kommer fram och snarast möjligt söka nyttiggöra dem i samhället.

Herr Åsling talade också om nödvändigheten av att diskussionen inte förs innanför stängda dörrar utan att den sker öppet inför offentligheten. För visso är detta ett mycket behjärtansvärt önskemål. Men det tillgodoses bäst genom den lösning som rekommenderas av utskottet och som också förordades i fjol, nämligen att målsättningsdebatten skall föras här i riksdagen och inom de politiska partierna. Här i riksdagen noteras vartenda ord, och allmänheten kan få besked om de olika riksdagsledamöternas inställning, och beträffande de i partisammanhang förda resonemangen finns också full insyn. Någon exklusiv församling som sitter innanför stängda dörrar och fattar beslut som inte redovisas inför allmänheten skulle under sådana förhållanden inte komma i fråga.

Med det sagda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr FRANZÉN i Motala (s):

Herr talman! Om inte alla tecken slår fel ser den här motionen ut att bli en följetong liksom andra motioner som under de senaste åren kommit från oppositionshåll. Det började så smått förra året med en motion som innehöll 17 punkter. Redan den motionen spände över ett mycket stort fält av samhäl-

let. I år har fjolårets motion nära nog plagierats, men för säkerhets skull har den utökats med ytterligare fem punkter i vilka med svepande formuleringar tas upp praktiskt taget de flesta samhällsproblem och yrkas att riksdagen skall begära en parlamentarisk utredning med uppgift att utarbeta ett preciserat näringspolitiskt handlingsprogram.

Ingen här i kammaren vill väl i stort sett rikta några angrepp mot den allmänt hållna skrivningen i motionens 22 punkter. Jag skall här inte orda om dem alla utan nämner bara ett par. I punkten 12 skriver motionärerna sålunda om utbildningen bl. a.: »Särskild betydelse har nu en upprustning av vuxenutbildningen.» Ingen människa har väl där någon annan mening. Från vår sida har vi ju också i statsverkspropositionen föreslagit en rejäl satsning på vuxenutbildningens område.

Jag skall inte här trötta kammarens ledamöter med någon längre upprepning men vill ändå ta ytterligare ett exempel. I punkten 13 har motionärerna formulerat följande tänkvärda mening, som vi också instämmer i: »Arbetsmarknadspolitiken skall underlätta för de enskilda människorna att få lönsam och meningsfull sysselsättning.» Jag föreställer mig att det bör vara praktiskt taget omöjligt att här i riksdagen eller utanför detta hus hitta någon, som inte är av samma mening därvidlag eller som drar andra slutsatser i det fallet än motionärerna. Det kan väl inte heller vara främmande för centerpartiet att vi under flera år har beslutat om stora satsningar på arbetsmarknadspolitikens område.

Jag skall nöja mig med dessa två exempel. Men vad vi från socialdemokratin däremot inte vill skriva under på är motionärernas tvärsäkra påståenden och allmänna resonemang, där de i ganska skarpa ordalag angriper regeringspolitiken. Centerpartiet har givetvis full rätt att göra det, men det

Ett handlingsprogram för näringspolitiken

är väl mycket begärt att riksdagen skall ställa sig bakom centerpartiets funderingar i dessa stycken. Det skulle säkert bli en svår för att inte säga omöjlig uppgift för den utredning som centerpartiet begär att driva ihop riksdagens partier till ett enhälligt näringspolitiskt handlingsprogram med centerpartiets grundsyn. Som herr Regnéll antydde har ju motionärerna inte heller fått med sig de andra borgerliga partierna i utskottet; hur omöjligt skulle det då inte vara att få med sig de övriga partierna?

Nej, här är det helt enkelt fråga om partipolitiska värderingar och ideologiska ståndpunkter, och där om någonsin har varje parti att självt bestämma om sitt näringspolitiska program och dess utformning. För socialdemokratins del har vi på partikongressen och även långt dessförinnan bestämt oss för vårt näringspolitiska program, vilket också LO har ställt sig bakom. Vi behöver sålunda inte begära riksdagens hjälp i den saken. Det är efter riktlinjerna i det program som partikongressen har beslutat som vi ger oss i kast med de näringspolitiska frågorna.

Sedan finns det också några andra detaljer i motionen som jag här vill kommentera. I början av motionen för motionärerna ett allmänt resonemang, där man slår fast att inget annat samhällssystem är tänkbart än ett system grundat på marknadshushållning, konkurrens och fritt konsumtionsval. Detta hindrar emellertid inte motionärerna från att här och var i motionen lämna en dörr på glänt för att ge samhället en chans att korrigera eller styra den marknadshushållningen genom olika politiska åtgärder. Det låter för all del sympatiskt, ty det vittnar ju om att man på centerpartihåll ändå anser att samhället måste komma med i bilden på det ena eller andra sättet.

Beträffande företagsamheten behandlar motionen också ganska utförligt statens roll, men här är man mera säker på att staten inte skall ha mer än de 6

procent av företagsamheten som den nu har. Vi delar självfallet inte dessa åsikter. Verkligheten är ju den, att det bl. a. på grund av de alltmer kapitalslukande investeringar som i framtiden måste göras inom industrin och inom andra områden är ofrånkomligt att staten måste träda in. Låt mig i detta sammanhang bland många andra företag, i likhet med vad motionärerna gjort, nämna ASEA-ATOM och Uddcomb.

Om man granskar saken närmare finner man att det i själva verket inte är så att staten går fram som en ängvält i sin strävan att förstatta företag. Samhället skall emellertid inte heller enbart fungera som ett slags räddningskår så snart man misslyckas inom den enskilda företagsamheten. Då skulle samhället så småningom komma att stå där med en rad dåliga företag, som gav oppositionen anledning till uttalanden om hur illa staten sköter sina företag.

Jag tror för min del att samhället i fortsättningen alltmer kommer att ingå som delägare i det enskilda näringslivet. Det kan inte vara till förfång för någon part. Framför allt kommer detta att bli vedertaget i de delar av landet som nu trots högkonjunkturen dras med stora sysselsättningssvårigheter. Jag kan inte tänka mig att centerpartiet kan ställa sig negativt till sådana åtaganden.

Det är egentligen inte de detaljer som jag nu nämnt som gör mig orolig, utan det är vad som skulle hända därest riksdagen vid sin behandling av detta ärende biföll reservationen. Nu är detta självfallet omöjligt, eftersom vi vet att de flesta partierna ställer sig bakom avslagsyrkandet. Jag vill beteckna förevarande motionspar som ganska illa genomtänkt, även om man kanske haft goda ambitioner vid dess utformning. Man begär en utredning som skulle spänna över praktiskt taget alla samhällsfunktioner, såsom jag tidigare nämnt, men man intresserar sig tydligen inte det bittersta för vad som redan är på gång via stora och omfattande utredningar

Ett handlingsprogram för näringspolitiken

eller nyligen framlagda betänkanden, vilka nu i vår leder till förslag från regeringen bl. a. om lokaliseringpolitiken och om ytterligare stöd till lokalisering av företag o. s. v. i Norrlandslänen.

Det vore olyckligt att i detta läge återigen försöka kasta ut alla dessa frågor till en ny långrotande utredning. Vi vet ju hur det resoneras i detta hus. Vi brukar med anledning av praktiskt taget vartenda motionsyrkande som ställs säga till varandra, att vi måste avvakta resultatet av sittande utredningar. På detta sätt skulle praktiskt taget inte något bli uträttat här i riksdagen under lång tid framöver. Det bleve inte någon bra väg. Jag har inte anledning att så mycket längre uppehålla mig vid detta, men en sådan metod skulle i praktiken leda till att vi i åratals framöver skulle få sitta och rulla tummarna i avvaktan på utredningen.

För vår del anser vi det vara bättre att handla för att undan för undan åstadkomma något positivt på näringspolitikens område. Hur skulle det för resten gå med alla de motioner, som inte minst centerpartiet väckt vid årets riksdag i de ärenden som vi nu behandlar? Det är väl inte meningen att alla dessa motioner skall buntas ihop i en hög och sändas till den begärda utredningen? Det är helt enkelt omöjligt att instämna i motionärernas tankegångar i detta avseende.

Bankoutskottets majoritet har enligt vår mening varit ganska försynt när den skrivit att motionärernas förslag till åtgärder är orealistiskt. Redan av praktiska skäl ter det sig ogörligt att överlåta åt en enda parlamentarisk utredning att behandla hela det i motionen angivna ämnesområdet.

Avslutningsvis skall jag bara från utskottsutlåtandet citera vad som sades förra året beträffande frågan om enigheten kring ett näringspolitiskt handlande från riksdagens sida. Dessa synpunkter upprepar vi i år, och så här säger alltså utskottet:

»Enighet råder, framhöll utskottet i sitt yttrande över likartade motioner år 1969, om det angelägna i att samhället för en aktiv näringspolitik som skapar goda förutsättningar för produktiva insatser av företag inom skilda näringsgrenar och branscher och utav olika storlek och struktur. En sådan enighet om ett i allmänna ordalag uttryckt mål består givetvis allttjämt.»

I den här debatten har också ett par talare — både herr Börjesson i Glömminge och herr Åsling — varit inne på tanken att vi i enighet skulle kunna komma fram till ett sådant här näringspolitiskt handlingsprogram. Vi måste väl ändå vara överens om att vi beträffande de flesta ärenden på riksdagens bord har sökt oss fram till en lösning på kompromissvägen. Jag tror att det var herr Börjesson i Glömminge som nyss sade att vi måste komma över de olika grundåskådningarna i näringspolitiken. Detta är måhända svårt, men vi har som sagt i praktiken bevisat att åtskilligt kan åstadkommas på detta sätt. Men som jag sade tidigare går det inte att helt sudda ut de ideologiska och partimässigt framförda åsikterna i ett näringspolitiskt program.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan i dess utlåtande nr 10.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):
kort genmäle:

Herr talman! Det förefaller onekligen litet egendomligt när utskottets värderade ordförande liksom också herr Franzén i Motala säger att man kan gå med på det mesta i motionerna. Det låter bra, säger också utskottets ordförande, när man läser de aktuella motionerna och hör herr Börjesson i Glömminge tala. Men förslagen kan man inte gå med på.

Men varför skall man då mobilisera så mycket kritik mot motionen när man har den uppfattningen? Och varför har

Ett handlingsprogram för näringspolitiken

man vidare skrivit i utlåtandet att de politiska grundvärderingarna lägger hinder i vägen för att man skall kunna uppnå något på detta område?

Herr Franzén säger att fjolårets motion upptog 17 punkter och att man i år har angett 22. I mitt yttrande förklarade jag att detta område är så oerhört stort att man till och med kunde öka antalet punkter ytterligare.

Detta är dock inte huvudsaken. Det avgörande är den samlade översyn beträffande hela detta område som vi syftar till. Om man inte förstår detta har man missförstått motionen. Det innebär också att jag har svårt att bli rätt uppfattad. Detta beklagar jag. Men vi har understrukit att det är den samlade översynen av problemen — tillsammans med det arbete som nedlagts i förekommande utredningar — som man skall ta i beaktande.

Jag föredrog nyss ett exempel på hur en näringspolitisk åtgärd av en statlig institution helt kan kollidera med vad som görs av en annan statlig institution. Herr Franzén säger att socialdemokraterna har sitt partipolitiska näringsprogram som man skall följa och att man därför kommer att avslå alla framställningar i riksdagen om samlade åtgärder. Men så går det väl egentligen inte att resonera. Det kan man göra på ett internt partimöte eller i den yttre partireklamen, men man kan inte göra det här. Vi inom centerpartiet skulle exempelvis kunna säga att vi inte kan vara med på det eller det därför att vi ämnar försöka lösa frågan i samband med utarbetandet av vårt enskilda politiska program. Jag tycker att herr Franzén i Motala överdrivit det argumentet. Han säger att han skulle känna sig orolig om motionen ginge igenom, eftersom det finns så mycket som behöver göras på olika områden. Jag skulle, herr talman, vilja sluta med att säga att det ena goda inte förskjuter det andra.

Herr ÅSLING (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Franzén i Motala säger att en utredning av den karaktär som motionärerna har föreslagit skulle innebära att motioner på en del områden under den tid som utredningen pågår skulle hänvisas till den pågående utredningen och frågorna därmed bli vilande. Jag tror inte att man skall behöva ifrågasätta ett reformstopp under den tid som man utreder en allmän planeringsmålsättning. Tvärtom tror jag att en allmän målsättningsdiskussion bör föras vid sidan om diskussionen om nödvändiga delreformer. Det ser vi ju många exempel på från andra områden av samhällslivet.

Herr Franzéns argument i övrigt förtonar enligt min uppfattning i fjärran bakom ett enda yttrande, nämligen att den socialdemokratiska partikongressen antagit ett näringspolitiskt program, och därför behöver inte vi, d. v. s. socialdemokraterna, såsom också herr Franzén sade, gå till riksdagen i denna fråga. Detta är uppenbart kärnfrågan i denna diskussion.

Min principiella uppfattning är att en målsättningsdiskussion bör ske i det forum som har att besluta om de delfrågor vilka berörs av målsättningen. Detta vill med andra ord säga att utarbetandet av ett näringspolitiskt program i hög grad är en riksdagens angelägenhet, eftersom det är riksdagen som skall fatta beslut i varje enskild fråga inom näringspolitiken. Det undandrar sig min möjlighet att bedöma om herr Regnéll delar den uppfattningen. Jag förmodar dock att det är andra skäl än herr Franzéns som ligger bakom när bankoutskottets värderade ordförande avvisar motionens förslag, även om han, som han nyss framhöll, accepterar en öppen diskussion i frågan. I konsekvens därmed borde det finnas förutsättningar att även acceptera tanken på en allmän näringspolitisk planering.

Ett handlingsprogram för näringspolitiken

Herr FRANZÉN i Motala (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Börjesson i Glömminge tycker att det är underligt att vi inte kan gå med på motionens syftemål när både herr Regnéll och jag omtalat att vi i stort sett i långa stycken delar motionärernas uppfattning. Vad vi vänder oss mot är att vi inte vill uppskjuta beslut i frågor som är aktuella.

Även till herr Åsling vill jag säga att vi mycket väl vet vad som händer i detta hus så snart en utredning arbetar. Erfarenheten har i varje fall lärt mig hur det hela fungerar; man skjuter mer eller mindre på ärendenas behandling. Om man skulle hänskjuta saker och ting till en utredning, skulle inte något nämnvärt hända de närmaste åren, vilket skulle vara beklagligt. Vi har framför oss stora frågor som berör exempelvis lokaliseringen, stödet till små och medelstora företag och många andra saker, med vilka vi måste ge oss i kast. Vi får inte skicka ut dessa frågor på remiss till några dubbelarbetande utredningar. Det är därför vi är oroliga.

Socialdemokraterna, säger herr Åsling och ser på mig, behöver inte gå till riksdagen för att skapa ett näringspolitiskt handlingsprogram. Nej, vi tycker att vi inte behöver göra det, eftersom vi anser det vara varje partis självklara skyldighet att i de centrala frågorna verkligen ha och pranta ned sin grundsyn på hur samhället skall fungera. Det gäller samtliga politiska partier här i riksdagen. Det innebär inget klander utan är, som jag sade, en självklarhet.

Jag har också noterat att reservanterna har gjort vissa förändringar i sitt resonemang. De gör gällande att utskottsmajoriteten har missuppfattat motionerna och att den arbetsgrupp som omnämnts inte skall utreda någonting utan bara bedöma och sammanställa de utredningsresultat som föreligger ut-

ifrån en enhetlig grundsyn. Det är någonting annat än vad man har sagt i motionerna. Såvitt jag vet har ingen i bankoutskottet kunnat uppfatta att motionärerna och reservanterna har sagt detta i utskottet. Det är ganska underligt att de har glömt det. Som jag ser det har man alltså gjort en efterhandskonstruktion när man menar att det skall vara en arbetsgrupp som skall bereda detta ärende och inte en utredning. Trots detta har man till slut ändå förklarat att det gäller en utredning. Jag kanske får be herr Börjesson i Glömminge att berätta hur det hänger ihop med den saken.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har den uppfattningen att herr Franzén i Motala försöker göra saken krångligare än den är. Han vet så väl vad vi syftar till, nämligen en allmän översyn genom en parlamentarisk arbetsgrupp eller utredning — vi kan kalla den vad som helst — som kan samordna förslag till en aktiv näringspolitik.

Om allt skulle vara så välbeställt som herr Franzén nu gör gällande, varför inträffar då ständigt uppseendeväckande händelser i vårt svenska näringsliv? Både det allmänna och enskilda får ju göra brandkärsuttryckningar för att försöka klara av den ena besvärliga situationen efter den andra. Det borde inte vara så märkvärdigt att sätta sig in i de tankar vi har framfört på den punkten.

Naturligtvis borde man också lägga undan sitt resonemang om den politiska grundåskådningen i de fall där man kunde komma fram till några förslag till lösningar när det gäller samordning av näringspolitiken, lokaliseringspolitiken, trafikpolitiken o. s. v. Att dessa frågor står antecknade under olika rubriker i motionerna har väl i och för sig inte någon stor betydelse, utan det innebär bara ett understrykande av den rad

Ett handlingsprogram för näringspolitiken

av skilda problem som vi har i samhället.

Herr Franzén påstår att våra motioner är dåligt genomtänkta samtidigt som han förklarar att de är så bra att man nästan inte kan gå emot dem. Antingen måste de vara mycket dåliga och illa genomtänkta eller också måste de vara mycket bra. Jag tror att det senare är riktigt, och just det är kanske stötestenen: motionerna är alldeles för bra för att man skall kunna biträda dem.

Herr FRANZÉN i Motala (s) kort gemäle:

Herr talman! Jag tycker nog inte att det är något särskilt fel på centerpartiets motioner, men jag menar att konklusionerna så småningom blir felaktiga när man vill skjuta ifrån sig saker och ting, som det är nödvändigt att göra nu och inte någon gång i framtiden. Vi vill helt enkelt inte vara med om något sådant.

I ingressen till sin senaste replik sade herr Börjesson i Glömminge: »Herr Franzén vet mycket väl vad vi menar.» Det är något helt annat än vad som står i motionen, kanske han därmed ville antyda. Men varför då inte skriva motionen så att alla i riksdagen och utskottet förstår den? I så fall kanske utskottsutlåtandet hade fått en annan skrivning. Vi måste naturligtvis behandla motioner utifrån vad som står skrivet i dem. Man kan inte fundera på om vederbörande menar något annat, allra helst som motionärerna och reservanterna avstår från att berätta det i utskottet. Vi kan inte gissa oss till saker och ting.

Herr Börjesson i Glömminge sade att jag anser att allt är så väl beställt i samhället att det inte finns någon anledning att göra något. Så förhåller det sig inte alls — jag tycker att det är mycket som inte är väl beställt i samhället och att vi bör se till att det blir något gjort. Jag har många gånger försökt förklara

min inställning på den punkten: jag vill inte att frågor skall behandlas av dubbelarbetande utredningar ideligen — så snart en fråga har utretts är det dags att utreda den igen. När en fråga väl är utredd skall vi se till att det blir ett resultat av den som kommer människorna i landet till godo. Det är där som herr Börjesson i Glömminge och jag skiljer oss från varandra.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Herr Börjesson i Glömminge har ganska tydligt påpekat att detta är en partimotion från centerpartiet. Därav förstår vi hur stor vikt man där fäster vid frågorna om riktlinjerna för näringspolitiken.

Låt mig då bara konstatera att i allt väsentligt råder full enighet mellan folkpartiet och centerpartiet i dessa frågor. Vår ståndpunkt har kommit till uttryck i ett stort antal motioner antingen från folkpartiet och centerpartiet gemensamt eller från folkpartiet ensamt. Det behöver därför inte råda någon tvekan om det intresse som folkpartiet har för de väsentliga frågor som har tagits upp i motionsparet.

Vi har emellertid, vilket vi givit uttryck för vid behandlingen i utskottet, inte känt oss övertygade om att några väsentliga fördelar står att vinna om alla dessa mycket brännbara och viktiga frågor överförs till en stor utredning. En sådan måste med nödvändighet arbeta under kanske många år, och jag håller det inte för osannolikt att det skulle kunna innebära en viss belastning när brännbara och viktiga detaljfrågor skall behandlas. Man skulle då kunna hänvisa till denna utredning och vägra att realbehandla detaljfrågorna.

Jag har velat framhålla detta för att det inte skall kunna sägas att det råder någon väsentlig skillnad mellan folkpartiet och centerpartiet i dessa frågor. Inom folkpartiet har vi valt att redovisa vår inställning när de mycket

Ett handlingsprogram för näringspolitiken

väsentliga motionerna skall behandlas, och vi tror att vi skall kunna nå samstämmighet i varje fall med centerpartiet. Därför har vi funnit det riktigast att denna gång avstå från att föra fram tanken på en utredning; vi har inte känt oss övertygade om att en sådan skulle gagna näringspolitiken och näringslivet. Vi har i ett särskilt yttrande vid utskottets utlåtande anfört i huvudsak dessa synpunkter som jag också har velat redogöra för vid behandlingen i kammaren.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! När jag läst motionen och utskottsutlåtandet och även när jag åhört debatten har jag funnit, att motionen närmast bör betraktas som filosofiska funderingar över den mångfald utredningar och uttalanden som gjorts. Jag har aldrig älskat att en fråga skall utredas med åtminstone 53 kort i leken. Någon gång för rätt många år sedan skrevs det en bok om eländets filosofi. En annan författare svarade med en bok om filosofins elände. Här i riksdagen kan vi väl säga, att utredningarna är vårt elände. Det väsentliga med utredningsväsendet tycks vara att en massa människor skall beredas sysselsättning genom utredningsarbete. Men för att så många som möjligt inom det svenska folket skall få arbete och utkomst måste vi ändå göra någonting.

Jag har under rätt lång tid följt utvecklingen i norr, och det är en sak som vi allesammans resonerar om. Vi har på olika sätt försökt komma till rätta med problemet. Först gick staten in och ställde nyttigheten till människornas förfogande. Så kom liberalismen, och vi släppte in den ohämmade spekulationslustan i Norrland. Företagen tog då både vad staten ägde och vad de enskilda skulle ha för sin utkomst. När man tagit ut alla dessa nyttigheter, flyttade man därifrån och sade: Nu får samhället se till att på nytt ordna så, att de som bor i Norrland kan leva

kvar där eller att de åtminstone kan behålla livet tills de hinner flytta därifrån.

Den nu aktuella motionen är egentligen bara en katalog över de önskemål, som vi under flera år har framfört, diskuterat och fattat beslut om. Men inget parti, med undantag för socialdemokraterna, har försökt angripa problemet.

Det sägs i motionen att vi skall lita till enskild och kooperativ företagsamhet. Det uttalandet är ganska märkligt både vad det gäller den privata och den kooperativa företagsamheten. Jag är aktiv kooperatör — det skall jag erkänna. Men den Kooperation som exempelvis herr Hedlund haft tid att syssla med i Norrland på sina lediga stunder har mig veterligt inte löst några problem. Alla de problem för människorna som Kooperationen skulle lösa finns kvar. Även om jag är aktiv kooperatör tror jag — trots alla vackra uttalanden och trots alla utredningar — att både den enskilda företagsamheten och Kooperationen är övergångsstadier. De kan bara lösa en del av problemet att ge människorna där uppe försörjning. Både centerpartisten Hedlund och socialdemokraten Mossberg som flyttat till Norrland har misslyckats. De har blivit vanliga privatkapitalister och tänker mest på att få affärsmässiga utdelningar, och när dessa inte blir tillräckligt stora vänder de sig till staten och säger att de måste ha pengar för att klara Norrland.

Jag har läst igenom motionen och kommit fram till att, om man verkligen menar någonting med den, så skulle det väl vara att man nu vill försöka skapa en aktiv näringspolitik i Norrland. Jag skulle vilja fråga alla de sakkunniga som har suttit i utredningar och som traktar efter att komma med i nya utredningar, om de nu funnit en lösning som icke de organ som redan finns tillsatta kan åstadkomma. Är man nu från borgerligt på samma sätt som

Ett handlingsprogram för näringspolitiken

från socialdemokratiskt håll redo att medge att samhället, om vi skall kunna lösa Norrlands problem och få människorna att stanna kvar där, måste ta in Norrland i en enhet? Den enheten kan icke åstadkommas vare sig av enskilda eller av kooperationen. Den kan åstadkommas endast av samhället genom att kronan träder in. Varför tar vi inte tillbaka de råvarukällor vi har i Norrland? Varför skall flyttlassen alltid utgöra lösningen när den privata företagsamheten misslyckats? Varför skall inte de människor som lever i Norrland få del i de nyttigheter som samhället en gång förutsatte skulle komma människorna till del? Varför kan man inte nu när vi har ett industridepartement låta det undersöka möjligheterna att lösa problemen i Norrland? Låt oss anta att vi bygger upp en industriell enhet, från Upplandsgränsen eller längre söderifrån över till Norge. Låt oss säga ifrån att samhället inom de tunga sektorerna, där det krävs storindustriell verksamhet, får satsa de pengar som behövs för att få det annorlunda. Varför har vi t. ex. aldrig någonsin resonerat om att Norrland skulle kunna ha en väg ut till isfritt vatten utöver Kiruna—Narvik-banan? Varför skall Norrland behöva vara isbundet drygdelen av året eller i varje fall under flera månader, när vi med hjälp av nordiskt samarbete och förståelse skulle kunna skapa vägar ut till isfria vatten? Dessa problem skulle kunna lösas.

Jag ställer mig frågan: Vad skulle en parlamentarisk kommitté utöver dem som redan finns kunna åstadkomma? Den skulle kunna fördröja det hela några år till. Själva kärnpunkten i utredningsväsendet är ju att man använder det för att fördröja någonting som man gärna talar om men inte vill göra, och jag har fattat motionen så, att den går ut just på detta.

Vid tiden för första världskriget levde en stor författare som hette Georg

Brandes. Han gjorde 1919 en karakteristik av en stor politiker och skrev: »Den största och underligaste förvandlingen är den, som försiggått med själva Nordamerikas mera löftesrika än oböjliga president. Han vecklade ut en söt fana med fjorton punkter, som voro lika många stjärnor av första ordningen. Han svängde över sitt huvud, över Amerika, över Asien, Afrika och Europa rättfärdighetens fana, på vilken självbestämelse, frihet, alla reformer stodo inskrivna med guldskrift. Och nationernas jubelrop och tacksägelsehymer brusade kring honom. Så vek han ihop fanan, snöt sin välformade näsa i den och stack den i fickan. Tragiska fars!»

När jag läser motionen och hör alla dessa uttalanden kan jag inte underlåta att tänka på Brandes' karakteristik av Wilsons tal 1919.

Herrarna och damerna får ursäktas om jag säger, att ni bör sluta upp med att prata om Norrland bara därför att det är valår. Låt oss gripa oss an med de reella uppgifterna och satsa de miljoner eller miljarder som erfordras, ta tillbaka de värden som enskilda har tagit därifrån och skapa ett Norrland där människorna kan finna utkomst och trivsel. Alla dessa krav på utredningar som har förts fram år efter år vid varenda valrörelse har samma karaktär som de uttalanden av den amerikanske president efter första världskriget som Brandes beskriver.

Sluta upp med alla dessa vackra skrivningar, och försök i stället göra någonting! Herrar Hedlund och Mossberg — jag förutsätter att herr Mossberg skall anses vara socialdemokrat, även om jag inte vill påstå att han är det — borde försöka, inte att få så stora värden som möjligt för sig själva, utan att skapa någonting för Norrland, så att vi en dag i de olika beslutande församlingarna skall vädra morgonluft. I annat fall kommer vildmarksfilosofin och eländet att finnas kvar. Pjäserna på

Ett handlingsprogram för näringspolitiken

schackbrädet behåller sin skönhet och flyttas efter samma givna mönster, fastän spelarna har olika intresse av att åstadkomma schackmatt eller remi. Det är icke endast fråga om ett politiskt spel, om man verkligen vill skapa någonting.

Jag är intresserad av Norrland, och jag vet inte hur många utredningar jag läst som har gjorts under de senaste 200—300 åren. När man läser utredning efter utredning och märker författarnas snirklar för att komma förbi problemen, blir man ganska förvånad. Nu skall jag inte säga någonting om herremännen och adeln — då skulle jag beröra en adelsman vid namn Sparre, och min gode vän från Blekinge skulle stå upp och säga ett och annat. På så sätt skulle vi komma in på ett annat ämne.

Herr talman! Jag hoppas att vi slipper nya utredningar. Jag har därför ingenting emot utskottets utlåtande.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp) kort genmäle:

Herr talman! Om det inte blir något annat resultat av herr Lundbergs anförande, har jag i varje fall fått ytterligare en replik.

Herr Lundberg talade om filosofiskt elände. Detta är en av de få gånger jag har hört honom tala om ett gebit som han behärskar.

Vidare sade herr Lundberg att kortleken har 53 kort. Ja, det gäller om jokern är med.

I sitt anförande frågade herr Lundberg gång på gång, varför inte det ena eller det andra blir gjort — jag antecknade att han tolv, femton gånger frågade »varför?». Där har vi ju motiveeringen till att det behövs en allmän översyn och en utredning om aktiv näringspolitik. När herr Lundberg ständigt upprepar sin fråga, varför inte det eller det blir gjort, slår han undan benen för herr Franzén i Motala som har sagt att det inte behöver göras någon

utredning, eftersom det räcker med de utredningar regeringen företar och med det näringspolitiska program som den socialdemokratiska partikongressen har antagit.

Sedan sade herr Lundberg någonting om att herr Hedlund inte har lyckats uträtta någonting för Norrland på sin knappa fritid. Det tycker jag att herr Lundberg borde säga någon gång när herr Hedlund sitter här — det gör han ju inte i dag — men om jag inte är fel underrättad har doktor Hedlund satt många industrier i Norrland på fötter igen där hjulen annars skulle ha stannat. Herr Lundberg, som brukar forska i historia, behöver inte gå längre tillbaka än till september 1969 för att finna att dåvarande statsministern Tage Erlander i ett tal någonstans i Norrland prisade vad herr Hedlund hade gjort för det norrländska näringslivet.

Nu säger man att en utredning bara fördröjer — om vi går med på en utredning, blir det ingenting gjort. Skall det då vara slut med utredningsväsendet i Sverige från och med den 4 mars 1970? Jag kan inte tro det. Det är en egendomlig argumentering, att ingenting blir gjort om det tillsätts en ny utredning. Det kommer naturligtvis i fortsättningen liksom hittills att bli nödvändigt att företa utredningar för att klara ut en mängd saker, och det går inte fortare därför att man låter bli att utreda.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Börjesson i Glömminge skulle jag vilja säga att han visste att det fanns 53 kort i kortleken, varav en joker. Det var ju jokern som jag talade om, och det var ju herr Börjesson som hade jokern på hand men inte något mera av kortleken.

Jag skulle gärna vilja ha sagt vad jag talat om till herr Hedlund. Men kan herr Börjesson säga, hur man skall bära sig åt i riksdagen för att kunna få tala till herr Hedlund? I regel finner man

Ett handlingsprogram för näringspolitiken

att hans stol här i kammaren är tom. Om jag eventuellt skulle se honom någon gång och tänka att jag då måste begära ordet för att tala till herr Hedlund, så hinner han gå ut, innan jag hinner få ordet. Så är det ju i riksdagen.

Herr Börjesson sade att jag frågade »varför?» femton gånger. Med anledning därav vill jag säga att om vi hade alla de institutioner som kunde utföra allt det arbete man förutsätter skulle man väl inte behöva ytterligare en utredning som man har viftat med här, ty då blir det tal om en sextonde. Det finns någonting om sexton, men jag har tyvärr inte så gott minne av det nu, men det kanske kommer.

Vad jag vill är att vi skall använda utredningar och de institutioner vi skapat för att göra ett vettigt arbete och visa människorna utanför dessa väggar, att vi verkligen har viljan att göra en insats. Jag vet vad socialpolitiken har betytt i Sverige, och jag vill säga, att den har bidragit bättre än allting annat till att ge både tro och hopp om en drägligare tillvaro för människorna. Det behöver vi försöka klara av även på denna sektor så snart som möjligt.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av att man från centerpartihåll efterlyste en målsättningsdiskussion om näringspolitiken. Jag ansluter mig helt och fullt till herr Franzéns i Motala resonemang och till vad som sägs i utskottsutlåtandet.

Jag tänkte bara säga att jag tycker att centerpartiet är så dåligt på alerten när det gäller näringspolitiska diskussioner. Varför tar ni chansen först i dag att diskutera en målsättning? Ni har haft praktiskt taget över ett år på er att ta som underlag förre inrikesministerns förslag i inrikesdepartementets huvudtitel 1969. Han försökte redan då föra en målsättningsdiskussion och angav åtta till nio olika regioner som man

enligt hans mening kunde resonera om och eventuellt satsa på i framtiden. Han nämnde bl. a. Norrköping—Linköping, Gävle—Sandviken och Falun—Borlänge. Vid den långa debatt som fördes här i riksdagen förra våren med anledning av propositionen och de många motionerna försökte jag i min ringhet och flera andra att få igång en målsättningsdiskussion. Vi utökade det antal regioner som inrikesministern föreslagit och vädjade faktiskt till kammarens ledamöter, naturligtvis särskilt till centerpartiets och folkpartiets, som säger sig vara så speciellt intresserade på det här området, att vara konkreta och föra en målsättningsdiskussion. Jag är nämligen helt övertygad om att ingen skulle vara mer tillfredsställd än Mats Lemnes utredning och industridepartementet om politikerna här i riksdagen, som herr Åsling framhållit, ville ta chansen att vara med och styra utvecklingen. Jag har den största förståelse härför. Ta chansen i dag att få vara med och påverka utvecklingen! Jag när faktiskt en liten förhoppning om att centerpartiet är villigt att acceptera att vara med och styra, ty jag har läst dess reservation. Ett stycke av den önskar jag läsa in i protokollet, eftersom jag utgår från att det, om vi skall få någon regional politisk utveckling, behövs åtskillig styrning i framtiden, och möjligheter härvidlag föreligger kanske redan under vårriksdagen. Det nyssnämnda stycket i centerpartiets reservation lyder:

»Samtidigt som ökat utrymme ges för privat initiativ och framåtanda måste emellertid behovet av statlig styrning beaktas.» — Kom ihåg att det är centerpartiet som skriver detta. — »Marknadshushållningen måste i en blandekonomi korrigeras genom samhälleliga åtgärder på en rad skilda områden, så att kraven på effektivitet och jämlikhet blir uppfyllda. Det är inte minst i en konstruktiv och progressiv inriktning av den statliga styrningen som den

Skattemotsvarigheten för postbanken

aktiva näringspolitiken skall komma till uttryck.»

Jag tror att vi kommer att få stort behov av vad centerpartiet här framhållit.

Herr ÅSLING (cp):

Herr talman! Vi tar gärna upp en allmän målsättningsdiskussion när tillfälle bjuds, men det är väl så att situationen hittills varit den — för att nu hålla sig till inrikesministerns målsättningsdiskussion — att den diskussionen inte spänt över hela fältet utan bara berört vissa delar, närmast regionpolitiken. Denna diskussion går vidare men har alltså inte kommit att öppna hela frågan om hur näringspolitiken på alla delområden skall gestaltas och sammanvävas till ett meningsfyllt helt, vilket motionärerna ju tagit sikte på.

Centern har, herr Haglund, under många år aktualiserat dessa frågor, men framför allt socialdemokraterna har avböjt diskussion och har dessutom vid flera tillfällen nekat att skapa de instrument som skulle kunna möjliggöra utformningen av en aktiv näringspolitik med större regional förankring.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! En enda kort replik. Det har ju blivit vanligt att föreslå människor att läsa historia och jag vill också rekommendera herr Åsling: Läs historia!

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutsrottets hemställan i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Mattsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Börjesson i Glömminge begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 146 ja och 34 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11

Skattemotsvarigheten för postbanken

Föredrogs bankoutsrottets utlåtande nr 11, i anledning av motioner angående skattemotsvarigheten för postbanken.

I de likalydande motionerna I: 382 av herr *Brundin m. fl.* och II: 428 av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.* hemställdes att riksdagen skulle »besluta

1. att vid beräkning av postbankens skattemotsvarighet hänsyn även toges till kommunal utdebitering,

2. att en utredning tillsattes med uppgift att föreslå ett system för ersättning till kommunerna för utebliven skatteintäkt».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 382 och II: 428.

Reservation hade avgivits av herrar *Akerlund* (m), *Mattsson* (cp), *Annerås* (fp), *Brundin* (m), *Regnéll* (m), *Börjesson* i Glömminge (cp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Asling* (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 382 och II: 428 som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anför t rörande skattemotsvarigheten för postbanken.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **REGNÉLL** (m):

Herr talman! Förevarande ärende är onekligen av ganska begränsad räckvidd. Riksdagen konfronterades med det redan i fjol, och nu har samma fråga tagits upp motionsvägen av motionärer från alla oppositionspartierna på den borgerliga sidan. Det gäller här frågan om vad man har kallat för skattemotsvarigheten för postbanken. I det uttrycket ligger att postbanken vid uppgörandet av sina bokslut skall räkna fram och bokföra vad som svarar mot den skatt som ett kreditinstitut normalt skall erlagga.

I fjol framlades en proposition i ärendet, men då siktade man enbart till att få fram en motsvarighet till statsskatten. Detta föreföll oriktigt, vilket också framhölls i utskottet, men invändningarna ledde inte till något annat beslut av riksdagen än vad som hade föreslagits i propositionen.

Bakom denna fråga ligger en viktig princip, nämligen att de statliga företagen skall arbeta under samma villkor som gäller för företagsamhet i andra former, enskild eller kooperativ, och så blir inte fallet om man ser bort från den kommunalskatt som normalt skall utgå. För att motivera denna särställning för postbanken anfördes det under diskussionerna i fjol att någon faktisk vinst ändå inte skulle komma att framräknas under de närmaste åren, därför att det förelåg så stora nedskriv-

ningsbehov hos postbanken. Ett sådant resonemang skulle man möjligen kunna föra för att avvisa initiativ till en ändring av något som redan beslutats. Det förefaller däremot mindre riktigt att anföra dessa skäl när det är aktuellt att utarbeta nya bestämmelser. Det var detta som var aktuellt i fjol och det är också vad som skulle kunna ske i år. Om man får till stånd en ändring redan nu, kommer en mindre tillfredsställande ordning aldrig att behöva införas.

Också en annan princip är aktuell i detta sammanhang, nämligen att skatterna skall hamna i de kommuner där verksamheten bedrivs. Detta resonemang är i högsta grad aktuellt i samband med vad som i dessa dagar sker uppe i Kiruna, där man anser att en större del av de skatter som LKAB inlevererar borde hamna i malmkommunerna. I mindre aktuella sammanhang har detta resonemang också förts beträffande kraftkommunerna, där man haft anledning att fråga sig huruvida det inte vore riktigt att kommunerna i större utsträckning än vad som sker får del av de kraftproducerande bolagens och de statliga företagens skatter. Med den utformning som skattebestämmelserna för postbanken fick kommer kommunerna inte att erhålla någon som helst inkomst av detta företags rörelse medan de däremot får inkomst av den rörelse som bedrivs av sparbanker, affärsbanker och andra kreditinstitut. Också detta är en mindre tillfredsställande ordning.

Jag menar att de argument som anförts i motionerna är vägande. Hälften av utskottets ledamöter har kommit till samma slutsats, och de har ställt sig bakom en reservation till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr **RASK** (s):

Herr talman! Jag har först och främst en smula svårt att förstå finessen i att den 27 januari motionera i en fråga,

Skattemotsvarigheten för postbanken

som riksdagen så sent som den 16 december förra året tog ställning till. Det förelåg ju också då motioner i detta ärende.

Såsom framgår av förevarande utlåtande och såsom även herr Regnéll redogjort för, gäller ärendet den s. k. skattemotsvarigheten för postbanken. Jag tycker att det är en smula onödigt att i dag upprepa de argument som anfördes i debatten den 16 december för den ordning, vilken föreslogs i propositionen 158 år 1969, men eftersom herr Regnéll nu för ett resonemang efter i stort sett samma linjer som han följde i december vill jag anföra följande.

Såsom herr Regnéll också nämnde, innebär riksdagens beslut i december att skattemotsvarigheten för postbanken från och med den 1 januari i år skall beräknas till 40 procent av den uppkommande vinsten. Däremot skall postbanken vara befriad från den kommunala skattemotsvarigheten, som beräknas till 13 procent. Det är alltså dessa 13 procent som motionärerna och reservanterna är ute efter, vilket väl i och för sig kan anses vällovligt. Det framhölls emellertid i debatten den 16 december, vilket jag än en gång vill understryka, att postbankens nedskrivningsbehov är så stort — omkring 300 miljoner kronor — att mycket talar för att det fram till slutet av den övergångsperiod, som enligt vad som beslutats skall gälla fram till år 1975, inte kommer att uppstå någon egentlig vinst.

Det framhölls också — vilket framgår av utskottets utlåtande — att den närmare skattemässiga behandlingen av postbanken kommer att tas upp av regeringen i samband med ställningstagandet till affärsverksutredningens förslag rörande de affärsdrivande verkens avkastningsbehov.

Herr Regnéll förde också frågan om principer på tal. Sådana är många gånger bra att ha, men principer som saknar aktualitet i nuet tycker jag inte man skall rida alltför hårt på.

Vidare talade herr Regnéll mycket varmt för kommunernas intressen beträffande skattemotsvarigheten. I detta sammanhang anser jag det vara av intresse att få veta hur en kommunal skattemotsvarighet skall fördelas mellan olika kommuner. Skall en uppdelning måhända ske efter varje liten lantbrevbärlinje? I så fall strävar man ju efter en millimeterrättvisa. Jag tror att en sådan uppdelning blir mycket svår att genomföra eftersom dessa lantbrevbärlinjer ofta går över kommungränserna. För en ledamot av utskottet skulle det vara mycket intressant att få veta hur reservanterna tänker sig en sådan uppdelning.

De synpunkter som från utskottets sida framfördes redan i december beträffande postbankens nedskrivningsbehov och ett förnyat ställningstagande från Kungl. Maj:t före utgången av den femåriga övergångsperioden gäller alljämt och utgör starka skäl för avslag på föreliggande motioner.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Herr Rask började sitt anförande med att säga att han hade svårt att förstå finessen med att man i januari 1970 återkom med en motion i ett ärende som varit under riksdagens behandling i december 1969. Jag var faktiskt inne på den saken redan i mitt första anförande, herr Rask. Jag sade att det var angeläget att man inte fick några nya former som innebar ett otillfredsställande förhållande. Om riksdagen nu vill fatta ett beslut efter de linjer som motionärerna förordat, kan hänsyn tas till detta redan vid uppgörandet av postbankens första bokslut under de nya former som gäller ifrån januari 1970. Detta är vad man skulle kunna uppnå genom ett positivt ställningstagande till motionerna.

I fråga om det sakliga skall jag inte återkomma till någon annan punkt än

Representation för riksdagen vid bolagsstämmor i statliga företag

att jag skall svara på herr Rasks fråga. Han undrar hur man tänker sig fördela skatteintäkterna mellan de olika kommunerna. Vi har sagt att det finns anledning att utreda denna fråga. Vi rekommenderar en utredning, men en antydning om de linjer som skulle kunna komma i fråga är kanske inte så svårt att ge. Jag tror inte att det blir lantbrevbärarnas distrikt och rutter som blir avgörande därvidlag — kanske har jag litet svårt att se hur denna sak kommer in i bilden — utan snarare får man väl tänka sig en uppläggning i stil med den som gäller för de över landet verksamma affärsbankerna eller över huvud för banker som är verksamma i mer än en kommun. Man gör där vissa framräkningar av ett s. k. förhållandetal för de olika kontoren, varvid man baserar sig på den sammanlagda inlåningen och utlåningen som ett mått på hur bankernas aktivitet fördelar sig på olika kommuner. Efter dessa siffror fördelar man sedan kommuns katt. Något i den stilen skall man väl kunna tänka sig också här. Knepigare problem tror jag har lösts.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Regnéll begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Åkerlund m. fl.

3 — Andra kammarens protokoll 1970. Nr 9

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Regnéll begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 103 ja och 86 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12

Representation för riksdagen vid bolagsstämmor i statliga företag

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 12, i anledning av motioner om representation för riksdagen vid bolagsstämmor i statliga företag.

Bankoutskottet behandlade i detta utlåtande

dels de likalydande motionerna I: 806 av herr *Bengtson* och II: 946 av herr *Eliasson* i Sundborn m. fl., vari yrkades att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om utredning och förslag syftande till en utvidgning av systemet med representation från riksdagen vid bolagsstämmor i statsföretag i enlighet med vad som anförts i motionerna,

dels de likalydande motionerna I: 812 av herrar *Dahlén* och *Wirtén* samt II: 960 av fru *Nettelbrandt* och herr *Mundebo*, såvitt de avsåge yrkande att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa (3.) att de riksdagsmän som så önskade bereddes tillfälle att närvara vid de statliga företagens bolagsstämmor och där ställa frågor om verksamheten.

Utskottet hemställde,

Representation för riksdagen vid bolagsstämmor i statliga företag

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 806 och II: 946 samt I: 812 och II: 960, de sistnämnda såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag rörande en utvidgning av systemet med representation för riksdagen vid de statliga företagens bolagsstämmor i enlighet med vad utskottet anfört.

Reservation hade avgivits av herrar *Ståhle, Ake Larsson, Lundin, Larfors, Franzén* i Motala, *Rask* och *Svensson* i Eskilstuna samt fru *Dahl* (alla s), vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte avslå

1) motionerna I: 806 och II: 946,

2) motionerna I: 812 och II: 960, såvitt nu var i fråga.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Det ärende som nu föreligger berör önskemålet om representation för riksdagen vid bolagsstämmor i statliga företag. Det är också en fråga som helt nyligen har behandlats. Så sent som i december 1969 genomfördes ju en väsentlig utökning av informationsmöjligheterna. Statsföretag AB:s tillkomst innebar därvidlag en avsevärd förbättring i fråga om en betydande sektor inom den statliga företagsamheten. Bolaget förvaltar statens aktier i 20 statliga aktiebolag och är moderbolag för flertalet av statens industriella produktionsföretag liksom för sådana företag som Svenska utvecklings AB och Svenska industrietablerings AB.

Jag vill gärna ge några exempel på den utvidgning av informationsförmedlingen från den offentliga företagssektorn som i allt väsentligt genomfördes så nyligen som vid höstriksdagen. För det första ges det nu en årlig redogörelse för den statliga koncernen som föreläggs riksdagen och blir föremål för särskild behandling. För det andra ges

det möjligheter till särskilda hearings i bankoutskottet med företrädare för förvaltningsbolaget. För det tredje kommer en öppen och utförlig redogörelse för hela den statliga företagssektorn att publiceras. För det fjärde kommer revisorsuppdrag att ges åt riksdagsledamöter genom riksgäldsfullmäktiges försorg. Detta gäller tidigare fyra i utskottsutlåtandet uppräknade bolag. Samma ordning gäller Statsföretag AB, där revisorerna även får möjlighet att gå in i dess dotterbolag. För det femte — det är en fråga som var ganska omdiskuterad förra gången — bereds 18 riksdagsledamöter tillfälle att delta i bolagsstämma i Statsföretag AB. Här gick riksdagen längre än propositionen och utökade antalet från 12 till 18. För det sjätte bör man beträffande informationsmöjligheterna också peka på att riksdagen är representerad i åtskilliga statliga aktiebolags styrelser, som inte lyder under Statsföretag AB. Jag kan som exempel nämna Investeringsbanken.

De borgerliga i utskottet, som med lottens hjälp har blivit majoritet, anser visserligen att det som har gjorts är tillfredsställande och välkomnar de antagna reformförslagen, men de vill redan nu gå längre i några avseenden. En del av deras önskemål kan mycket väl diskuteras positivt, men vissa förefaller opraktiska, t. ex. att alla riksdagsmän skall ges möjlighet att delta i statsföretagens bolagsstämmor. Vi socialdemokrater i utskottet finner det inte motiverat att så nära inpå en viktig reform, som har gett väsentliga nya informationsmöjligheter i enlighet med den redogörelse jag här har lämnat, aktualisera ytterligare åtgärder. Med den motiveringen vill jag yrka bifall till den till utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Jag hade egentligen inte tänkt begära ordet. Anledningen till att

Representation för riksdagen vid bolagsstämmor i statliga företag

jag ändå har gjort det är att det bör vara någon talesman även för utskotts-majoriteten.

Allmänheten har aldrig riktigt förstått vad det kan bero på att riksdagen tidigare nästan helt har ställts utanför insyn och inflytande i de statliga bolagen. När jag har talat om att vi knappast har någon insyn i det eller det statliga företaget har det väckt förvåning; man har alltid trott att riksdagen hade god insyn i de statliga företagens verksamhet.

Från centerpartiets sida har nu väckts ett motionspar med Torsten Bengtson i första kammaren och Lars Eliasson i andra kammaren som första namn. Motionerna gäller vidgad insyn i de företag som inte ingår i Statsföretag AB. Jag tycker detta är fullt riktigt. Om man har någon erfarenhet på det kommunala planet vet man hur det har diskuterats med kommunala bolag och kommunala stiftelser — dessa har alltid legat litet på sidan om den allmänna kommunala debatten och insynen. Det har varit en strävan att få bort detta. Jag tror att det skulle vara till gagn för hela den statliga verksamheten om man följer vad vi har yrkat i vår reservation, och jag yrkar bifall till densamma.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Det utskottsutlåtande som vi nu behandlar gäller riksdagsmännens möjligheter att få insyn i de statliga företagen. Herr Svensson i Eskilstuna har redogjort för vilka möjligheter som för närvarande finns, och han säger liksom vi som står för utskottets skrivning att det är bra att man har uppnått den framgången att riksdagen blir representerad med 18 riksdagsmän i Statsföretag AB. Men detta är inte tillräckligt — i en hel del andra statliga bolag har vi praktiskt taget ingen insyn alls. Vi vill att riksdagsledamöterna när de så önskar skall få möjlighet att vara med på bolagsstämmorna.

Herr Svensson i Eskilstuna anser att detta skulle vara opraktiskt, och han ser väl framför sig att alla riksdagsledamöter plötsligt tågar in till en bolagsstämma. Jag tror inte att det skulle bli så farligt; det blir naturligtvis ett begränsat antal som har intresse för ett speciellt företag. Vi har också i våra motioner som utskottsutlåtandet bygger på framhållit att riksdagsmännen skulle få deltaga efter anmälan.

Utskottsutlåtandet gäller alltså de statliga bolagen, men jag kan inte underlåta att nämna att det också är viktigt att vi får insyn i de kommunala bolagen. Kommunalfullmäktigeledamöter bör också få rätt till insyn. En sådan skada aldrig, och jag tror att man därmed skulle kunna få bort en del felaktiga föreställningar om hur företagen sköts.

När det gäller statliga företag är man alltid litet skptisk; vi har under senare år fått uppleva att det plötsligt har konstaterats att saker och ting varit alldeles på tok — stora förluster måste täckas.

Riksdagen har haft den uppfattningen att det varit ganska väl beställt i dessa företag när det gällt att ge ledamöterna av Sveriges riksdag möjlighet att genom insyn granska företagens fögderi. De som arbetar ute i de olika regionerna får många gånger svara på frågor om hur det står till med verksamheten. Det finns ingen anledning att hindra insyn. Insyn skapar bara bättre kontroll, bättre möjligheter och en ärligare redovisning från politikernas och företagens sida av hur det verkligen ligger till.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Som hela kammaren hörde talade jag för motionen och utskottet, men jag råkade yrka bifall till reservationen, som ju är socialdemo-

Representation för riksdagen vid bolagsstämmor i statliga företag

kratisk. En sådan åtgärd är mig fjärran, och därför vill jag nu ändra mitt yrkande till att avse bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Som har framgått av debatten råder det inte någon principiell oenighet mellan den borgerliga utskottsmajoriteten och de socialdemokratiska reservanterna. Vi är alla positiva till en utökad insyn. Jag tycker att herr Larsson i Umeå kunde ha sagt att det blivit en betydande utvidgning av informationsmöjligheterna. Det är alltså inte bara en liten utan en stor framgång som har vunnits. Det framgick ju också av den redogörelse jag lämnade.

Nu vill man alltså bygga ut insynsmöjligheten till de bolag som ligger utanför Statsföretag AB. Jag vill då påpeka att det redan i nuläget när det gäller de företagen ges en utförlig information. Det skall bli en öppen och utförlig redogörelse för hela den statliga företagssektorn. Vi vet ju också att industridepartementet ställer sig positivt till att lämna öppen information. Man har bl. a. inbjudit riksdagsledamöter att göra resor till företagen. Jag tror alltså att här finns stora möjligheter till ökad insyn för den som är intresserad.

När det gäller frågan huruvida samtliga riksdagsmän skulle delta är det riktigt, som herr Larsson i Umeå säger, att det inte finns något behov av att göra stormöten med riksdagens samtliga ledamöter på de statliga företagens bolagsstämmor. Men jag tycker att den representationsmöjlighet som finns genom att man erbjudit 18 riksdagsmän att vara närvarande vid bolagsstämman i Statsföretag AB borde vara fullt tillfredsställande. Inom ramen för det representativa systemet borde man därmed kunna tillgodose alla rimliga önskemål från riksdagens sida.

Med detta ber jag på nytt att få yrka bifall till reservationen.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Jag skall ge herr Svensson i Eskilstuna rätt i att det förekommit en betydande utvidgning. Utgår man från noll-läget, blir hur litet man än gör en utvidgning. Vi hade ingenting förut.

Herr Svensson säger vidare att det räcker med den representation vi får i Statsföretag AB. Det är bara det, att vi har en hel del företag som ligger utanför den sektorn, och i dessa företag förekommer det ingen insyn alls. Jag tycker att vi i denna fråga borde kunna enas om att det skall vara en allmän uppslutning från riksdagens ledamöter för att åstadkomma denna insyn.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svensson i Eskilstuna begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Ståhle m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom appresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 89 ja och 103 nej, varjämte 1 av kammarens

Användande av riksbankens vinst för år 1969

ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av herr Ståhle m. fl.

§ 13

Föredrogs bankoutsrottets utlåtande nr 13, i anledning av motioner om utrednings- och kansliresurser åt riksdagens representanter vid bolagsstämma i Statsföretag AB.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

Användande av riksbankens vinst för år 1969

Föredrogs bankoutsrottets memorial nr 14, om användande av riksbankens vinst för år 1969.

Utskottet hade i fråga om bankovinsten för år 1969 inhämtat yttrande från fullmäktige i riksbanken. I skrivelse den 12 februari 1970 hade fullmäktige hemställt, att utskottet ville föreslå riksdagen besluta att av riksbankens tillgängliga vinstmedel

a) ett belopp av 200 000 000 kronor skulle inlevereras till statsverket under budgetåret 1969/70;

b) ett belopp av 126 623 634 kronor 56 öre skulle överföras till kursdifferenskontot; och

c) återstående belopp, 263 166 kronor 64 öre, skulle kvarstå på räkningen för odisponerade vinstmedel.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte besluta att av riksbankens tillgängliga vinstmedel

a) ett belopp av 200 000 000 kronor skulle inlevereras till statsverket under budgetåret 1969/70;

b) ett belopp av 126 623 634 kronor 56 öre skulle överföras till kursdifferenskontot; och

c) återstående belopp, 263 166 kro-

nor 64 öre, skulle kvarstå på räkningen för odisponerade vinstmedel.

Reservation hade avgivits av herrar Åkerlund, Brundin och Regnéll (samtliga m), vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte besluta att av riksbankens tillgängliga vinstmedel

a) ett belopp av 300 000 000 kronor skulle inlevereras till statsverket under budgetåret 1969/70;

b) ett belopp av 26 623 634 kronor 56 öre skulle överföras till kursdifferenskontot; och

c) återstående belopp, 263 166 kronor 64 öre, skulle kvarstå på räkningen för odisponerade vinstmedel.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! På denna punkt har företrädarna för moderata samlingspartiet inom bankoutsrottet redovisat en annan uppfattning än övriga ledamöter av utskottet. Vi har för vår del förordat att man skulle höja inleveransen till statsverket från 200 miljoner till 300 miljoner kronor.

Bakgrunden till det yrkandet är vår uppfattning, att man inte bör låta alltför stora vinstmedel ackumuleras inom riksbanken — det är dock staten som är huvudman för riksbanken, och det är till staten som överskottsmedlen så småningom skall föras över. Vi har under årens lopp sett att vissa bekymmer har uppstått inom riksbanken till följd av att vinstmedlen anhopats där, och man har fått tillgripa diverse arrangemang för att ordna med överföringen eller ianspråktagandet av vinstmedlen. För att man inte på nytt skall råka i den situationen förefaller det vara en riktig politik att efter hand ta hem vinstmedlen till statskassan.

Det skall erkännas att detta saknar samhällsekonomisk betydelse och även saknar betydelse för den statliga han-

Användande av riksbankens vinst för år 1969

teringen, men det förefaller ändå vara en princip som bör följas. Några negativa konsekvenser för riksbanken kan inte påvisas. Skillnaden blir att kursdifferenskontot tillförs 100 miljoner kronor mindre än vad fallet blir enligt det förslag som framlagts av bankofullmäktige, men den uppställning som står i bankoutskottets utlåtande visar att det onekligen redan finns betydande summor på kursdifferenskontot — det var 657 miljoner vid det senaste redovisningstillfället, och det beloppet förefaller ju helt betryggande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen vid utskottets utlåtande.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Bankoutskottet har att till riksdagen meddela förslag om användningen av föregående års bankovinst.

I riksstaten för det budgetår som vi nu befinner oss i, alltså 1969/70, har detta belopp på driftbudgeten upptagits till 200 miljoner kronor. Riksbankens för fjolåret redovisade nettovinst, således efter nedskrivningar, uppgår till drygt 326 miljoner kronor.

Vi har, som vi brukat göra genom åren, hos fullmäktige i riksbanken inhämtat yttrande om hur de skulle önska att överskottsmedlen fördelas. Som framgår av utskottsutlåtandet föreslår fullmäktige att 200 miljoner skall inlevereras till statsverket, att 126 623 634: 56 skall överföras till kursdifferenskontot och att det återstående beloppet 263 166: 64, skall kvarstå på räkningen för odisponerade vinstmedel.

Den fråga som skiljer utskottsmajoriteten från reservanterna är, som herr Regnéll mycket riktigt framhöll, huruvida 200 eller 300 miljoner kronor skall inlevereras till statsverket. Detta påverkar i sin tur det belopp som skall överföras till kursdifferenskontot. Kursdifferenskontot uppgår, såsom herr Regnéll sade, till 657 miljoner kronor. Vi

menar att man genom ett överförande av dessa ytterligare drygt 126 miljoner konsoliderar företaget, som det brukar sägas med ett annat språkbruk, så att det får möjlighet att ta emot de stötar som eventuellt kan komma. — Det är som sagt bara på denna punkt som våra uppfattningar skiljer sig.

Utskottsmajoriteten har kommit till samma slutsats som fullmäktige i riksbanken, alltså att 200 miljoner kronor bör inlevereras till statsverket, 126 623 634: 56 överförs till kursdifferenskontot och återstående belopp, 263 166: 64, får kvarstå på räkningen för odisponerade vinstmedel. Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Regnéll begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 14, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Åkerlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Regnéll begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid

Åtgärder för att stärka konsumenternas ställning

avgavs 151 ja och 29 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 15**Åtgärder för att stärka konsumenternas ställning**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av motioner dels om åtgärder för att stärka konsumenternas ställning, dels ock angående konsumentupplysning, såvitt motionerna behandlats av första lagutskottet.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det är två från konsumenternas synpunkt viktiga frågor som folkpartiet har tagit upp i de motioner som ligger till grund för utskottsutlåtandet. Den ena frågan gäller auktorisation av garantiformulär som har blivit vanliga vid köp. Köplagens bestämmelser är ju dispositiva. Det är inte frågan om tvingande regler, utan reglerna där kan ändras genom köpavtal. Då förekommer ofta garantiutfästelser som synbarligen är till köparens förmån men i själva verket rätt ofta är till hans nackdel. Därför har från folkpartiets sida föreslagits att man skulle ha någon slags auktorisation av sådana utfästelser så att de inte drabbar köparen orätmätigt.

Den andra frågan är den gamla kända och alltmer observerade, att man borde ha en ångervecka vid avbetalningsköp som sluts vid dörren eller under alla förhållanden utan att köparen själv har tagit initiativ till avtal om avbetalningsköp. Jag tror att vi alla kän-

ner till att det i ganska stor utsträckning florerar ett oskick när det gäller avbetalningskontrakt som sluts vid dörarna, där människor ganska ofta mer eller mindre blir tvingade att skriva på kontrakt som de sedan är skyldiga att fullfölja. En ångervecka, som alltså skulle innebära, att man finge möjlighet att inom viss tid annullera ett sådant kontrakt, vore naturligtvis mycket värdefull. För min del skulle jag t. o. m. vilja ha en bekräftelsevecka så att man inom viss tid skulle bekräfta att man verkligen vill stå fast vid köpet, men det är måhända att gå något för långt. Men en ångervecka är under alla förhållanden inte bara önskvärd utan även nödvändig.

Utskottet säger att vad beträffar frågan om auktorisation av garantiformulär ingår den som en punkt i direktiven för den utredning som redan pågår och som skall verka för bättre skydd åt konsumenten. Vad beträffar den andra frågan, nämligen om en ångervecka i avbetalningshandeln, säger utskottet att redan under våren blir en utredning klar om detta, så att det skall kunna lagstiftas om den saken redan under innevarande år. Eftersom dessa två utfästelser från utskottets sida sammanfaller just med syftet i de båda motionerna, har vi inte reserverat oss i utskottet och ställer inte heller något yrkande här. Vi avvaktar alltså dessa två händelser och kommer mycket noga att följa upp att dessa viktiga frågor blir lösta på ett tillfredsställande sätt.

Fru LÖFQVIST (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 16

Straffbestämmelserna för onykterhet till sjöss

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av motioner angående straffbestämmelserna för onykterhet till sjöss.

I de likalydande motionerna I:110 av herr *Wikström* och II:121 av herr *Wiklund* i Stockholm hemställdes

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om utredning och därav föranledda förslag till lagstiftning om s. k. promilleregler för personer i sjötrafik, för vilka enligt sjölagen särskild påföljd för onykterhet till sjöss kan ådömas».

Utskottet hemställde,

att motionerna I:110 och II:121 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Alexanderson* och *Sörenson* samt fru *Anér* (samtliga fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I:110 och II:121 hemställa om utredning och därav föranledda förslag till lagstiftning om s. k. promilleregler för tillämpning i sådana fall då enligt sjölagen kunde dömas till ansvar för onykterhet till sjöss.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **WIKLUND** i Stockholm (fp):

Herr talman! Som motionär vill jag något beröra motiven för den motionsframstöt som vi nu behandlar.

Sakläget i ärendet är att första lagutskottet 1967 begärde en utredning »i lämpligt sammanhang» angående införande av promilleregler vid onykterhet till sjöss av vissa, i den samtidigt införda bestämmelsen om straffpåföljd för onykterhet till sjöss, angivna personer. Det finns en bestämmelse i sjölagen, som då infördes, nämligen denna

lags 325 §, där det står: »Är den som på fartyg fullgör uppgift av väsentlig betydelse för säkerheten till sjöss så påverkad av alkoholhaltiga drycker eller annat berusningsmedel, att det måste antagas, att han icke på betryggande sätt kan utföra vad som därvid åligger honom, dömes till böter eller fängelse i högst ett år.»

Bestämmelsen innebär alltså en viss begränsning av den personkrets, som omfattas av bestämmelsen. Utskottsmajoriteten vidhåller i år behovet av en sådan utredning och skärper i viss mån sin attityd genom att säga att utskottet förutsätter att utredning kommer till stånd »utan ytterligare initiativ från riksdagens sida».

Det som vållat oss motionärer en viss besvikelse är att utskottet år 1967 inte preciserade tidpunkten för en utredning och inte heller sättet för dess genomförande. Utskottet hänvisar i det föreliggande utlåtandet till vissa skäl *emot* en lagstiftning om promilleregler men återgår snabbt till det som kan tala *för* en utredning och har då liksom år 1967 i tankarna främst fritidsbåtstrafikens snabba utveckling och de växande trafiksäkerhetsproblemen i samband med denna utveckling.

Reservanterna har ingen annan mening om behovet av en utredning än majoriteten bortsett från att de direkt hemställer att en utredning om införande av promilleregler nu verkställs.

De motiv som jag anförde år 1967 för utredning av det slag det här gäller kvarstår oförändrade och har nog nu ökat i styrka. Huvudsakligen gäller det två motiv, nämligen dels kravet på bättre trafiksäkerhet inom sjötrafiken — vilket jag alltså redan berört — dels också det inte mindre viktiga anspråket på rättssäkerhet i mål om trafikonykterhetsbrott i sjötrafiken enligt den nya bestämmelse i sjölagen, som jag nyss citerade.

Jag skall be att få påminna om vad rikspolisstyrelsen och Polismästareföreningen pekade på i sina remissyttran-

Straffbestämmelserna för onykterhet till sjöss

den över lagförslaget år 1967, nämligen att bevissvårigheterna med en bestämmelse av så allmän avfattning till beskrivning av vad som är att anse som trafikonykterhetsbrott inom sjöfarten är så betydande, att man borde ha samma möjlighet som beträffande landtrafiken då det gäller att bestämma blodalkoholhalten och därmed också graden av påverkan hos vederbörande. Chefen för Södra kustdistriktet föreslog uttryckligen en i lagen angiven promillegräns. Han ansåg »att den föreslagna bestämmelsen är alltför vag för att kunna bli till nytta i strävandena att stävja alkoholmissbruk ombord på fartyg. Det kan sålunda knappast bli lätt att förete bevisning om att en alkoholpåverkad i ett gränsfall inte kan föra ett fartyg 'på betryggande sätt'. Inte sällan är ombordvarande på fritidsbåtar mer eller mindre påverkade av starka drycker. Med den lavinartade fart som fritidsflottan ökar, med de snabba båtar som numera finns och den 'raggarmentalitet' som breder ut sig även till sjöss har riskerna för olyckor ökat kraftigt. Om en bestämmelse om en högsta tillåten promillehalt i blodet fastställdes, skulle detta inte bara avhålla många sjöfarande från att före och under sjöturer konsumera alkohol utan också göra ingripanden mot alkoholpåverkade möjliga på ett annat sätt än om paragrafen får det föreslagna innehållet.»

Det blev då alltså ingen justering i preciserande riktning av den föreslagna lagbestämmelsen. Det förelåg inte heller något yrkande härom, utan det begärdes en *utredning* om införande av promilleregler.

Herr talman! Jag vill även denna gång gärna peka på några särskilda omständigheter, som håller trafiksäkerhetskravet i sjötrafiken aktuellt. En sådan omständighet är, som redan antytts i det citerade yttrandet av chefen för Södra kustdistriktet, det hastigt växande antalet fritidsbåtar. År 1967 räk-

nade man med ett årligt tillskott på omkring 20 000 nya sådana farkoster, och jag skulle tänka mig att den siffran nu är större. Jag har ingen uppgift om det men tror att den årliga ökningen är minst lika stor som 1967. Det är här fråga om farkoster, som huvudsakligen framföres i våra trånga farvatten vid kusterna. Många av dessa farkoster, plastbåtar och andra, saknar motor men andra är synnerligen snabbgående genom dyrbar motorutrustning. Detta gäller främst s. k. svävare, men även talrika mindre båtar är mycket snabba.

Det har sagts att man inte kan dra paralleller mellan trafikförhållandena till sjöss och till lands; de är alltför olika. Detta är naturligtvis helt riktigt. Men komplikationerna inom sjötrafiken blir alltmer av samma slag som inom landtrafiken, därför att antalet trafikenheter till sjöss ökar så kraftigt, med allt större trängsel i farvattnen, särskilt vid kusterna, som följd. Hastigheterna hos många av dessa farkoster har också ökat starkt. Sjötrafiken pågår dessutom under fler svärbemästrade osäkerhetsmoment än trafiken på våra vägar. Jag tänker t. ex. på sjöhävning, plötsligt inträffande stormbyar o. s. v. Sådana omständigheter talar för att trafiksäkerhetskraven och införandet av promilleregler är minst lika angelägna inom sjötrafiken som inom vägtrafiken.

Härtill kommer att en stor och starkt växande andel av dem som framför fartyg i våra ofta svårnavigerade skärgårdsvatten inte har avlagt några som helst förarprov eller i övrigt prövats beträffande personlig lämplighet och förutsättningar för framförande av fartyg.

Den väsentligaste invändningen mot införande av promilleregler i sjölagstiftningen är svårigheterna att ta blodprov. Det är naturligtvis ett argument, som har en viss bärighet. Men tekniken, som har en viss bärighet. Men tekniken att med objektiva metoder mäta alkoholpåverkan förbättras ständigt. Överallt i världen arbetar man med att kon-

Straffbestämmelserna för onykterhet till sjöss

struera bärbara och lättskötta apparater för både blodprovstagning och för prov genom mätning av alkoholhalten i utandningsluften. Det kan tänkas att den apparaturen ganska snart har förbättrats och förenklats så, att kraven på läkares medverkan minskar, och då förlorar den nu berörda invändningen mot att införa promilleregler starkt i betydelse.

Den tekniska utvecklingen i nuläget gör emellertid att vi motionärer har avstått från att *direkt* yrka på en lagstiftning. Vi har i stället begränsat vårt yrkande även den här gången till en utredning av frågan om promilleregler.

Ytterligare ett motiv för motionärernas utredningsyrkande är att man kanske mera noggrant behöver avgränsa den personkrets ombord på ett fartyg, som kan drabbas av påföljd för trafik-onykterhetsbrott. Det gäller både olika personalkategorier på större fartyg och personal på olika fartygstyper, kanske även en del omständigheter i övrigt vid brottets begående.

Jag vill också erinra om vad utskottet åberopade 1967, nämligen den åtminstone delvis alkoholbetingade raggarmentalitet och okynneskörning med snabbgående fritidsbåtar, som på senare tid kunnat iakttas — jag hänvisar åter till det yttrande som chefen för Södra kustdistriktet avgav 1967 i den frågan. Inom utskottet har sådana företeelser bekräftats från olika håll genom åberopande av iakttagelser, som utskottets ledamöter själva gjort. Det torde vara väl känt att vi här har att göra med ett stort problem vid våra kuster sommartid.

Slutligen vill jag erinra om att polisen har utrustats med allt större resurser när det gäller att disponera över övervakningsbåtar — f. ö. även helikoptrar. Mycket fattas ännu i trafikövervakningen till sjöss, men läget är därigenom ändå väsentligt bättre än för bara ett par år sedan.

Herr talman! Med det anförda ber

jag att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Såsom framgått av herr Wiklunds i Stockholm anförande förordar även utskottet en utredning. Det enda som skiljer utskottets majoritet och reservanterna åt är det förhållandet att reservanterna önskar att den begärda utredningen skall verkställas nu medan utskottets majoritet menar att den skall företas vid lämpligt tillfälle. Dessutom vill reservanterna ha en styrd utredning i så måtto att det betänkande som utredningen skall framlägga skall innehålla lagförslag om promilleregler.

Utskottet säger att en generell regel icke är genomförbar. Motionärerna och reservanterna har emellertid inte enbart syftat till en promilleregler för förare av fritidsbåtar utan vill ha generella regler för all sjöfart, alltså även för handelsfartyg. Utskottsmajoriteten har ansett att det med nuvarande struktur hos vår sjöfart är svårigheter förenade med att genomföra en blodprovstagning. Detta gäller exempelvis utländska fartyg som anlöper och avgår från våra hamnar och då särskilt vid deras avgång. Vad beträffar nyttotrafiken, d. v. s. handelsfartygen, torde det vara praktiskt taget omöjligt när fartyget ej är vid kaj att komma ombord och genomföra en blodprovskontroll.

Enligt utskottets mening måste säkerhetsbestämmelserna efterföljas, och vi hälsade med tillfredsställelse det beslut som fattades 1967 om att onykterhet till sjöss skall kunna bestraffas. Tidigare kunde ju ingen straffas förrän en olycka hade inträffat. Numera är lagen ändrad på så sätt att den som iakttar ovarsamhet eller oaktsamhet eller visar tecken på berusning kan straffas härför utan att någon olycka har skett.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Allmän arbetstidslag

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Herr Rosqvists anförande gav närmast det intrycket att han önskade yrka avslag på utskottets hemställan, eftersom svårigheterna enligt hans mening var så stora att det inte skulle vara möjligt att ens i begränsad omfattning genomföra en promillelagstiftning för sjötrafikens del.

Även jag har i mitt första anförande erinrat om att det finns vissa problem i detta sammanhang; det är t. ex. nödvändigt att utredningen tar upp frågan om hur en begränsning av personkretsen skall ske. Vad vi motionärer i första hand inriktat oss på är fritidsbåtarna, och därvidlag bör det inte alls föreligga sådana svårigheter som herr Rosqvist pekade på.

Det förhållandet att vi hemställer att en utredning *nu* skall genomföras beror givetvis på att man trots att utskottet år 1967, alltså för tre år sedan, enhälligt begärde en utredning — såsom utskottets majoritet i dag *också* gör — inte ens synes ha vidtagit några förberedelser för en sådan.

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Min mening var inte att det skulle vara totalt genomförbart med promilleregler inom sjötrafiken, men jag anser att en generell sådan regel praktiskt taget är omöjlig att tillämpa inom framför allt handelssjöfarten. Vad fritidsbåttrafiken beträffar tycker jag att frågan bör bli föremål för utredning, men jag anser — i likhet med utskottet i övrigt — att denna utredning inte bör starta sitt arbete med styrda direktiv.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wiklund i Stockholm

begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Alexanderson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 144 ja och 34 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 17

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av motion om värdesäkring av trafiklivräntor, m. m., såvitt motionen behandlats av första lagutskottet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18

Allmän arbetstidslag

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän arbetstidslag, m. m., jämte motioner i ämnet.

Allmän arbetstidslag

Genom en den 19 december 1969 dagtecknad proposition nr 5/1970, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen bl. a. att antaga vid propositionen följande förslag till allmän arbetstidslag.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande.

I propositionen föreslås lagstiftning om en generell förkortning av arbetstiden från 42 1/2 till 40 timmar i veckan. Förkortningen skall ske i två lika stora etapper den 1 januari 1971 resp. den 1 januari 1973. Därmed blir 40-timmarsveckan en realitet fr. o. m. 1973.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande i ämnet väckta motioner:

1) de likalydande motionerna I: 236 av herr *Dahlberg m. fl.* och II: 278 av herr *Fredriksson m. fl.*,

2) de likalydande motionerna I: 401 av herr *Jonsson m. fl.* och II: 454 av herr *Olsson i Timrå m. fl.*,

3) de likalydande motionerna I: 504 av herr *Arne Geijer m. fl.* samt II: 591 av herrar *Skoglund* och *Ekström*,

4) de likalydande motionerna I: 859 av herr *Larfors m. fl.* och II: 1013 av herr *Johansson i Simrishamn m. fl.*,

5) de likalydande motionerna I: 872 av herr *Yngve Persson m. fl.* och II: 1000 av herr *Ekvall m. fl.*,

6) de likalydande motionerna I: 879 av herr *Werner* och II: 1011 av herr *Hermansson m. fl.*,

7) de likalydande motionerna I: 880 av herr *Åkerlund* och II: 995 av herr *Björkman m. fl.*, samt

8) motionen II: 1015 av herr *Johansson i Skärstad m. fl.*

I motionerna I: 236 och II: 278 föreslogs, »att riksdagen beslutar att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om att

förslag till lag om förkortning av arbetstiden för gruvarbetare under jord till 35 timmar i veckan snarast föreläggs riksdagen».

I motionerna I: 401 och II: 454 hemställdes, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till en successiv förkortning av arbetstiden till 36 timmar/vecka för dem som är sysselsatta med treskiftarbete utan söndagsuppehåll (kontinuerlig drift) så att förkortningen är helt genomförd den 1.1.1973».

I motionerna I: 504 och II: 591 föreslogs, »att riksdagen i anslutning till behandlingen av propositionen nr 5 om ny arbetstidslag i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att proposition framläggas om sådan ändring i stats- och kommunaltjänstemannalagarna att det nuvarande förbudet att sluta avtal om arbetstidens förläggning borttages (§ 3 och § 2 i respektive lagar)».

I motionerna I: 859 och II: 1013 yrkades att riksdagen för sin del måtte besluta att § 3 § andra stycket statstjänstemannalagen och 2 § andra stycket kommunaltjänstemannalagen erhöles i dessa motioner angiven lydelse, innebärande att riksdagen redan i förevarande sammanhang för egen del skulle besluta om ändringar i stats- och kommunaltjänstemannalagarna av samma innebörd som förslaget i motionerna I: 504 och II: 591 samt att lagändringarna skulle träda i kraft samtidigt med den nya arbetstidslagen den 1 januari 1971.

I motionerna I: 879 och II: 1011 hemställdes, »att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 5/1970 måtte besluta 1. att förkortningen av den allmänna arbetstiden från 42 1/2 till 40 timmar i veckan genomföres fr. o. m. den 1 januari 1971; 2. att i lagförslaget 4:e paragraf fastslås, att arbetstiden får uppgå till högst åtta timmar om dagen, fem dagar i veckan; 3. att för arbete i kontinuerlig skiftgång den maximala arbetstiden uppgår till 36 timmar i veckan; 4. att riksdagen hos Kungl. Maj:t

Allmän arbetstidslag

hemställer om utarbetande av förslag om en sänkning av arbetstiden för underjordsarbetande till 35 timmar»; samt

5. att 10 § förslaget till allmän arbetstidslag finge följande lydelse:

(Propositionen)

När särskilda skäl föreligger, får övertid utöver vad som följer av 8 och 9 §§ tagas ut med högst 48 timmar under en tid av fyra veckor eller 50 timmar under en kalendermånad, dock högst 150 timmar under ett kalenderår.

När synnerliga skäl föreligger, får arbetarskyddsstyrelsen medge ytterligare övertid med högst 150 timmar under ett kalenderår.

Från de begränsningar som föreskrives i första stycket får avsteg göras genom kollektivavtal, som tillkommit i den ordning som anges i 3 §. Om sådant kollektivavtal gäller 3 § i övrigt.

(Motionen)

När synnerliga skäl föreligger, får arbetarskyddsstyrelsen medge övertid med högst 150 timmar under ett kalenderår.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte — med avslag på motionerna I: 879 och II: 1011, såvitt avsåge yrkandena 2. och 3., motionerna I: 872 och II: 1000 samt motionen II: 1015 — antaga 4 § i det vid propositionen fogade förslaget till allmän arbetstidslag;

B. att riksdagen måtte — med avslag på motionerna I: 880 och II: 995, i motsvarande del — antaga 9 § i förslaget till allmän arbetstidslag;

C. att riksdagen måtte — med avslag på motionerna I: 879 och II: 1011, såvitt avsåge yrkandet 5., samt motionerna I: 880 och II: 995, i motsvarande del — antaga 10 § i förslaget till allmän arbetstidslag;

D. att riksdagen måtte antaga ingresen och övriga paragrafer i förslaget till allmän arbetstidslag;

E. att riksdagen måtte — med avslag på motionerna I: 879 och II: 1011, såvitt avsåge yrkandet 1. — antaga övergångsbestämmelserna i förslaget till allmän arbetstidslag;

F. att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag om upphävande av lagen (1930: 139) om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete;

G. att riksdagen måtte — i anledning av motionerna I: 504 och II: 591 samt motionerna I: 859 och II: 1013 — i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ge till känna vad utskottet anfört om översyn av stats- och kommunaltjänstemannalagarnas bestämmelser om inskränkning i förhandlingsrätten;

H. att motionerna I: 504 och II: 591 samt motionerna I: 859 och II: 1013, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under G., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

J. att motionerna I: 401 och II: 454 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

K. att motionerna I: 236 och II: 278 samt motionerna I: 879 och II: 1011, så-

Allmän arbetstidslag

vitt avsåge yrkandet 4., icke måtte för-
anleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar
Wanhainen och *Fredriksson* (båda s),
som ansett att utskottet under K bort
hemställa,

att riksdagen måtte — med bifall till
motionerna I: 236 och II: 278 samt i
anledning av motionerna I: 879 och
II: 1011, såvitt avsåge yrkandet 4. — i
skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att
förslag till lag om förkortning av ar-
betstiden för gruvarbetare under jord
till 35 timmar i veckan snarast förela-
des riksdagen, samt

att motionerna I: 879 och II: 1011, så-
vitt avsåge yrkandet 4., i övrigt icke
måtte föranleda någon riksdagens åt-
gärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och
anförde därvid:

Chefen för socialdepartementet, herr
statsrådet ASPLING:

Herr talman! Det lagförslag som nu
föreligger till behandling grundar sig
på ett enhälligt betänkande från arbets-
tidskommittén med talman Axel Strand
som ordförande och representanter för
de politiska partierna samt organisa-
tionerna på arbetsmarknaden som leda-
möter.

I betänkandet framförde kommittén
förslag om en generell förkortning av
arbetstiden till 40 timmar i veckan och
vidare förslag till en ny, allmän ar-
betstidslag. Arbetstidskommittén rek-
ommenderade att arbetstidsförkortningen
från 42,5 timmar i veckan till 40 tim-
mar i veckan skulle ske i tre etapper
som vardera skulle innebära en minsk-
ning av veckoarbetstiden med 50 mi-
nuter. Enligt kommitténs mening borde
förkortningsetapperna genomföras vid
ingången av tre på varandra följande
år under perioden 1970—1975. Kommit-
tén har kunnat fastslå att starka önske-
mål föreligger på arbetstagarhåll om
ett snart genomförande av 40-timmars-

vecka. Detta konstaterande har be-
kräftats under remissbehandlingen. De
största löntagarorganisationerna, LO
och TCO, har preciserat sin inställning
så, att förkortningen bör ske i två eta-
pper och vara genomförd den 1 januari
1973. För egen del har jag ansett mig
kunna godta de synpunkter på tidsför-
läggningen som dessa löntagarorganisa-
tioner har framfört.

Mot denna bakgrund har jag i pro-
positionen 5 föreslagit att arbetstids-
förkortningen skall ske i två lika stora
etapper och att dessa skall infalla 1 ja-
nuari 1971 respektive 1 januari 1973.
40-timmarsveckan skall således bli en
realitet fr. o. m. år 1973.

Vi har fått kortare arbetstid under
1960-talet. Sänkningen från 45 till 42,5
timmar motsvarar närmare tre veckors
årsarbetstid. Den fjärde semesterveckan
har också genomförts. Vi arbetar när-
mare fyra veckor mindre nu än vid
1960-talets början. Nu är uppgiften att
få till stånd en ytterligare arbetstids-
förkortning från 42,5 timmar per vecka
till 40 timmar. När också den reformen
är genomförd år 1973, har årsarbetsti-
den jämfört med 1960 förkortats med
mer än sex veckor.

Det förslag till en helt ny arbetstids-
lag som lagts fram i propositionen inne-
bär att arbetstidslagstiftningen i prin-
cip skall omfatta alla arbetstagare. Det-
ta betyder att lagreglerad arbetstid in-
förs som en nyhet för omkring hälften
av det totala antalet arbetstagare i vårt
land. Bl. a. kommer statligt arbete och
arbete inom sjukvård och socialvård att
inordnas under lagstiftningen.

Den ordinarie arbetstiden skall enligt
huvudregeln i lagförslaget generellt be-
gränsas till högst 40 timmar i veckan.
Arbetstidsförkortningen skrivs härige-
nom in i den nya arbetstidslagen. Under
vissa omständigheter skall arbetstiden
kunna beräknas med ugtångspunkt i att
den under en period av högst fyra vec-
kor inte får överstiga 40 timmar per
vecka i genomsnitt. I motsats till vad

Allmän arbetstidslag

som gäller i dag upptas i förslaget inga bestämmelser om dygnsmaximum för den ordinarie arbetstiden. Denna uppmjukning har varit ofrånkomlig när man velat nå fram till en allmängiltig lag för alla arbetsområden. Liksom hittills skall reglerna om den ordinarie arbetstiden vara dispositiva. Det skall således vara möjligt för arbetsmarknadens parter att genom kollektivavtal, som slutits eller godkänts av huvudorganisation på arbetstagar sidan, träffa överenskommelse rörande arbetstiden.

I syfte bl. a. att göra det möjligt att inordna vissa statliga och kommunala verksamhetsgrenar under lagen upptas i lagförslaget regler om jourtid. Med jourtid avses tid då arbetstagare står till arbetsgivarens förfogande på arbetsstället för att när behov uppkommer utföra arbete. Den del av ett tjänstgöringspass då arbetstagaren utför arbete skall inte anses som jourtid utan skall avräknas på den ordinarie arbetstiden eller på övertiden. Maximum för jourtid har satts till 48 timmar under fyra veckor eller 50 timmar per kalendermånad. På samma sätt som när det gäller den ordinarie arbetstiden skall reglerna om jourtid vara dispositiva.

Kommitténs förslag gick ut på att inga väsentliga förändringar skulle göras beträffande övertiden. Lagförslaget återspeglar samma grundsyn på övertiden som kommittén gett uttryck åt. Övertid skall liksom hittills vara en extraordinär företeelse. Övertidsreglerna i gällande lagstiftning återkommer också till stor del oförändrade i lagförslaget. Lagens normer för s. k. allmän övertid samt övertid för förberedelse- och avslutningsarbete föreslås dock bli snävare än i nuvarande lagar. Allmän övertid skall få uttas med 150 timmar per år mot för närvarande 200 timmar. Övertid för förberedelse- och avslutningsarbete skall kunna tas ut med 6 timmar i veckan mot nu 7 timmar. Vidare öppnas möjlighet för arbetsmarknadens parter att i kollektivavtal kom-

ma överens om avvikelser från lagens begränsningar i fråga om den allmänna övertiden. Sänkningen av maximigränserna för allmän övertid och övertid för förberedelse- och avslutningsarbete tillgodoser önskemål som framförts från Landsorganisationen.

Jag vill i detta sammanhang också framhålla att de frågor som gäller arbetstidens förläggning och de viktiga skyddssynpunkterna, som har samband därmed, har sin plats i arbetarskyddslagstiftningen. Dessa spörsmål har tagits upp i direktiven till den utredning som nyligen har tillsatts för att verkställa en fullständig översyn av hela arbetarskyddslagstiftningen. Jag har i dessa utredningsdirektiv understrukit att skyddssynpunkterna bör ägnas stor uppmärksamhet vid översynen av gällande regler om dygnsvila, veckovila, raster och arbetspauser.

Låt mig till sist säga att den arbetstidsreform som vi nu står inför utgör ett mycket viktigt steg i den sociala reformpolitiken — ett steg som vi är beredda att ta i medvetandet om de påfrestningar som det medför för samhällsekonomin. Reformens betydelse understryks i andra lagutskottets föreliggande utlåtande.

Det finns anledning att i detta sammanhang uttala ett tack till Axel Strand för det förtjänstfulla sätt på vilket han inte minst som ordförande i arbetstidskommittén har lett det arbete som fört fram till 40-timmarsveckans stegvisa förverkligande.

Jag vill betona att arbetstidsfrågorna sedan lång tid tillbaka har tillmätts stor betydelse. En arbetstid på 40 timmar i veckan har sedan länge eftersträvat av arbetarrörelsen. Förverkligandet av 40-timmarsveckan innebär att den gamla tanken på åtta timmars arbetsdag vinner framgång även inom ramen för en femdagarsvecka. Arbetstidsförkortningen leder fram till en utjämning av skillnader i arbetstidshänseende mellan olika samhällsgrupper och är därför

Allmän arbetstidslag

ett viktigt led i våra strävanden efter ökad jämlikhet.

I samma riktning verkar också att lagstiftningen genom den nya arbetstidslagen blir generell och likartad för alla arbetsområden och även kommer att täcka de områden som tidigare helt har legat utanför lagstiftningen. Vi står med andra ord, herr talman, inför förverkligandet av en stor och väsentlig reform på arbetslivets område.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Jag vill gärna börja med att instämma med socialministern i att den nu föreslagna arbetsförkortningen är en stor och betydelsefull reform — den är viktig och efterlängtd. Arbetsfrågorna har ju sedan mycket lång tid tillbaka tillmätts stor betydelse inom arbetarrörelsen. Striden stod het kring åttatimmarsdagen, och den reformen genomfördes ganska hastigt under trycket av den stora sociala oro som då rådde här i landet och i omvärlden. Åttatimmarsdagen kunde komma till stånd först sedan trycket från arbetarmassorna hade blivit så starkt att de maktavande såg sig tvungna att tillmötesgå arbetarrörelsens krav.

1919 års reform kom att bli bestående under lång tid — det är först under de senaste årtiondena som ytterligare arbetstidsförkortning utan standardförämring har kunnat genomföras. Vad som har skett under 1960-talet kan jag gå förbi efter socialministerns inlägg här.

Jag är helt överens med utskottet beträffande de flesta punkterna i propositionen. Men när det gäller en punkt, arbetstiden för gruvarbetare under jord, har en partivän i första kammaren och jag fogat en gemensam reservation till andra lagutskottets utlåtande. Den innebär bifall till de motionsyrkanden om arbetstiden för gruvarbetare under jord som framförts i anledning av propositionen.

Jag anser mig inte behöva hålla nå-

got längre anförande i denna sak, eftersom motiven för dessa krav torde vara väl kända för de flesta av kammarens ledamöter. Jag har själv haft tillfälle att från denna talarstol — senast i remissdebatten — framföra synpunkter på gruvarbetarnas arbetsvillkor och de förhållanden som bestämmer deras situation. Det har ju också under den senaste tiden i samband med strejken vid malmfälten skrivits åtskilliga spaltmeter om gruvarbetarnas speciella och besvärliga arbetsmiljö. Låt vara att åtskilliga inlägg är överdrivna — tendensen är ändå den riktiga.

Det är kanske många som tror — det kan ligga nära till hands — att det är strejkerna uppe vid malmfälten som inspirerat till dessa motioner om en förkortning av arbetstiden för gruvarbetarna. Jag skall försöka att ta dem som kan ha den uppfattningen ur deras villfarelse. Kravet att gruvarbetarna borde ha kortare arbetstid än vad som generellt gäller för industrin är av mycket gammalt datum. Låt mig, herr talman, försöka bevisa detta med en kort historieskrivning.

När frågan om åtta timmars normalarbetsdag år 1919 behandlades i riksdagen, framfördes från Svenska gruvindustriarbetareförbundet såsom ett oeftergivligt krav, att arbetstiden för gruvarbetare skulle lagfästas till 36 timmar i veckan. Man ansåg detta vara ett rättvisekrav, eftersom åttatimmarsreformen inte medförde någon väsentlig lättning för gruvarbetarna, vilka redan före reformens genomförande som regel inte arbetade mer än åtta timmar om dagen.

Låt mig ta ett litet citat från tidningen Gruvarbetarens decembernummer år 1918: »Då man äntligen kommit dithän, att det anses rättvist, nyttigt och nödvändigt att arbetstiden ej får utgöra mer än 8 timmar per dag ovan jord i fabriker och verkstäder, industri och handel, med arbete i fria luften i sol och ljus, så måste man väl ändå medgiva och fastslå såsom lika rättvist och

Allmän arbetstidslag

nödväntigt att arbetet ända till tusentals meter under jordytan, med ett helt annat lufttryck och atmosfär än på jordytan, begränsas till betydligt lägre antal timmar.»

Gruvarbetarnas krav fick år 1918 och 1919 stöd från många olika håll, främst från Landsorganisationen, alltså den samlade fackföreningsrörelsen. Motioner väcktes med jämna mellanrum i riksdagen och regeringen uppvaktades, men resultaten uteblev. Ingenting skedde förrän Gustav Möller år 1947 tillsatte en utredning med uppgift att göra en översyn av åttatimmarslagen. Enligt direktiven skulle utredningen lägga fram förslag om en förkortning av arbetstiden för grupper som arbetade under sådana förhållanden att det motiverade en förkortning av arbetstiden redan innan en generell arbetstidsförkortning kunde bli verklighet. Kommittén lade fram ett förslag om 40 timmars arbetsvecka vid underjordsarbete. Men innan lagförslaget kom upp i riksdagen i form av en proposition hade Gruvindustriarbetareförbundet träffat avtal om 40 timmars arbetsvecka.

Det är väl bl. a. detta avtal som utskottets majoritet haft i tankarna när man skrivit, att det även nu bör vara möjligt att klara saken genom överenskommelser parterna emellan. Jag vill då erinra om det faktum, att förbundet vid åtskilliga tillfällen mellan 1919 och 1948 hade frågan uppe till förhandling. Men arbetsgivarna var obevkliga och något avtal kunde inte träffas. Det var först när ett klart utformat lagförslag förelåg som detta blev möjligt. Lagstiftarens stöd behövdes alltså för att man 1948 kollektivavtalsvägen skulle kunna enas i arbetstidsfrågan. Jag är övertygad om att det behövs också i fortsättningen.

Nu har även denna fråga utretts av arbetstidskommittén; den hade genom tilläggsdirektiv riksdagens uppdrag att göra det. Jag kan emellertid inte undgå intrycket att man tagit ganska lätt på

den uppgiften. Man har avfärdat frågan med några få rader i betänkandet. När det nu i den allmänna arbetstidslagen fastställs en maximiarbetstid av 40 timmar i veckan tycker jag — och alla inom Gruvindustriarbetareförbundet — att en arbetstid av 35 timmar i veckan borde fastställas för gruvarbetarna.

Jag vill gärna poängtera att det inte föreligger några åsiktsskillnader mellan utskottsmajoriteten och reservanterna beträffande behovet av en sådan reform; det är bara framkomstmöjligheterna man inte är ense om. Men när gruvarbetarnas arbetsmiljö nu är sådan att det anses motiverat med kortare arbetstid och när riksdagen nu lagfäster 40-timmarsveckan, vore det väl i princip riktigt att också lagfästa en kortare arbetstid för gruvarbetarna. De avgränsningsproblem som utskottet — departementschefen och utredningen också för all del — talat om gäller inte en grupp som gruvarbetarna. Man kan för deras del dra gränsen vid arbete under markytan. Det resonemanget är alltså inte hållbart när det gäller denna grupp.

Jag tycker att det vore rimligt om gruvarbetarna finge gå före när det gäller en förkortning av arbetstiden till mindre än 40 timmar i veckan. Den principen har tillämpats både vid genomförandet av tidigare arbetstidsförkortningar, såsom jag nys framhöll, och beträffande semestern. Gruvarbetarna var den första grupp som fick lagstadgad längre semester än två veckor. Inte bara arbetstiden kommer att bli lika för alla, utan även semestern är sedan rätt lång tid lika lång för alla, d. v. s. enligt lagen. Betydligt längre semester har en hel del andra grupper kunnat tillförsäkra sig avtalsvägen, men det är en annan sak.

I det socialdemokratiska motionsparet i denna fråga har vi främst framhållit skyddsaspekterna. Vi har ansett att de är ett argument för en ytterligare förkortning av arbetstiden för

Allmän arbetstidslag

gruvarbetarna. Vi kan inte dela departementschefens och utskottets uppfattning att skyddsmotiven inte längre är hållbara. Det kan vara riktigt att skyddsmotiven i dag inte är lika starka som de var tidigare, framför allt 1919, men jag vill instämma i vad Landsorganisationen bl. a. anfört i sitt yttrande, nämligen att skyddsaspekterna inte bör förbises i denna lagstiftning.

Herr talman! Jag vill understryka att frågan om en ytterligare förkortning av arbetstiden för gruvarbetarna är både en skyddsfråga och en rättvisefråga. När nu arbetstiden på nytt diskuteras och det blir ekonomiskt möjligt för svenska folket att få 40 timmars arbetsvecka, är det ganska förståeligt att även gruvarbetarna ställer krav. De gjorde det 1919, och de gör det också nu. Det tog 30 år från den allmänna arbetstidsförkortningens genomförande tills det fanns förutsättningar att med bibehållen levnadsstandard förkorta arbetstiden för gruvarbetarna. Så lång tid behöver det inte ta nu och det får inte heller göra det.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen. I övrigt har jag ingen erinran att göra mot utskottets utlåtande.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Lundberg*, fru *Berglund* och herr *Brännström* (alla s).

Herr HÄLL (s):

Herr talman! Jag skall börja med att instämma i allt vad Torsten Fredriksson sade.

Jag vill ta en liten stund i anspråk för att tala om de miljöfrågor som Fredriksson bara rörde litet vid och jag kommer kanske då att hålla mig till situationen vid de stora Lapplandsgruvorna. Det betyder inte att jag glömmer

de övriga gruvorna i landet, men jag vill påpeka att det är väsentliga skillnader mellan förhållandena vid de olika gruvorna.

De stora gruvorna har på senare tid undergått en snabb strukturomvandling med en hög grad av mekanisering. Detta har naturligtvis haft en hel del värdefulla följdverkningar i så måtto att det fysiskt tunga arbetet i gruvorna på väsentliga punkter har lättat. Nu är ju fysisk arbetstyngd på något sätt hederlig i det att man kan mäta och väga den — när man kommer till den psykiska sidan blir det genast besvärligare. Det är därför inte utan att vi är bekymrade över att mekaniseringen har fått en hel del negativa följdverkningar.

Själva den grundläggande gruvmiljön har man inte kunnat påverka, och den kan inte i någon väsentlig grad påverkas. Mörkret, den dåliga luften och kanske framför allt fukten utgör så att säga grunden, men sedan har det kommit till andra saker.

Ytterligare en sak som har utvecklats på ett positivt sätt är sprängmedlen. Vi hade väldiga bekymmer under den tid då man använde dynamit i gruvorna. Det lämnades kvar sprängmedel, och detta blev orsak till svåra olyckor, ofta med dödlig utgång. De nya sprängmedlen är i det avseendet säkrare, men en negativ egenskap hos dem är att luften i gruvan kanske t. o. m. har blivit sämre. Spränggaserna i kombination med dieselgaserna i de moderna mekaniserade gruvorna har blivit ett stort problem. Naturligtvis gör man stora insatser för att bemästra det, men uppenbarligen är problemet ytterligt svårlost.

Det har sagts att gruvluften i de här gruvorna kan jämföras med luften på Stureplan. Jag tror att den jämförelsen är klart felaktig. Man säger visserligen att det gäller luften på Stureplan under rusningstid, men i gruvan är det rusningstid åtta timmar om dagen — på så sätt kan jämförelsen sägas vara

Allmän arbetstidslag

riktig. Man får emellertid inte åberopa detta för att förringa problemet i gruvorna. Snarare anser jag att man bör intressera sig mer för situationen vid Stureplan. Som norrbottning skulle jag kunna ge ett ganska radikalt förslag till lösning därvidlag, men detta hör hemma i en lokaliseringsdebatt och får väl anstå till ett annat tillfälle.

Vi måste också beakta att den höga brytningstakten vid gruvorna gör att man snabbt sänker gruvorna till mycket stora djup. Detta betyder i sin tur att ventilationsproblemet blir ännu svårare. Och just detta förhållande, att gruvorna så att säga arbetar sig ner mot större djup mycket snabbt, medför enligt min mening en artskillnad mellan gruvarbete och övrigt underjordsarbete.

De stora maskiner som nu används är effektiva inte bara på så sätt att de bryter stora mängder berg — de vållar också bekymmer med buller i arbetsmiljön. De jättelika dieseldrivna maskinerna med luftdrivna borrhagregat alstrar ett fruktansvärt buller.

Med hänsyn till dessa faktorer är det inte utan att man med en viss oro ser mot den framtida utvecklingen. Om man vill veta hur en gruvarbetare i dag ser ut får man vänta tills han har plockat av sig utrustningen. Han har skyddshjälm för att skydda sig mot eventuellt nedfallande berg, han har skyddsstövlar, han har gummikläder som skydd mot vätan, han har ofta dubbla hörselskydd för bullrets skull, han har skyddsglasögon och han har andningsmask — i många fall behöver han andningsmask därför att bormaskinerna inte bara alstrar buller utan också genom utblåsningssluffen ger upphov till en besvärande oljedimma. Jag vill påstå att man inte behöver någon större fantasi för att förstå att denna miljö är synnerligen pressande.

Dessa frågor har också fått en framskjutet plats i den kravlista som har presenterats av de strejkande gruvarbetarna. Jag tycker det är bra att de

här frågorna tas upp och sätts i högsätet i dag. Jag har nämligen den uppfattningen, att de ofta har fått stå tillbaka för rena lönefrågor, men vi har all anledning att observera arbetsmiljön. Det görs också. Man vidtar mycket kraftiga åtgärder för att förbättra arbetsplatsens miljö. På detta speciella område tror jag emellertid det är realistiskt att räkna med att stora delar av dessa besvärligheter inte kan bemästras med nuvarande teknik, även om man vill vidta åtgärder. Jag tror därför vi får räkna med att gruvarbetarna kommer att få dras med besvärligheter långt fram i tiden. Det är just med hänsyn till dessa aspekter välbetänkt att sänka arbetstiden för denna grupp.

Det sägs i utlåtandet att man inte behöver ta speciell skyddshänsyn vid utformandet av arbetstidslagstiftningen, men på detta område tror jag det är absolut nödvändigt.

Jag har velat göra denna snabbskiss av gruvarbetarnas miljö för att ge kammarens ledamöter möjlighet att också från denna synpunkt bedöma den reservation som är fogad till utlåtandet. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr OLSSON i Timrå (s):

Herr talman! Propositionens förslag om en generell förkortning av arbetstiden från 42,5 till 40 timmar per vecka hälsar jag med stor tillfredsställelse, och jag biträder det förslaget. När det gäller sänkning av arbetstiden för speciella grupper, utöver den generella förkortningen, främst för dem som arbetar i kontinuerlig drift till 36 timmar i veckan är vi motionärer däremot inte nöjda med utskottets motivering och hemställan. I motion 454 i denna kammarer har vi pekat på de orättvisor som drabbar bl. a. dem som arbetar i kontinuerlig drift inom pappers- och mas-saindustrin. När den allmänna arbets-

Allmän arbetstidslag

tiden på sin tid var 48 timmar i veckan infördes 42 timmars arbetsvecka inom denna industri i samband med överenskommelse om övergång till kontinuerlig drift. Det är en driftform som verksamt bidragit till att förbättra konkurrensläget för denna för vår ekonomi viktiga industrigren. Sedan början av 1950-talet, då denna reform genomfördes, har arbetarna vid sina fackliga förhandlingar med arbetsgivarna inte fått något gehör för sina framställningar om ytterligare reducering av arbetstiden.

Sammanfattningsvis kan framhållas att skiftarbete är en arbetsform som ställer stora krav speciellt på dem som arbetar i kontinuerlig driftform. Det blir ständiga omställningar i dygnsrytmen och familjesociala problem, som jag här inte närmare skall gå in på. Här hänvisar jag till motionen.

Herr talman! Vi tycker att det skulle ha varit angeläget att bifalla det krav som framförts i motionen, då frågan inte kunnat lösas genom avtal mellan arbetsmarknadens parter. Vi har i det läget ansett lagstiftning som den enda möjliga framkomliga linjen.

Med hänvisning till detta ber jag därför att få yrka bifall till det yrkande som ställts i motionen II: 454.

Herr JOHANSSON i Simrishamn (s):

Herr talman! Den betydelsefulla reform på arbetstidslagstiftningens område, varom förslag förelagts riksdagen i propositionen 5 angående en ny allmän arbetstidslag, innebär bl. a. en sådan utvidgning av lagstiftningens tillämpningsområde, att den nya lagen i princip skall omfatta alla arbetstagare. Den allmänna arbetstidslagen blir sålunda, till skillnad mot tidigare, tillämplig på tjänstemännen, såväl de privatanställda som de som är i offentlig tjänst. Den enhetlighet på detta område som härigenom vinnes är värdefull och har mottagits med gillande från alla håll. Ett annat genomgående drag i lag-

förslaget är att vida möjligheter lämnats till arbetsmarknadens organisationer att i kollektivavtalets form komma överens om undantag från lagens bestämmelser.

Denna frihet för de fackliga organisationerna att — om enighet därom föreligger — göra avsteg från lagreglerna framstår som nödvändig med hänsyn till att lagstiftningen utsträcks att omfatta hela arbetsmarknaden. Förhållandena i arbetslivet kan onekligen, när det gäller arbetstidens reglering i vid mening, vara så olika att en viss flexibilitet är nödvändig. Arbetstidslagstiftningens utvidgade tillämpningsområde och behovet av avsteg från lagen genom kollektivavtal gör det angeläget, att de fackliga organisationerna har obeskurna möjligheter att förhandla och träffa avtal om spörsmål avseende arbetstidens reglering. På den privata arbetsmarknaden är detta inte något problem — inga lagbestämmelser hindrar partsförhandlingar och avtal i arbetstidsfrågor.

På den offentliga sektorn är läget anorlunda, inte för arbetare i statlig och kommunal tjänst, men för tjänstemännen. Stats- och kommunaltjänstemannalagarna stadgar förbud mot att träffa kollektivavtal i frågor som avser arbetstidens förläggning. I en fyrpartimotion 1013 i denna kammare har vi aktualiserat frågan om ett upphävande av denna begränsning av avtalsfriheten. Utskottet gör några i och för sig värdefulla distinktioner i fråga om stadgandets innebörd. Av särskild vikt är emellertid att utskottet i sitt utlåtande slår fast, att en översyn av de här aktuella bestämmelserna är motiverad.

Utskottet åberopar för sitt ställningstagande dels den ökade samverkan i arbetstidsfrågor mellan avtalsparterna på det statliga och det kommunala området, som den nya arbetstidslagen aktualiserar, dels de motiv i övrigt som vi motionärer framfört. Utskottet och vi motionärer har sålunda en gemen-

Allmän arbetstidslag

sam syn på behovet av en omprövning av bestämmelserna. Med hänsyn till att arbetet med bl. a. dessa frågor pågår inom förhandlingsutredningen föreslås att riksdagen till Kungl. Maj:t skall vidareföra utskottets mening om behovet av en översyn. Resultatet av översynen skall enligt utskottet föreligga »ganska snart».

Med tillfredsställelse konstaterar jag att utskottet har förståelse för den av oss motionärer aktualiserade frågan. Säkerligen finner man det i vida kretsar bland stats- och kommunaltjänstemän angeläget att den gällande inskränkningen i förhandlingsrätten upphäves. Det kan i och för sig även gälla andra inskränkningar av förhandlingsrätten än den aktuella om arbetstidens förläggning. I anslutning till just den nya arbetstidslagen finns emellertid inte anledning att nu aktualisera dessa andra inskränkningar.

Vi har i vår motion redovisat starka skäl för förhandlingsrätt och avtalsfrihet i fråga om arbetstidens förläggning. Det finns anledning att särskilt trycka på det avtalsmässiga samband som existerar mellan arbetstidsfrågorna och andra delar i ett avtalskomplex. Vidare bör uppmärksamheten fästas vid att den jämställdhet mellan olika arbetstagargrupper som kommer till uttryck i den nya arbetstidslagen också gör det naturligt att jämställdhet även skapas i fråga om rätten att förhandla och träffa avtal om arbetstidens förläggning.

Det kan för övrigt rent allmänt konstateras att löntagarna naturligt nog fäster mycket stor vikt vid alla frågor som gäller arbetstidens reglering. Erfarenheten visar att man här har att göra med arbetsvillkor som mycket nära berör den enskilde arbetstagen, hans eller hennes familj, möjligheterna att utnyttja fritiden o. s. v. Det finns även av denna anledning skäl att undvika att i lag inskränka förhandlings- och avtalsrätten på detta område. Om starka skäl föreligger för att anlägga ett

annat betraktelsesätt på ett eller annat särskilt arbetsområde inom den offentliga verksamheten, bör man kunna utgå från att frågan skall kunna lösas genom förhandling eller överenskommelse med vederbörande fackliga organisation utan att man härför anlitar förbud i lagen. Paralleller genom frivilliga överenskommelser i dessa frågor finns redan på det privata området.

Den av oss motionärer aktualiserade omprövningen tar direkt sikte på den nya situation som uppkommer genom den nya arbetstidslagen. Denna lag föreslås träda i kraft den 1 januari 1971. Det framstår därför som mycket önskvärt att även den av oss yrkade ändringen i stats- och kommunaltjänstemannalagarna kan genomföras att gälla från samma tidpunkt. Utskottet framhåller nu att resultatet av översynen väntas föreligga »ganska snart».

En närmare uppgift om tidpunkten då resultatet av översynen beräknas vara klart är av stort intresse. Frågan är enligt min uppfattning inte mera komplicerad än att ett förslag från utredningen bör kunna vara klart så tidigt att en proposition kan föreläggas riksdagen redan i år. Härigenom skulle man få en tidsmässig anknytning till arbetstidslagens ikraftträdande, något som framstår som både angeläget och väl motiverat.

För min del har jag, herr talman, inget särskilt yrkande utöver utskottets, men jag har som motionär velat utveckla min syn på de frågor som tas upp i de likalydande motionerna I: 859 och II: 1013.

Herr EKVALL (s):

Herr talman! Den nuvarande lagen har en bestämmelse om en maximal arbetstid per vecka av 42,5 timmar men lagen medger att arbetstiden för skiftarbetare kan slås ut över längre perioder än en vecka. Samma sak skulle i princip gälla vid genomförandet av en

Allmän arbetstidslag

40 timmars arbetsvecka, men överraskande nog föreslås att tidigare maximiregel — 9 timmar per dag — tas bort i den nya arbetstidslagen. Härigenom kan en genomsnittlig arbetstid på 40 timmar läggas ut över längre tidsperioder. Detta innebär att arbetstiden en vecka kan bli 50 timmar, en annan 30 timmar o. s. v.

Arbetstidsuttaget per dygn och period skall alltså bli en förhandlingsfråga. Det fackliga kravet som inte bara avser 40 timmars arbetsvecka utan också en utläggning omfattande 8 timmar om dagen har helt frångåtts. I praktiken innebär detta en uppenbar risk för att arbetarna i ännu större utsträckning än tidigare måste anpassa sin arbetstid efter maskinernas behov.

Vad händer för övrigt i det fall att parterna inte kommer överens om arbetstidens förläggning? Flera utslag i arbetsdomstolen har i princip fastslagit att arbetsgivaren äger rätt att förlägga arbetstiden efter eget bedömande, om enighet mellan parterna inte kan uppnås och fredsplikt föreligger enligt kollektivavtalet. Låt vara, som det är skrivet i propositionen, att LO-förbunden i dag är starka förhandlingsparter, men att göra arbetstidens förläggning till en förhandlingsfråga är att göra fackförbunden en björntjänst. Arbetstidens längd och förläggning måste i sina huvudprinciper vara och förbli en lagstiftningsfråga. Arbetstiden är, liksom t. ex. sjukersättning, pension och semester, företrädesvis en social fråga som måste avgöras av politiskt ansvariga instanser ovanför arbetsmarknadens parter. Ytterst är det också en välståndsfråga, om man med välstånd menar inte bara en årlig produktionsökning till vilket pris som helst utan också en allmän humanisering av arbetslivet, d. v. s. att de som är sämst ställda skall få det bättre, inte sämre. Och det var väl ändå inte dit arbetarrörelsens alla demonstrationer om arbetstidsförkortning ville komma? Därför borde

maximiregeln bibehållas i den nya lagstiftningen.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! För mig och uppenbarligen också för herrar Fredriksson och Häll är det särskilt angeläget att argumentera för en lagfäst kortare arbetstid för underjordsarbetande. Formuleringen i våra likalydande motioner I: 879 och II: 1011 om underjordsarbetande ger också uttryck åt att vi i denna benämning även inbegriper underjordsarbetande inom byggnads- och anläggningsbranschen. Det är naturligtvis även för dessa arbetare angeläget med en kortare arbetstid än vad som gäller för arbetslivet i övrigt. Men huvudparten av de arbetare för vilka vi har yrkat på sänkt arbetstid till 35 timmar i veckan i de underjordsarbetande inom gruvindustrin. Argumenten för detta krav har nu verkligen också fått ökad tyngd sedan gruvarbetarna genom strejken i malmfälten så eftertryckligt har fört fram i dagsljuset vilket hårt, slit-samt, riskabelt och ohälsosamt arbete man har i gruvindustrin. Herr Häll har här också givit en livfull skildring av de förhållanden som dessa grupper arbetar under.

Desto mer betänksam blir man därför, när man läser utskottsmajoritetens argument mot yrkandet om 35 timmars arbetsvecka för de grupper det här gäller. Både arbetstidskommittén och departementschefen har avvisat tanken på en speciell reglering, skriver utskottet. För de smärre grupper det här handlar om kan man avtala om kortare arbetstid, menar utskottet, som dock medger att olika arbeten är i varierande grad krävande. Men om det sakligt sett finns skäl för att arbetare sysselsätta inom särskilt krävande områden bör ha kortare arbetstid, varför skall då inte en modern arbetstidslag stadfästa en sådan ordning? Den omständigheten att inte ens de statligt ägda gruvorna har gått med på detta sakligt berättigade ar-

Allmän arbetstidslag

betarkrav talar för behovet av att i lag stadfästa en kortare arbetstid, i detta fall 35 timmars arbetsvecka. Kan inte utskottet tänka sig att en sådan åtgärd, alltså att för en i alldeles särskilt hög grad utsatt arbetargrupp lagfästa kortare arbetstid, kan underlätta avtal om kortare arbetstid också i övriga fall, där detta är berättigat? Därvidlag skulle en särslagstiftning för underjordsarbetande, av vilka gruvinindustrins arbetare utgör huvudparten, verka vägröjande.

Kan det då åberopas några principiella skäl mot en i lag fastställd särbestämmelse för en viss arbetargrupp? Naturligtvis inte. Reservanterna, herrar Wanhainen och Fredriksson, åberopar i sin reservation vad också vi anfört i våra motioner. Det heter i dessa följande:

»Riksdagen har tidigare markerat denna arbetsgrupps särställning. Senast den 5 december 1968 biföll riksdagen förslaget om en utredning i syfte att sänka pensionsåldern för underjordsarbetare till 63 år. Det är därför konsekvent att den lagstiftande församlingen i samband med behandlingen av propositionen om en sänkning av den allmänna arbetstiden särskilt beaktar underjordsarbetarnas arbetstidsfråga.»

Konsekvensen av detta beslut lyser emellertid med sin frånvaro i utskottets argumentering.

Herr talman! Jag vill också beröra utskottets resonemang beträffande yrkandet i det av vår riksdagsgrupp väckta motionsparet om att 40-timmarsveckan skall genomföras redan fr. o. m. den 1 januari 1971. Detta resonemang är bekant från tidigare tillfällen då man vänt sig mot kravet om en kortare arbetstid. Utskottet skriver bl. a. följande:

»En minskning av arbetstiden med 2 1/2 timmar i veckan ställer samhällsökonomien inför olika anpassningsproblem.» Detta gamla arbetsköparargument har vederlagts av verkligheten. Under de senaste 12 åren har den allmänna arbetstiden sänkts med 5 1/2 tim-

me i veckan, men samtidigt har den totala produktionsvolymen liksom även produktiviteten inom alla industrier visat en stark ökning. Olycksprofeternas spådomar har kommit på skam.

Man förespeglade arbetarna att 40-timmarsveckan skulle genomföras under 1960-talet. Utredningen tog emellertid tid på sig. Borde inte samhällsökonomien och företagen ha haft tid på sig för den nödvändiga anpassningen? Jo, naturligtvis. För en omedelbar förkortning av arbetstiden talar den nuvarande höga frekvensen av olycksfall och ohälsa i arbetet. Vi har i denna kammare tidigare påtalat det förhållandet att tusentals industriarbetare kommer att olycksdrabbas, om inte allvarliga åtgärder vidtas för att förbättra arbetsmiljön. Åtskilliga av dessa olycksfall kommer att få dödlig utgång. Ett bidrag till att nedbringa olycksfallsfrekvensen vore att omedelbart sänka arbetstiden.

Väsentlig är också frågan om dygnsarbetstiden, d. v. s. arbetstidens förläggning. Även om herr Ekvall nyss framfört liknande synpunkter, skulle jag vilja anföra ett citat ur tidningen Fabriksarbetaren som är följande lydelse: »Den nuvarande lagen fastställer en vekoarbetstid om maximalt 42,5 timmar, dock kan man slå ut arbetstiden i längre perioder än en vecka för skiftarbetare. Samma sak skulle i princip gälla vid genomförandet av 40-timmars arbetsvecka. Men här kommer kommittén med ett tillägg som är något överraskande. Man föreslår nämligen att man i den nya arbetstidslagen tar bort maximiregeln. På så sätt kan en genomsnittlig arbetstid om 40 timmar läggas ut över längre tidsperioder. Detta innebär att arbetstiden en vecka kan bli 50 timmar, en annan vecka 30 timmar o. s. v. Arbetsuttagen per dygn och period skall alltså bli en förhandlingsfråga. Det fackliga kravet, som inte bara betyder 40 timmars arbetsvecka utan också en utläggning omfattande åtta timmar om dagen, har helt frångåtts. I praktiken

Allmän arbetstidslag

innebär detta en uppenbar risk för att arbetarna i ännu högre utsträckning än hittills måste anpassa sin arbetstid efter maskinernas behov. Det var väl ändå inte dit alla demonstrationer om arbetstidsförkortning ville komma?»

Så långt Fabriksarbetaren. Vi har i vårt motionspar helt beaktat dessa synpunkter och har också framställt ett yrkande i enlighet med dessa.

Beträffande arbete i kontinuerlig skiftgång sänktes arbetstiden från 48 till 42 timmar i veckan när kontinuerlig skiftgång infördes inom massaindustrin. Denna sänkning ansågs fullt befogad med hänsyn till alla de olägenheter som denna skiftgång medför. Dessa olägenheter har tilltagit genom att det blivit allt vanligare att arbetsgivarerna kräver full drift även under s. k. storhelger. Medan den allmänna arbetstiden förkortats har arbetarna inom massa- och pappersindustrin avtalsvägen sökt åstadkomma en förkortning av skiftarbetstiden. Dessa strävanden har inte lett till några resultat, vilket också betonades av herr Olsson i Timrå. På fackligt håll är man dessutom av den åsikten att arbetstidsfrågor — även skiftarbetstidsfrågor — bäst löses lagstiftningsvägen. Det är därför befogat — anser vi — att även detta krav beaktas vid fastställandet av den nya arbetstidslagen.

Herr talman! Beträffande frågan om övertidsproblemet har vi vänt oss emot begreppet »allmän övertid» och begärt dess slopande. Utskottet tycker att det skulle innebära en »omotiverad byråkratisering» om arbetsköparen skulle nödgas begära tillstånd då övertid erfordras. Men den olägenheten måste väl ändå vara mindre än olägenheten i att bibehålla en ordning som urholkar arbetstidslagen. Inom byggnads- och anläggningsindustrin förekommer ingen »allmän övertid». Ingenting tyder på att striktare regler härvidlag inneburit någon hämsko på denna verksamhetsgrens utveckling. Den yttersta konse-

kvensen av utskottets ställningstagande är att lagen inte kommer att gälla en arbetstid om 40 timmar i veckan utan 43 timmar i veckan.

Herr talman! Av formella skäl får jag begränsa mitt yrkande till att gälla bifall till punkterna 1, 4 och 5 i motionsparet I: 879 och II: 1011. Detta yrkande ställer jag i första hand och i andra hand ansluter jag mig till den av herrar Wanhainen och Fredriksson vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr GÖRANSSON (s):

Herr talman! Efter den fullödiga orientering som statsrådet Aspling gav om själva reformens innehåll finns det knappast någon anledning för mig att göra någon ytterligare kommentar om den. Jag kan ändå inte underlåta att uttrycka min djupa tillfredsställelse över att ett av de gamla stora reformförslagen nu kommer att bli en realitet.

Detta har också starkt understrukits av samtliga talare med undantag av den närmast föregående, vilken ju har den förmånen framför oss andra att kunna tala utan att behöva ta hänsyn till några realiteter. I övrigt har alltså samtliga talare uttryckt sin positiva syn på förslaget, vilket jag också gör.

Under behandlingen i utskottet av de olika motionernas yrkanden förelåg en samstämmighet som var mycket angelägen att uppleva. Det förelåg i och för sig inte några avvikande åsikter om de besvärliga förhållanden som råder för gruvarbetare, underjordsarbetare, skiftarbetare och andra. Situationen för dessa arbetstagare bedömde vi alla på samma sätt och har också understrukit vår syn i utskottsutlåtandet.

Varför har vi då inte bifallit de krav som framförs av exempelvis herr Fredriksson och fru Marklund m. fl. om att sänka arbetstiden ytterligare för gruvarbetare, underjordsarbetare och skiftarbetare?

Detta beror på flera omständigheter.

Allmän arbetstidslag

Ett skäl är att den nya lagstiftning vi nu får på detta område kommer att omfatta praktiskt taget alla svenska män och kvinnor i arbetslivet. Den kommer alltså — till skillnad från den gamla lagen som endast gällde för 50 procent — att gälla för en absolut majoritet av de svenska arbetstagarna varigenom vi fått en maximinorm för lagstiftningen på detta område.

Vilka motiv anförs nu av dem som ville sänka arbetstiden ytterligare? Ja, man har hänvisat till skyddsaspekterna och rättvisekraven.

När det gäller rättvisekraven tror jag att det är viktigt att vi inte glider in i något slags kompenstationstänkande. Det finns nämligen många grupper i vårt samhälle som redan har 40 timmars arbetsvecka. Detta gäller inte bara dem med tungt och obehagligt arbete utan även andra grupper med en bra eller mycket bättre arbetsmiljö. Om vi i utskottsutlåtandet skulle ha skrivit in att det borde vara rättvist att de som redan har 40 timmar eller kortare arbetstid skall få en motsvarande kompenstation, då tror jag att riksdagen skulle vara ute på farliga vägar. Vi kan alltså avskrika rättvisekravet och se litet på skyddsaspekterna.

Landsorganisationen och det socialdemokratiska partiet har under en följd av år försökt att med utredningar och intervjuer med arbetare få fram bedömningar av hur dessa upplever sin arbetsmiljö. Detta kom till uttryck i den jämlikhetsrapport som partikongressen i höstas avgav, och det har kommit till uttryck i den undersökning som Landsorganisationen gjort bland sina medlemmar. Man kan då konstatera att en grupp betraktar sig som mera utsatt än andra. Det gäller gruvindustriarbetarna. I fråga om dem är sådana företeelser som buller, belastningar, drag och damm till besvär för en väsentlig del av de anställda.

Men dessa besvär förekommer inte bara inom gruvindustrin och hos de

skiftarbetande. De upplevs på praktiskt taget samtliga arbetararbetsplatser. Man kan praktiskt taget överallt konstatera en miljöfara. Denna fara är kanske mycket allvarligare än som framkommit i den nu pågående miljödebatten om luft-, vatten- och andra föroreningar. LO:s undersökning av hälsoriskerna påvisar på ett klart sätt den hälsofarliga miljön på typiska arbetararbetsplatser. Över 80 procent av LO:s medlemmar känner sig oroade över hälsoriskerna på arbetsplatserna. Denna oro är alltså inte begränsad till speciella grupper, utan 80 procent av LO:s samtliga medlemmar betraktar sin arbetsmiljö som hälsovådlig. Det kan vara fråga om dåligt utformade arbetsställningar, det kan gälla buller, drag, tunga lyft och dålig ventilation. Inte mindre än 300 000 arbetstagare inom den tunga industrin lider av hörselskador. Det förekommer hudsjukdomar. Förekomsten av eksem är vanlig. Anställda i treskiftsarbete lider ofta av sömn- och magbesvär. Vi vet också att inom arbetslivet skadas varje år 120 000 människor, att 2 000 invalidiseras och att 350 dödas. Dessutom tillkommer sjukdomar som kan hänga med hela livet, även om de i och för sig inte är direkt invalidiserande.

Vad drar man då för slutsats av detta? Om man genom en så enkel åtgärd som införandet av en sänkning av arbetstiden för vissa grupper från 40 till 35 timmar skulle komma ifrån olycksfallen och hälsoriskerna, skulle jag vara den förste att skriva under ett sådant beslut. Men jag vågar påstå att antalet bullerskador inte kommer att minska om vi sänker arbetstiden med 5 timmar för vissa grupper. Magbesvären kommer inte att försvinna för treskiftsarbetarna om vi sänker deras arbetstid med ytterligare 4 timmar. Det kan endast ge resultat i marginalen. För det stora flertalet kvarstår problemen. Jag har därför inte haft svårt att följa departementschefens förslag om att ar-

Allmän arbetstidslag

betarskyddslagen och allt som sammanhänger med den skall bli föremål för en ordentlig utredning, i vilken vi utnyttjar alla de hjälpmedel som tekniken och forskningen ger oss. Det är på detta område insatserna måste göras för att vi skall få en bättre arbetsmiljö, bättre skydd på våra arbetsplatser o. s. v. Mot den bakgrunden, herr talman, ber jag att få yrka bifall till andra lagutskottets hemställan och avslag på herr Fredrikssons reservation.

Det har framförts ytterligare ett par synpunkter som bör observeras. Herr Johansson i Simrishamn har talat för rätten för statstjänstemän och kommunaltjänstemän att sluta avtal om arbetstiden. Jag skulle kunna nöja mig med att konstatera att den uppfattning som herr Johansson har uttryckt är ungefär densamma som vi inom andra lagutskottet har kommit till, men jag vill rikta kammarens uppmärksamhet på att de nya normer vi nu får kommer att innebära att vissa av de stridigheter försvinner som har förekommit i avseende på om man skulle ha rätt att sluta avtal eller ej. Frågor som gäller såväl den ordinarie arbetstiden som jourtiden och övertidens längd kommer nu att klaras av lagvägen, och därmed har en del av det krav som framstälts redan förfallit.

Det återstår emellertid viktiga frågor, och vi måste göra klart för oss att problemen är stora när det gäller t. ex. vårdsektorn och landets inre och yttre säkerhet. Med hänsyn till det ökade förtroende mellan parterna och den demokratisering på arbetsplatserna som vi är ute efter är det naturligtvis nödvändigt att 1967 års förhandlingsutredning når ett sådant resultat att tjänstemännen blir fullt jämställda med övriga grupper.

Herr talman! Jag har inte något ytterligare att tillägga utan ber än en gång att få yrka bifall till andra lagutskottets hemställan.

Herr HÄLL (s) kort genmäle:

Herr talman! Först skulle jag vilja framhålla för fru Marklund att jag har försökt påvisa en viss skillnad mellan gruvarbete och annat underjordsarbete. Fru Marklund yrkar ju på en generell sänkning av arbetstiden för samtliga underjordsarbetande, men jag är rädd för att en sådan utvidgning av begreppet kommer att minska förutsättningarna för den nödvändiga arbetstidsförkortningen för de gruvarbetare som enligt min mening i första hand har behov av en sådan. Det är givetvis populärt att tala om att en större grupp behöver arbetstidsförkortning, men jag tror att det finns oerhört många yrkesgrupper som utan särskilt stor ansträngning skulle kunna finna motiv för en förkortad arbetstid.

Det är en riktig iakttagelse, herr Göransson, att vi baserar vårt ställningstagande på skyddsaspekter. I utskottets utlåtande kan man emellertid läsa att det är »uppenbart att olika arbeten är olika krävande och detta förhållande måste återspegla sig i differentierade förmåner i form av lön, särskilda ersättningar och fritid». Jag tror att just förmåner i form av lön och extra ersättningar för olägenheter i arbetet är en synnerligen dålig lösning. Jag är personligen rädd för att man så att säga skall betala för riskerna.

Jag nämnde miljöfaktorerna, och en sak är alldeles klar: skadeverkningarna står i direkt proportion till exponeringstiden. Vi menar alltså att man genom en sänkning av arbetstiden i motsvarande grad skulle öka möjligheterna för den rekreation som dessa människor i högsta grad behöver. Detta är en av anledningarna till att vi begär kortare arbetstid. Det är angeläget att framhålla att det för alla dessa faktorer som jag har talat om — gas, damm, buller o. s. v. — finns hygieniska gränsvärden för praktiskt taget varje detalj. Men vad vi saknar är sammanlagda värden, och det är ändå den totala

Allmän arbetstidslag

arbetsmiljön som är väsentlig för gruv-
arbetarna.

Fru MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Göransson försökte göra gällande att jag till skillnad från de andra talarna i denna debatt inte hade hållit mig till realiteter. Men nog är det väl en realitet att det finns starka skäl som talar för en sänkning av gruvarbetarnas arbetstid? De skälen har framförts även av många andra talare i denna diskussion. Är det inte en realitet att frågan om 40 timmars arbetsvecka har varit aktuell så länge att det borde gå att snabbare än vad som nu avses komma till rätta med den anpassning som det talas om och alltså snabbare genomföra reformen? Det är otvivelaktigt också en realitet att man på fackligt håll har bestämda åsikter om arbetstidens förläggning och om behovet av lagstiftning för att komma till rätta med t. ex. skiftarbetstidsfrågorna. Det är dessa frågor som jag har talat om, och jag kan inte se annat än att de handlar om realiteter.

Herr Häll påpekade att han hade påvisat vissa skillnader mellan olika grupper underjordsarbetare. Ja, det hörde jag att han gjorde, och jag har i mitt inlägg sagt att jag anser att underjordsarbetande gruvarbetare utgör den största gruppen och den som det i första hand gäller att ordna arbetstiden för. På den punkten är vi alltså överens. Men jag kan inte inse på vilket sätt reformens genomförande skulle hindras av att man också tar med andra arbetargrupper, exempelvis de grupper som vi har nämnt och som otvivelaktigt arbetar under jord inom byggnads- och anläggningsbranschen. Där gäller det kriterium som herr Fredriksson angav: man har marknivån att gå efter.

Herr NILSSON i Kalmar (s):

Herr talman! Det är uppenbart att det finns många bra förslag i den proposition om allmän arbetstidslag som

vi nu behandlar. Lika uppenbart är att sänkningen av arbetstiden till 40 timmar per vecka är det viktiga. Men tyvärr finns det också sådant som kanske är mindre bra. Det har hävdats att det saknas motiv att i en arbetstidslag beakta skyddssynpunkter och att det varit andra skäl som föranlett att förslaget framlagts.

Jag vill påstå att den allmänna arbetstidslagen fortfarande har stor betydelse från hälso- och skyddssynpunkt. Som stöd för denna uppfattning vill jag anföra den allmänna upptrappningen i arbetstakten, ackordshetsen, statusjakten, standardjäktet och den kraftiga ökning av neuroser som har konstaterats bland arbetstagarna. Allt detta har fått sitt utlopp i den allmänna oro som råder på arbetsplatserna och en önskan om övergång från ackordslön till månadslön.

Arbetstagarna känner sig med andra ord hårt pressade. Att då påstå att denna lag skulle sakna skyddsverkan är enligt min uppfattning felaktigt. Man har åberopat arbetarskyddslagen och påstått att eventuella oformligheter skulle kunna rättas till i den. Men jag vill påpeka att den lagen rör sig med helt andra marginaler än vad arbetstidslagen gör.

Ett annat motiv är enligt departementschefen följande: »Arbetstidsförkortningen leder fram till en utjämning av skillnader i arbetstidshänseende mellan olika samhällsgrupper och är därför ett viktigt led i våra strävanden efter ökad jämlikhet.»

I detta uttalande vill jag helt instämma. Den sänkning av arbetstiden till 40 timmar som nu föreslås får inte tas som intäkt för att ge grupper, som redan har denna och kanske ännu kortare arbetstid, ekonomisk kompensation för att man skall kunna bibehålla det avstånd som hittills funnits. Lönen bör naturligtvis baseras på den egna prestationen och inte på vad andra gör eller — något som tidigare förekommit i vissa

Allmän arbetstidslag

fall — på att andra grupper får en förbättring. Den egna situationen blir ju inte sämre därför att andra får det bättre.

Det finns alltså flera relevanta skäl för en förkortning av arbetstiden till 40 timmar per vecka. Däremot är det inte relevant att ta en sänkning av arbetstiden som skäl för en löneökning för de grupper som redan har den kortare arbetstiden. Dessa grupper har fått denna förmån i förväg.

Jag skulle sedan vilja ta upp frågan om den ordinarie arbetstiden till diskussion.

Enligt förslaget blir den ordinarie arbetstiden 40 timmar per vecka, och vi kan få begränsningsperioder på fyra veckor med i genomsnitt 40 timmar per vecka. Dygnsmaximeringen skall försvinna, och begränsningsperioden ökas från 3 till 4 veckor. Borttagandet av dessa två begränsningsmaximeringar anser jag vara en klar försämring ur arbetstagarsynpunkt. Det har hävdats villkorslöst, att det är omöjligt att bibehålla dygnsmaximeringen om lagen i princip skall tillämpas på all verksamhet. Varken arbetstidsutredningen, departementschefen eller utskottet har övertygat mig på denna punkt. Det förs endast ett allmänt resonemang, och några exempel som bärande skäl anförs inte. Jag tycker att motiveringen är svag.

Utredningen har t. ex. diskuterat införandet av 10-timmarsmaximering men konstaterat, att det vid en sådan skulle kunna införas 4-dagarsvecka med 10 timmars arbetstid per dag, något som man inte ansett vara önskvärt. Sedan man konstaterat detta ansågs det att en 10-timmarsmaximering var omöjlig, och i stället lämnade man fältet helt öppet. Detta innebär att det inte är någonting som hindrar att man inför en sådan 4-dagarsvecka. Utredningen har ändå uppfattningen att »det saknas anledning anta att ett upphävande av dygnsmaximeringen skulle leda till att

bestämmelserna ändras i en ur arbetstagarnas synpunkt oförmånlig riktning». Jag vet inte vad utredningen stöder sig på i det avseendet. Dessutom skulle en dygnsmaximering enligt utredningens uppfattning inte medföra något effektivt skydd mot långa arbetstider, eftersom övertid kan tas ut vid sidan av den ordinarie dygnsarbetstiden. Jag tycker att denna motivering är något krystad.

Departementschefen har godkänt dessa motiveringar med bl. a. följande uttalande: »Jag utgår därvid från att slopandet av bestämmelserna om dygnsmaximeringen inte får tas till intäkt för att förlänga dygnsarbetstiden inom områden, där det hittills funnits begränsningar i lagstiftningen.» Utskottet ansluter sig härtill.

Vad kan nu detta innebära? Såvitt jag kan förstå skapas nu en ny lagstiftning som gör det nödvändigt att bibehålla den gamla lagstiftningen för att man skall kunna kontrollera på vilka områden lagstiftningen gällde 1970. Jag finner det ganska egendomligt. Man måste alltså gå tillbaka till den lagstiftning som gällde fram till 1970 för att få reda på hur det hela låg till vid den tiden. Jag vill dessutom fråga hur begränsningen skall tillgå på alla nya arbetsplatser som tillkommer. Utvecklingen står minsann inte stilla. Vi vet att det framkommer nya tillverkningsmetoder och tillkommer nya arbetsplatser som inte har några bestämmelser vid dags dato. Antalet serviceyrken på olika områden ökar snabbt, och speciellt där tror jag att arbetsgivarna har önskemål om varierande arbetstider per dag. Det samma torde förhållandet vara inom viss industri. Det kommer då att bli arbetsgivaren som ensidigt bestämmer i dessa för arbetstagaren så oerhört viktiga frågor. Jag vet inte vad departementschefen, som är här i dag, drar för slutsats av att det på talarlistan endast finns arbetstagare anmälda. Inte en enda borgerlig representant vill ytt-

Allmän arbetstidslag

ra sig i detta viktiga ärende, trots att de borgerliga har motioner i frågan. De finner tydligen förslaget så förmånligt att de föredrar att tiga still.

Jag är övertygad om att det kommer att bli många tvister i dessa frågor i framtiden genom det förslag som nu är framlagt. Det är beklagligt att det skapas en lag som onödigt favoriserar ena parten på arbetsmarknaden, nämligen arbetsgivarna. Dygnsmaximeringen borde bibehållas vid vad som nu gäller, d. v. s. nio timmar. Det är helt möjligt att göra det, eftersom lagen är dispositiv. Man kan mycket väl vända på förslaget och medge att längre arbetstid får tillämpas efter överenskomelse i kollektivavtal mellan parterna på områden där längre dygnsarbetstid är önskvärd. Detta skulle innebära att båda parter finge tillfälle att säga sin mening. Behovet av undantag kan alltså enligt min uppfattning mycket väl tillgodoses genom dispositionsregeln.

Både dygnsmaximeringens slopande och utökandet av begränsningsperiodens längd till fyra veckor innebär att det skapas en lag vars tillämpning ensidigt kommer att avgöras av arbetsgivaren.

Av formella skäl har jag inget yrkande i denna fråga, men jag har med detta, herr talman, velat framföra mitt beklagande av att önskemålen om maximeringsbestämmelser, som framförts i I.O:s remissyttrande och i motion II: 1000, inte har kunnat beaktas i denna lagstiftning.

I detta anförande instämde fru *Sigurdson* (s).

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Miljöfrågor har spelat en icke oväsentlig roll i debatten här i dag. Detta föranleder mig att begära ordet för att göra ett tillägg till mitt tidigare anförande, där jag inte speciellt tog upp arbetarskyddsfrågorna.

Vid sidan av arbetstidslagen har vi

arbetarskyddslagen. Herr Häll har givit oss en intressant beskrivning av aktuella skyddsfrågor inom gruvindustriområdet, och herr Göransson har liksom i sitt anförande berört viktiga frågor på detta område. Miljöfrågorna och arbetarskyddsfrågorna har stått i centrum för debatten under senare tid. Senast förra veckan tillsatte regeringen en utredning för att nu företa en grundlig översyn av hela arbetarskyddslagstiftningen. Det kan vara på sin plats, herr talman, att i korthet beröra några avsnitt av direktiven som direkt anknyter till en del av de inlägg som gjorts här i dag beträffande miljö- och arbetarskyddsfrågor.

Låt mig då säga att den översyn som utredningen nu skall verkställa skall syfta till en lagstiftning som svarar mot en breddad målsättning för arbetarskyddet. Allmänt sett bör lagstiftningen ge ett tillfredsställande underlag för vidgade insatser mot hälsofarliga arbetsmiljöer. En grundtanke måste vara att arbetstagarnas fysiska och psykiska hälsa skall kunna skyddas effektivt i varje led av produktionen. Arbetarskyddets krav måste bättre än för närvarande kunna göra sig gällande redan i samband med planeringen av arbetslokaler, maskiner och arbetsmetoder. Det är också nödvändigt med ökade möjligheter till en fortlöpande kontroll av den arbetshygieniska situationen på arbetsplatserna. Goda möjligheter måste dessutom finnas till ingripande i sådana fall då missförhållanden i skyddshänseende kunnat konstateras.

Det primära är att den nya lagstiftningen ger ett fast underlag för åtgärder och ingripanden från arbetarskyddet på ett betydligt vidare område än den nuvarande lagen. Den nya lagstiftningen bör återspegla vår kunskap om och erfarenhet av att hälsorisker av fysisk och psykisk art ofta har sin grund i missförhållanden inom arbetslivet som kan motverkas genom vidgade insatser från arbetarskyddet.

Allmän arbetstidslag

En väsentlig uppgift för utredningen blir att uppmärksamma yrkesfaror — ofta av helt ny typ — som hänger samman med den tekniska och strukturella utvecklingen på senare tid. Som exempel på sådana faror kan nämnas förgiftningsrisker på grund av olika slag av luftföroreningar, risker för hörselskador till följd av ökande bullernivå hos maskiner och anläggningar samt risker för den psykiska hälsan på grund av alltmer specialiserade och mekaniserade arbetsprocesser. Förutsättningar måste skapas för att komma till rätta med de problem som här möter.

En del yrkesrisker, inte minst sådana som har sitt upphov i luftföroreningar, kan inte definitivt konstateras utan att särskilda, kanske kostnadskrävande undersökningar utförs på arbetsplatsen. Utredningen bör pröva hur föreskrifterna rörande sådana undersökningar skall vara utformade. I detta sammanhang bör utredningen ta upp frågan om de s. k. hygieniska gränsvärdena.

Arbetstidsfrågorna är av stor betydelse för arbetstagarna, och det konstateras i direktiven att lagförslaget om 40 timmars arbetsvecka föreligger. I den föreslagna arbetstidslagen regleras frågor om arbetstidens längd. Spörsmål som gäller arbetstidens förläggning fordrar nu en grundlig genomgång. Skyddssynpunkter bör ägnas stor uppmärksamhet vid översynen av gällande regler om dygnsvila, veckovila, raster och arbetspauser.

Herr talman! Jag har velat i korthet lämna ett litet referat av de omfattande direktiv som utredningen nu skall arbeta efter. Grundtanken är att arbetstagarnas fysiska och psykiska hälsa effektivt skall kunna bevakas i varje led av produktionsprocessen. Eftersom dessa frågor har tagits upp här i debatten, har jag velat med dessa ord markera att frågorna nu i hög grad står i centrum för uppmärksamheten.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A och B

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. C

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 879 och II: 1011 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. D

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. E

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 879 och II: 1011 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. F—H

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. J

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 401 och II: 454; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. K

Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen; samt 3:o) bifall till motionerna I: 879 och II: 1011 i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Fredriksson begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i mom. K i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Avskaffande av inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herrar Wanhainen och Fredriksson.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Fredriksson begärde emellertid rösträkning, varför voting medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 140 ja och 44 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 19

Avskaffande av inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av motioner om avskaffande av inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall.

Andra lagutskottet hade i ett sammanhang behandlat sex till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 113 av herr *Kaijser m. fl.* och II: 190 av fröken *Wetterström m. fl.*, i vilka hemställts, »att riksdagen måtte besluta att all inkomstprövning beträffande änkepensioner inom folkpensioneringen upphör från och med den 1 juli 1970; samt att vederbörande utskott utarbetar härför erforderliga författningsändringar»;

2) de likalydande motionerna I: 165 av herr *Lindblad* och II: 188 av herr *Westberg* i Ijusdal, i vilka hemställts,

»att riksdagen måtte besluta att inkomstprövningen för erhållande av änkepension avskaffas även för dem som blev änkor före den 1 juli 1960»; samt

3) de likalydande motionerna I: 407 av herr *Axel Georg Pettersson m. fl.* och II: 447 av herr *Gustafsson* i Stenkyrka *m. fl.*, i vilka hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om en snabb översyn av reglerna för erhållande av änkepension, i syfte att eliminera de orättvisor som gällande bestämmelser innebär i de fall då makens död inträffat före den 1 juli 1960».

Utskottet hemställde,

att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 113 och II: 190,

2) motionerna I: 165 och II: 188, samt

3) motionerna I: 407 och II: 447

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. av herrar *Österdahl* och *Jonsson* i Mora (båda fp), som ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 113 och II: 190, I: 165 och II: 188 samt I: 407 och II: 447 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till innevarande riksdags höst-session om sådana ändringar i gällande lagstiftning att inkomstprövningen angående änkepension i övergångsfallen slopades;

B. att motionerna I: 113 och II: 190, I: 165 och II: 188 samt I: 407 och II: 447, i den mån de icke kunde anses besvare genom reservanternas hemställan under A., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. av herr *Kaijser* och fröken *Wetterström* (båda m), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 113 och II: 190 samt I: 165 och II: 188 ävensom med anledning av motionerna I: 407 och II: 447 för sin del

Avskaffande av inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

mätte antaga av reservanterna framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1962:382) angående införande av lagen om allmän försäkring.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Den fråga som behandlas i föreliggande utlåtande nr 2 från andra lagutskottet har vid flera tillfällen varit föremål för prövning och debatt i denna kammare. Jag kan därför fatta mig kort, då skäl för och emot tidigare redovisats vid ett flertal tillfällen. Frågan gäller ju bestämmelserna om inkomstprövning av de pensioner som utgår till kvinnor, vilka blivit änkor före den 1 juli 1960, bestämmelser som beslöts i samband med en reformering av änkepensioneringen vid 1960 års riksdag. För den som blivit änka efter denna tidpunkt och uppfyller vissa andra villkor utgår full änkepension utan inkomstprövning. Detta förhållande med olika regler har ju betraktats och betraktas fortfarande som en orättvisa mot nu ifrågavarande grupp, de s. k. övergångsänkorna, och man har i flera olika sammanhang haft svårt att förklara orsaken till de olika regler som här gäller.

Det har ju också väckts motioner om avskaffande av inkomstprövningen vid ett flertal riksdagar från 1960 ända fram till 1969. 1964 beslöt riksdagen att överlämna de motioner som väckts i denna fråga till pensionsförsäkringskommittén. Vid 1969 års riksdag bifölls i denna kammare en reservation med ett yrkande om att frågan om inkomstprövningens avskaffande borde behandlas med förtur av pensionsförsäkringskommittén. Men frågan föll genom att första kammaren i stället biföll utskottets yrkande om avslag på motionerna.

I motionsparet I:165 och II:188 till årets riksdag yrkas att riksdagen mätte besluta att inkomstprövningen för er-

hållande av änkepension avskaffas även för dem som blev änkor före den 1 juli 1960. Redan vid 1960 års riksdag anfördes följande: »Riksdagen uttalade sig 1958 också för att inkomstprövningen borde avskaffas inom de två mest betydelsefulla områden där den ännu finns kvar, nämligen inom änkepensioneringen och invalidpensioneringen. I enlighet därmed har förslaget framlagts att änkepensioner till kvinnor, som blir änkor efter den 30 juni 1960, skall utgå utan inkomstprövning. Förslaget är således ett steg i riktning mot att helt slopa inkomstprövningen inom folkpensioneringen. De härför erforderliga reformerna bör genomföras så snart finansiella och andra förutsättningar föreligger. Detta kan icke ske i ett sammanhang utan måste genomföras successivt. Därvid kan det inte undvikas att grupper, för vilka inkomstprövningen tills vidare bibehålles, känner sig missgynnade. Detta till trots är ett successivt genomförande att föredraga framför en ovisst väntan på den tidpunkt då inkomstprövningen kan avskaffas för samtliga.»

Såvitt jag förstår kvarstår fortfarande trots flera reformer inom folkpensioneringen ännu olöst frågan om inkomstprövningen för pensioner till dem som blev änkor före den 1 juli 1960. Det har tydligen varit och är fortfarande en ovisst väntan, när den tidpunkt skall komma, då denna reform skall kunna genomföras. Det kan väl sägas att finansiella förutsättningar inte har varit helt obefintliga under de gångna åren sedan detta sades i riksdagen, så att ur den synpunkten det inte borde ha saknats möjligheter att lösa denna fråga. Men det är kanske andra skäl som har bidragit till att den rätta viljan inte har varit för handen. Övergångsbestämmelser vid sociallagstiftning kan ju ofta vara oundvikliga, men en bestämmelse som inte gagnar jämlikheten mellan berörda parter bör dock ändras. Om ändringen är princi-

Avskaffande av inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

piellt och tekniskt enkel kan den göras utan större utredningar, och detta är väl förhållandet beträffande övergångsänkorna. Skjuts en sådan reform på framtiden blir ju många övergångsänkor folkpensionärer och problemet skulle då på sikt lösa sig självt, men under en lång tidsperiod har ju den ifrågavarande gruppen varit utsatt för en mindre rättvis behandling.

I reservationen I som fogats till andra lagutskottets utlåtande nr 2 framhålles bl. a. följande: »Även om kommittén», — d. v. s. pensionsförsäkringskommittén — »avser att avlämna sitt slutbetänkande vid instundande årsskifte, kan det enligt utskottets mening dröja avsevärd tid, innan övergångsänkornas pensionsförhållanden kan få en tillfredsställande lösning. Utskottet anser av det skälet att riksdagen bör hemställa hos Kungl. Maj:t om förslag till innevarande riksdags höstsession om sådana ändringar i gällande lagstiftning att inkomstprövningen angående änkepension i övergångsfallen slopas.»

Herr talman! Jag ber att i anslutning härtill få yrka bifall till reservationen nr I.

I detta anförande instämde herrar *Westberg* i Ljusdal och *Sellgren* (båda fp).

Fröken **WETTERSTRÖM** (m):

Herr talman! Frågan om de s. k. övergångsänkorna, i och för sig en förfärlig benämning på denna kategori av änkor, är ju så välbekant för oss alla här i riksdagen att jag i likhet med herr Jonsson i Mora inte avser att som tidigare ge en historik över händelserna under de gångna åren.

I likhet med herr Jonsson skulle jag bara vilja fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på riksdagens uttalande år 1958 och år 1960, då den nya reformen antogs. Det framhölls då att det var ett steg i rätt riktning och att avsikten var att avskaffa inkomst-

prövningen men att detta skulle ske i den takt det statsfinansiella läget tillåte.

Förra året hade vi i alla fall efter många års kamp i denna fråga glädjen att finna att majoriteten i denna kammare slöt upp bakom reservanternas förslag och förordade att pensionsförsäkringskommittén skulle åläggas att med förtur behandla frågan om änkepensionen i övergångsfallen. Det olyckliga inträffade emellertid att kamrarna kom att fatta skiljaktiga beslut, och därmed föll frågan. I och för sig är det en underlig tingens ordning som existerar i riksdagen när det gäller sammanjämkning av skiljaktiga beslut. Jag har ofta frågat mig om det verkligen kan vara att följa grundlagens mening, enligt 63 § riksdagsordningen, då det nästan aldrig hänt i lagfrågor att man fått en jämkning till stånd på så sätt att medkammaren fogat sig i ett majoritetsbeslut av andra kammaren. Det har ju i lagfrågor nästan aldrig hänt att man fått till stånd en jämkning genom att den ena kammaren fogat sig i ett majoritetsbeslut i medkammaren.

Vi motionärer, som ju tillhör olika partier, förtrötts inte, eftersom vi anser att det rör sig om en rättvisefråga. Därför har vi, måhända till kammarledamöternas leda, återkommit år efter år med yrkande om att få bort inkomstprövningen. Också i år har vi i sak — genom tre motionspar — givit uttryck åt samma uppfattning. Det har också reservanterna, som för folkpartiets del företrädes av reservationen I och för moderata samlingspartiet av reservationen II.

Utskottsmajoriteten skriver att man bör avvakta pensionsförsäkringskommitténs slutbetänkande, vilket förväntas komma att presenteras vid årsskiftet 1970—1971. Utskottet skriver också att i kommitténs uppdrag ingår att utreda frågan om likställighet mellan man och kvinna i den allmänna pensioneringen samt att kommittén i det sam-

Avskaffande av inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

manhanget inte kan undgå att också pröva de regler som gäller för pension åt dem som i framtiden blir änkor och att kommittén vid den bedömningen också kommer att ta hänsyn till dem som redan är änkor. Jag tillåter mig emellertid vara skeptisk mot att vi kan vänta ett förslag, som tar hänsyn till just den kategori änkor vi här talar om, så att inkomstprövningen för dem tas bort i ett läge där jag personligen tror att utredningen snarare kommer att ta bort de generella änkepensionerna och förmodligen också ur jämlikhetssynpunkt kommer att inlemma änkingarna i pensionssystemet. Och en sak är under alla förhållanden viss, nämligen att tiden kommer att förhalas ytterligare. Därigenom kommer också antalet äldre änkor — för att använda det uttrycket — att reduceras ännu mer. Under de närmaste fem åren försvinner nämligen mellan 3 500 och 4 600 sådana änkor.

Herr talman! Herr Kaijser och jag har i reservationen II följt upp yrkandet i vår motion och hemställt att riksdagen måtte besluta om att avskaffa inkomstprövningen från den 1 juli 1970. Jag ber att få yrka bifall till den reservationen. För den händelse att den faller här i kammaren kommer jag att rösta för reservationen I av herrar Österdahl och Jonsson i Mora, i vilken yrkas att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om förslag till innevarande riksdags höstsession om slopande av inkomstprövningen när det gäller änkepension i övergångsfallen.

I detta anförande instämde herrar *Ringaby* och *Åkerlind* (båda m).

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! I den mån motionärerna har begärt en utredning av denna fråga vill jag säga att det kravet är tillgodosett. Frågan är under utredning, eftersom riksdagen på andra lagut-

skottets förslag tidigare har överfört den till pensionsförsäkringskommittén.

Orsaken till att detta ärende har blivit fördröjt i utredningen är att riksdagen efter motioner, som tillstyrkts av andra lagutskottet, har beslutat överlämna också andra frågor till utredningen, som på grund härav har fått tilläggsdirektiv om att utreda jämställdheten mellan man och kvinna. Det är en sak som intimt berör den fråga vi här diskuterar. Det skulle väl vara mycket egendomligt om riksdagen det ena året beslutar att överlämna en fråga till pensionsförsäkringskommittén och året därpå begär att få en del av hela komplexet utrett med förtur. Det är nämligen vad man begärt.

Utskottet har inte tagit ställning till sakfrågan utan hänvisar till att ärendet utreds och att pensionsförsäkringskommittén anser att utredningen kan vara klar innevarande år. Det blir därmed riksdagens sak att sedan ta ställning till detta spörsmål.

Jag sade i inledningen av mitt anförande att motionärernas utredningskrav i stort är tillgodosedda. I fröken Wetterströms motion framförs förslaget att riksdagen i dag skulle besluta att nuvarande grunder skall upphöra att gälla fr. o. m. den 1 juli i år, vilket skulle innebära en utgiftsökning på 95 miljoner kronor. Utskottet har inte tagit ställning till detta förslag utan har hänvisat till det betänkande som utredningen kommer att framlägga.

En annan fråga, som enligt min mening borde tas upp i denna diskussion men som i regel inte brukar beröras, gäller de änkor vilka med ett uttryck som inte låter så trevligt brukar kallas femtondedelsänkor. Låt mig som exempel nämna en 35-årig kvinna utan barn under 16 år, vilken blir änka den 1 mars 1970 och vilken varit gift i fem år. Hon befinner sig i exakt samma situation som en kvinna som vid samma ålder och utan barn under 16 år blev änka den 1 mars 1958. Ingendera

Avskaffande av inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

får någon änkepension från folkpensioneringen. Denna lilla grupps problem löses icke genom reservanternas förslag.

Herr talman! Jag har med det anförda velat ge uttryck för utskottsmajoritetens synpunkter på förevarande ärendet. Utskottsmajoriteten tar inte ställning i sakfrågan utan menar att utredningens förslag först bör avvaktas.

Jag ber att få yrka bifall till andra lagutskottets hemställan i dess utlåtande nr 2.

Fröken WETTERSTRÖM (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara till herr Gustavsson i Alvesta säga att utredningskravet visserligen blivit tillgodosett år 1964 men att vi dock diskuterat denna fråga alltsedan år 1960. Jag har visst förståelse för att arbetet i utredningen, med hänsyn till alla de motioner som andra lagutskottet under årens lopp generöst överlämnat och även med hänsyn till de tilläggsdirektiv den fått, kan komma att ta tid i anspråk. Man kan emellertid inte komma ifrån det faktum att tio år nu har förflutit sedan 1960. Det finns tusentals sådana änkor som jag talat om och som inte fått samma behandling som övriga änkor. Förhållandet måste uppfattas på detta sätt ute i landet.

Anledningen till att vi nu framställt vårt — det vill jag gärna medge — ovanliga yrkande, att man, innan pågående utredning framlagt sitt förslag, skall avgöra denna fråga, är att jag, såsom jag tidigare framhållit, inte tror att utredningen kommer att framlägga förslag som tillgodoser de av mig nämnda önskemålen.

Beträffande kostnaderna för reformen som är dryga — de uppgår till 95 miljoner kronor för detta år — vill jag säga att vi från vårt håll ansett denna fråga vara så angelägen att vi yrkat på en motsvarande förhöjning av det statsanslag som utgår till folkpensionering-

en. 95 miljoner kronor kan förefalla som en oerhört stor summa, men det rör sig ändå inte om mer än 1,3 procent av förslagsanslaget till folkpensioneringen.

Jag har bara i all vänlighet velat säga till herr Gustavsson i Alvesta att jag har min fasta tro på att det skulle finnas möjligheter att undanröja problemen för denna alltmer minskande grupp.

Herr JONSSON i Mora (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till herr Gustavsson i Alvesta säga att man visst skall avvakta förslag som en utredning kan komma med. Pensionsförsäkringskommittén har ju också fått många tilläggsdirektiv att beakta i detta sammanhang.

Herr Gustavsson förde också in i debatten frågan om de s. k. femtondedelsänkorna, vilkas situation utgör ett verkligt problem som man måste försöka lösa på något sätt.

Men just gruppen övergångsänkorna är ju en klart avgränsad grupp som uppkom vid beslutet om pensionsreformen år 1960. Från den utgångspunkten skulle problemet bli något enklare om man toge bort inkomstprövningen för denna grupp. Som vi har sett det i de motioner till vilka vår reservation knyttes an, är just det här problemet något enklare än alla de andra problemkomplex som pensionsförsäkringskommittén har att brottas med och detta är alltså bakgrunden till yrkandet i reservationen I.

Det förhållandet att vi inte medverkat i reservationen II av de moderata beror på att täckningen av kostnaderna inte medtagits i motionerna I:165 och II:188, vilket gör att vi ej kan fixera vår ståndpunkt på samma sätt som de moderata gjort med datumgränsen satt vid den 1 juli 1970. Vi har menat att en lösning av denna fråga bör komma i form av ett förslag från regeringen till

Avskaffande av inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

årets höstsession i riksdagen. Jag ber därför att än en gång få yrka bifall till reservationen I.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Wetterström uttalade här något om att »vi har under tio år arbetat för den här frågan».

Nu är det väl inte riktigt på det sättet, om det är partiet som fröken Wetterström tänker på men jag har också stått här för cirka tio år sedan och kämpat för att denna fråga skulle bli avgjord. Men när en utredning nu har fått ta hand om frågan anser jag att den skall färdigbehandlas där. Vi får senare ta ställning till utredningens förslag.

Jag vill också säga till både fröken Wetterström och herr Jonsson i Mora att både moderata samlingspartiet och folkpartiet har representanter i pensionsförsäkringskommittén där man varit överens om att de här två frågorna — alltså tilläggsdirektiven om jämställdhet mellan man och kvinna och övergångsänkornas situation — hänger så intimt samman att förslag bör läggas fram i ett sammanhang.

Beträffande de här »femtodedelsänkorna» vill jag framhålla att det nog är just den gruppen som har de svåraste ekonomiska problemen. Jag ber kammarens ledamöter att studera tabellerna i utskottets utlåtande, varav det klart framgår hur de olika avdragen verkar.

Fru JONÅNG (cp):

Herr talman! Som medmotionär till herr Gustafsson i Stenkyrka m. fl. i motion II: 447 vill jag säga några ord om det här problemet med utgångspunkt från människan själv, d. v. s. de kvinnor som berörs av den aktuella frågeställningen.

Vi talar ju så ofta om att människan skall stå i centrum och om ett människovänligt samhälle och om ökad jämlikhet. Just nu diskuterar vi alltså si-

tuationen för de kvinnor som blev änkor före den 1 juli 1960.

Man kan fråga sig hur dessa kvinnor upplever sin situation att få hela sin pension eller i vissa fall en del därav inkomstprövad därför att de blivit änkor före ett visst bestämt datum. Detta gäller inte för dem som blivit änkor efter detta bestämda datum. Den 1 juli 1960 förefaller alltså att vara ett rent magiskt datum, och det är under alla förhållanden ett dåligt argument att komma med till dessa kvinnor som ständigt frågar om var rättvisan och jämlikheten finns.

Det går inte att för dem förklara riktigheten av något som man inte kan övertyga ens sig själv om. Det är naturligtvis också en mycket klen tröst för dessa kvinnor när vi säger att vi är medvetna om den föreliggande orättvisan och att vi har kritiserat den under tio år. Det är svårt att förklara varför denna tioåriga kritik inte har resulterat i någonting. Det står i utskottsutlåtandet om denna 10-åriga kritik och ingenting har skett ännu i fråga om de föreliggande reglerna. Trots att man alltså under tio år varit medveten om denna orättvisa och om denna bristande jämlikhet har det inte gått att ändra saken till det bättre. Jag har respekt för utredningar, men det gäller verkligen att försöka omsätta sin uppfattning i praktisk politik och handling.

Utifrån dessa synpunkter ber jag alltså att få yrka bifall till reservationen I.

Fru LÖFQVIST (s):

Herr talman! Om jag ett ögonblick skulle anknyta till fru Jonängs anförande, vore det bara för att få säga att under de gångna tio åren flera talare haft ordet i denna fråga, visserligen inte talare som representerat de grupper vilka motionerat i föreliggande ärende och nu försvarar reservationerna, utan talesmän för en annan grupp. Det är den grupp som i den statistiska tabellen i

Avskaffande av inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall

utskottsutlåtandet omfattar antalet änkor i landet som icke uppbar någon folkpension.

Om vi ser på denna statistik, kommer vi ganska snart fram till att vi i dag har änkor som är över 50 år gamla till ett antal av icke mindre än 13 150. Dessa åtnjuter inte änkepension i någon form. Denna tabell har utskottet fått från pensionsförsäkringskommittén. Den första fråga man ställer sig är givetvis hurdan fördelningen är inom denna grupp av änkor. Utgöres den stora delen av denna grupp av änkor som icke får någon pension därför att de har en inkomst som lägger hinder i vägen? Jag erkänner öppet att jag inte i dag hyser några större farhågor för denna grupp, eftersom den i varje fall har inkomstmöjligheter och en någorlunda tryggad existens. Men hur stor är den grupp som på grund av den s. k. femtondelsprincipen icke åtnjuter någon pension? Jag är rädd för att denna grupp är ganska stor, herr Gustavsson i Alvesta. Naturligtvis är den inte stor jämförd med hela antalet änkor men i jämförelse med de 13 150 är den stor.

Jag måste säga att jag med tillfredsställelse lyssnade till herr Gustavsson i Alvesta när han deklarerade att utredningen upptäckt just denna grupp. Så tycks tidigare inte ha varit fallet. Det är nämligen nio år sedan vi första gången började diskutera just denna grupp av änkor.

Jag är fullt övertygad om att det i dag inte skulle tjäna någonting till att ställa ett särskilt yrkande. Jag förlitar mig på att utredningen nu allvarligt studerar problemen för just denna grupp.

I vilken situation vi hamnar när utredningen blir färdig blir — med tanke på vad som sägs om dess uppgift att utreda problemet om likställighet o. d. — en annan fråga. Vad som i dag är betydligt viktigare är att tillgodose dem som icke har möjlighet att få sin ekonomiska ställning prövad, därför att de råkade bli änkor ett speciellt år långt

tillbaka i tiden, och som i dag befinner sig i en svår situation. Låt mig bara redovisa en enda sifferuppgift. Vi har i dag 8 050 änkor över 60 år som inte har möjlighet till någon som helst folkpension. Beror detta på att de har inkomst är inte faran så stor, men beror det på »femtondelsprincipen» är det en orättvisa som avgjort överträffar den jämlikhetsorättvisa som annars påtalas i sammanhanget.

Jag har givetvis, herr talman, i dag inget yrkande.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen I av herrar Österdahl och Jonsson i Mora; samt 3:o) bifall till reservationen II av herr Kaijser och fröken Wetterström; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Wetterström begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapropositionen begärde dock fröken Wetterström votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående andra lagutskottets utlåtande nr 2 antager reservationen I av herrar Österdahl och Jonsson i Mora, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit reservationen II av herr Kaijser och fröken Wetterström.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Wetterström begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 50 ja och 31 nej, varjämte 112 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I av herrar Österdahl och Jonsson i Mora.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Jonsson i Mora begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 118 ja och 73 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 20

De s. k. trettioårs- och femtonårsreglerna i tilläggs pensioneringen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av motioner om de s. k. trettioårs- och femtonårsreglerna i tilläggs pensioneringen.

Andra lagutskottet hade behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 31 av herr *Eric Carlsson m. fl.* och II: 36 av herr *Jonasson m. fl.*

I motionerna behandlades dels frågan om sambandet mellan avgifter och pensionsgrundande inkomst i vissa fall i ATP-systemet, dels frågan om reformering av femtonårs- och trettioårsreglerna. I detta utlåtande behandlades endast sistnämnda fråga.

I motionerna yrkades »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt prövning samt förslag rörande en sådan reformering av berörda regler inom tilläggs pensioneringen att den nuvarande disproportionen mellan avgift och förmån för deltids- och korttidsanställda samt låginkomsttagare avlägsnas i enlighet med vad i motionen anförts».

Utskottet hemställde,

att motionerna I: 31 och II: 36, såvitt anginge femtonårsregeln och trettioårsregeln, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Andreasson* och *Gustavsson* i Alvesta (båda cp), som ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till förevärande motioner, I: 31 och II: 36, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning i enlighet med vad reservationerna anförde.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Bara några ord om den reservation som är fogad vid utskottets utlåtandet.

De s. k. trettioårs- och femtonårsreglerna i tilläggs pensioneringen

Motionerna I:31 och II:36 tar upp frågan om deltids- och korttidsanställ-
das poängberäkning när det gäller ATP-
avgifterna liksom trettioårs- och fem-
tonårsreglerna. Motionerna har delats
upp så att endast den fråga som gäller
trettioårs- och femtonårsreglerna be-
handlas i utlåtandet.

Anledningen till att vi återigen har
tagit upp dessa frågor är att vi anser
att just låglönegrupperna — de som bör-
jar förvärvsarbete tidigt — blir miss-
gynnade genom den poängberäkning
som nu finns i ATP-systemet. Förra
året beslöt riksdagen att låta göra en
viss översyn på en annan punkt av
ATP-systemet. Vi har därför ansett det
riktigt att man då också tar upp dessa
frågor.

Med detta ber jag få yrka bifall till
den reservation som är fogad vid andra
lagutskottets utlåtande nr 3.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Låt mig först konstate-
ra att reservanterna och utskottets ma-
joritet är överens om att såväl trettio-
årsregeln som femtonårsregeln är till
fördel för alla som tillhör försäkrings-
systemet.

Herr Gustavsson i Alvesta menar att
vissa grupper gynnas mer än andra
grupper. Han pekar speciellt på de låg-
avlönade, d. v. s. de personer som har
en låg och jämn inkomst under sin ak-
tiva tid. Han anser att dessa är miss-
gynnade i förhållande till dem som har
en relativt brant stegring av inkomsten
i slutet av sin bana. Det framhålles ock-
så i reservationen, att personer med lå-
ga inkomster ofta har mer än 30 års
anställning i förvärvslivet. Därigenom
skulle dessa komma i ett sämre läge än
de som har en relativt kort verksam tid,
i varje fall kortare än 30 år.

Detta är väl egentligen en fråga för
framtida generationer, eftersom det än-
nu tar åtskilliga år innan någon har till-
hört pensionssystemet mer än 30 år.
För övrigt skulle det väl vara rätt omöj-

ligt att skapa regler på denna punkt.
Samma sak gäller förslaget om kompen-
sation i någon form till försäkrade som
endast har ringa nytta av femtonårsre-
geln.

Jag har, herr talman, med förlov sagt
väldigt svårt att följa dessa tankegång-
ar. Hur skall det vara möjligt att i det
enkla och administrativt lätthanterliga
system som ATP är och bör vara bygga
in sådana regler som föresvävar motio-
närerna? Vi har tidigare i dag talat om
svårigheten att avgränsa vissa grupper
från andra. Är det på något område
svårt att åstadkomma en någorlunda
hygglig gränsdragning och att göra rik-
tiga avvägningar, så måste det väl vara
på detta område. Jag tror att det måste
bli fråga om en rent individuell pröv-
ning från fall till fall; varje försäkrings-
ärende måste granskas, och det kom-
mer säkerligen att bli tämligen tung-
rott.

Jag kan inte förstå hur man skulle
kunna dra upp några gränser. Jag för-
står mycket väl att det varit svårt för
reservanterna och även för herr Gus-
tavsson att ange ens några riktlinjer för
hur man tänkt sig lösa denna fråga.
Detta är kanske litet anmärkningsvärt
med tanke på att herr Gustavsson är
mycket kunnig — kanske den mest kun-
nige av kammarens ledamöter — just
när det gäller försäkringsfrågor. Men
inte ens han har kunnat ge någon anty-
dan om hur man skall kunna lösa detta
problem. Jag tror att det skulle bli myc-
ket besvärligt, och det finns ingen an-
ledning att bifalla motionsyrkandet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till ut-
skottets hemställan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag är medveten om att
vi inte givit några klara riktlinjer för
hur man skulle lösa detta problem, men
det är inte ofta man får det i direktiven
som ges till de utredningar som skall
försöka knäcka besvärliga frågor.

Jag vill ännu en gång poängtera orätt-

Socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare

visorna i det nuvarande systemet. För den som går ut i förvärvslivet tidigt, vid 17—18 års ålder, kanske har en flack inkomstkurva och arbetar ganska många år betalas det in avgifter under betydligt längre tid än för den som kommer in i systemet vid en kanske tio år högre levnadsålder och har en brant inkomstkurva. Det är just här som reglerna ger orättvisa utslag mot dem som har de låga inkomsterna och den flacka inkomstkurvan.

Visst är detta en fråga för den framtida generationen, som herr Fredriksson sade, men systemet är ju sådant att det tar litet tid innan någon får nytta av det. De administrativa problemen tror jag inte är så svåra om man bara kan åstadkomma regler för detta.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herrar Andreasson och Gustavsson i Alvesta.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-

propositionen. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 151 ja och 29 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 21

Socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av motioner om socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare.

Andra lagutskottet hade behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 858 av herr *Axel Kristiansson* och fröken *Pehrsson* samt II: 993 av herr *Andersson* i Knäred *m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning och förslag rörande ändrade grunder för socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare i syfte att åstadkomma ökade valmöjligheter i enlighet med vad i motionen anförts».

Utskottet hemställde,

att motionerna I: 858 och II: 993 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. av fru *Hamrin-Thorell* (fp) samt herrar *Österdahl* (fp), *Andreasson* (cp), *Gustavsson* i Alvesta (cp) och *Jonsson* i Mora (fp), vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 858 och II: 993 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag rörande ändrade grunder för so-

Socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare

cialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare i syfte att åstadkomma ökade valmöjligheter;

II. av herr *Kajser* och fröken *Wetterström* (båda m), utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Det är många frågor från 1960-talet som andra lagutskottet har buntat ihop och förelägger kammaren i dag. Eftersom förevarande fråga varit uppe många gånger skall jag fatta mig mycket kort.

Denna fråga gäller kombinationen sjukförsäkringen — ATP-systemet. Anledningen till att den ständigt återkommer är helt enkelt den att de egna företagarna många gånger inte har ekonomiska möjligheter att vara med i försäkringssystemet. Den som inte är med i försäkringssystemets ena del blir utestängd också från den andra delen. Systemet är inte alltid avpassat för företagargruppen. Med hänsyn till de investeringar som många företagare måste göra har man ansett pensionsdelen inte vara lika viktig som de övriga delarna i försäkringssystemet och därför velat ha större flexibilitet i försäkringssystemet.

Det är den frågan som återkommer i motioner, och det är för detta vi har reserverat oss. Vad vi begär är en utredning rörande ändrade grunder för socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen I till utlåtande nr 4.

Fröken WETTERSTRÖM (m):

Herr talman! Till detta utskottsutlåtande är fogad en blank reservation av herr *Kajser* och mig, och jag ber bara att med några ord få motivera varför vi har avgivit reservationen.

I och för sig skulle vi gärna sett att vi

hade kunnat förena oss med dem som har avlämnat den motiverade reservationen. Vår grundinställning till själva sakfrågan är nämligen densamma som reservanternas, att det är beklagligt att företagare och fria yrkesutövare inom det nuvarande systemet med sammankoppling mellan tilläggs pensionering och tilläggs sjukpenning inte ges valfrihet att själva avgöra, om de enbart skall tillhöra sjukförsäkringen, utan nödgas tillhöra även tilläggs pensioneringen. Många gånger anser de sig inte vara i behov av det senare försäkringsskyddet. Förra året belystes under utskottsbehandlingen synnerligen ingående — kanske mera ingående än någonsin tidigare, och det vill inte säga litet — de problem som skulle uppkomma, om man skulle tillskapa den föreslagna valfriheten. Vi anser därför inte att det är möjligt att genomföra en sådan valfrihet.

Problemet ligger främst i att man skulle bryta den samordning mellan sjukförsäkringen och pensioneringen som tillskapades då lagen om allmän försäkring antogs. Man kom då ifrån de besvärliga gränsfall som tidigare hade medfört nackdelar för de försäkrade, nämligen att man efter långvarig sjukdom kunde råka ut för att bli utförsäkrad. Den nya lag som antogs innebär bl. a. att den som drabbas av en långvarig och bestående sjukdom, som kan övergå i invaliditet, vet att han inte löper risk att förlora sin sjukpenning, eftersom den i förekommande fall ersätts med pension.

De företagare och fria yrkesutövare som är missbelättna med att inte få tillhöra enbart sjukförsäkringen har måhända inte klart för sig vilka risker de skulle utsättas för i händelse de råkadde ut för en svår sjukdom som skulle medföra en bestående nedsättning i arbetsförmågan eller medföra invaliditet. Måhända är informationen därvidlag inte tillräcklig.

Jag har också blivit övertygad om

Socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare

att det inom ramen för det pensions-system som vi har skapat inte är möjligt att enligt reservanternas önskemål låta vederbörande själv avgöra, om han inom tilläggs pensioneringen vill ha enbart förtids- och efterlevandeskyddet och välja en för honom lämplig pensionsnivå.

Jag har alltså funnit att de skäl som utskottet anför för avslag på motionerna är bärande. Jag har, herr talman, inget yrkande.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Man kan ju ställa sig frågande till varför motionsyrkanden, som har visat sig omöjliga att bifalla, återkommer år efter år. Varje gång denna fråga har varit uppe, har vi från socialdemokratiskt håll och från majoriteten inom utskottet påpekat, att det inte har varit möjligt att inom systemets ram tillmötesgå motionärernas och reservanternas krav på denna punkt. Jag är glad över att även fröken Wetterström nu har anslutit sig till denna uppfattning. Jag tror att den är den enda riktiga i detta sammanhang.

Det skulle naturligtvis vara mycket olyckligt och framför allt principiellt felaktigt att klippa av sambandet mellan sjukförsäkring och pension, ty en sjukdom kan bli långvarig och kan kanske övergå i en permanent nedsättning av arbetsförmågan. I sådana fall är den principen vedertagen att sjukersättningen skall ersättas med pension. Så är systemet uppbyggt, och det bör man inte ändra på. Just på grund härav tycker vi att det skulle vara olyckligt om försäkringsskyddet skulle försämrats på detta sätt för företagare.

Nu menar herr Gustavsson i Alvesta att korttidskyddet är viktigare, eller i varje fall att många företagare anser detta. Jag undrar om man verkligen kan hålla fast vid en sådan uppfattning. Nog måste väl ändå långtidsskyddet vara det viktigaste för alla männi-

skor. Det gäller ju inte bara inkomstskyddet sedan man har uppnått 67 års ålder — den vedertagna pensionsåldern — utan även unga människor kan ju, som fröken Wetterström mycket riktigt påpekade, drabbas av invaliditet. Då måste det ju vara synnerligen värdefullt att de har det skydd som pensionsförsäkringssystemet ger.

Jag undrar om det är så många företagare som är missnöjda med detta system. Jag tror inte att det är så förfärligt många. Men om det vore tillräckligt många, så att det fanns underlag för ett annat system, kunde man t. ex. skapa två system, ett för löntagarna, som får vara som det är, och ett för de fria yrkesutövarna och sådana som anser att de bör ha en så stor valfrihet som möjligt inom systemet. Jag antar att man då fick övergå till ett rent premiereservsystem, där man fick betala avgifter efter de förmåner som man anser sig behöva. Då skulle ju valfriheten kunna bli mycket större. Kanske reservanterna och herr Gustavsson skulle kunna medverka till en sådan undersökning. Vi skulle då kunna diskutera denna sak från en annan utgångspunkt.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fredriksson sade att vårt förslag har visat sig omöjligt. Det är väl bara det att man inte har prövat det, utan man har avslagit motionerna med hänvisning till att det inte går att bryta sambandet i försäkringssystemet.

Vad vi har givit uttryck för såväl i motionerna som i reservationerna är att en företagare ofta har ett företags-sparande som i många fall ger det åldersskydd han behöver. Därmed har vi inte sagt att han inte behöver familjeskyddet och rätten till förtidspension. Jag kan inte förstå annat än att det

Socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare

skulle kunna gå att inrätta en försäkring för företagarna som ger dem invaliditetsskydd och familjeskydd. Därmed skulle sambandet med sjukförsäkringen finnas kvar. Det är detta vi vill ha prövat.

Herr FREDRIKSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Majoriteten i utskottet har ansett de här förslagen vara så omöjliga att det inte är lönt att försöka pröva dem.

Herr Gustavsson sade att företagarna kan ha gjort investeringar i sina företag och att de anser sig ha ett tillräckligt gott åldersskydd där. Detta gäller kanske i första hand jordbrukarna. Men livet för en företagare kan te sig tämligen osäkert och ovisst. Vi lever ju i en tid med snabba omställningar och förändringar i näringslivet och på arbetsmarknaden. Det är inte så säkert att en penson som har ett eget företag i dag har det i morgon. Han kan ju bli löntagare och han kan bli en fri företagare igen.

Jag tror att det viktigaste är, att man har ett system där alla är försäkrade, har både korttidsskydd och långtidsskydd. Jag vill än en gång poängtera att det ju måste vara långtidsskyddet som är det allra viktigaste. Vi har ett system som är så utformat, att det ger trygghet åt såväl företagare och fria yrkesutövare som anställda. Det måste, såvitt jag förstår, motsvara ett utbrett önskemål även bland företagarna.

Herr ELIASSON i Moholm (m):

Herr talman! I denna fråga har ju riksdagen alltid ställt sig avvisande. När problemen diskuterades i 1958 års socialförsäkringskommitté var man medveten om alla de svårigheter som finns när det gäller att lösa just detta problem. Man tänkte väl i alla fall att man, när systemet väl var genomfört och man hade fått ett visst mått av er-

farenhet, skulle kunna förbättra systemet så att det, även om det var skräddarsytt för vissa grupper av människor i detta land, kanske skulle kunna bli möjligt att finna former för att också tillfredsställa andra grupper.

Alla är väl överens om att systemet i detta avseende inte är lyckat. Det är inte tillfredsställande. Vissa grupper behöver ett annat skydd, och det är vad som anförs i reservationen. De behöver ett större mått av valfrihet och kanske framför allt av valmöjligheter.

Det har här sagts av utskottets ledamöter, att man skulle kunna undersöka detta — samtidigt som man talar om att det är omöjligt. Ena stunden säger man att man från början har fått klart för sig att det inte går att genomföra reformen och å andra sidan säger man att ingenting har gjorts för att undersöka om det är möjligt.

Nog vore det väl ändå, herr talman, angeläget att man undersökte problemet och försökte lägga fram förslag som vore helt acceptabla för alla grupper. Det finns väl ändå inget system, inte ens detta, som är så fullkomligt, att man tror att det inte någon gång skall förändras.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen I.

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Jag begärde egentligen ordet bara för att helt kort få ansluta mig till de synpunkter som herr Gustavsson i Alvesta anfört.

Syftet är ju större valfrihet för de fria företagarna och enligt min mening finns det ett behov just härvidlag. Långtidsskyddet har många företagare möjlighet att i väsentlig utsträckning själva ordna inom sitt eget företag. I dagens läge är problemet hur man skall kunna behålla kapitalet inom rörelsen. En årlig avtappning på 10 procent till exempelvis ATP betyder ganska mycket för många företagare och det skulle vara en fördel om beloppet finge be-

Socialförsäkringskyddet för företagare och fria yrkesutövare

hållas i rörelsen, i all synnerhet i ett läge då kapitalsvårigheterna blir allt större. Från den synpunkten kan det alltså finnas skäl att pröva om inte andra bestämmelser skulle kunna tillämpas.

Men när det gäller korttidsskyddet kan det, såsom framhållits, föreligga ett behov hos företagarna att gå in i systemet, och det är just i detta sammanhang frågan tas upp i såväl motionen som reservationen, eftersom man vill kunna välja på ett annat sätt än som nu är nödvändigt. Nu skall man välja allt eller intet, men det borde finnas en möjlighet däremellan.

Reservationen I syftar till förslag om ändrade grunder för socialförsäkringskyddet för företagare och fria yrkesutövare för att åstadkomma ökade valmöjligheter, och det är alltså härvidlag man borde försöka finna en framkomlig väg.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen I.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Herr Jonsson i Mora framhåller att det för många företagare kan bli alltför betungande att tillhöra både långtids- och korttidsskyddet. Med anledning härav vill jag säga till honom att alla människor har möjlighet att begära utträde ur systemet. Då kommer de även ifrån långtidsskyddet och möjligheter finns att i annan försäkringsform skapa ett korttidsskydd, som kanske inte behöver bli så mycket dyrare än det blir att tillhöra detta system.

Herr Eliasson i Moholm säger att man bör kunna ändra en reform då och då om det kan anses behövt. Visst kan man göra det, men då skall man ändra reformen i förbättrande riktning och inte, vilket jag anser att man gör här, försämra den.

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Det är rätt som herr Fredriksson säger, att man kan begära utträde ur systemet. Men om man gör

det avstår man från förmånen av korttidsskydd, och det är den förmånen som jag skulle vilja behålla. Det är på den punkten vi har delade meningar. Vi reserverar oss anser att vi borde få till stånd en lagändring så att man kunde behålla korttidsskyddet men ha möjlighet att avstå från långtidsskyddet.

Herr ELIASSON i Moholm (m):

Herr talman! Om jag tolkar herr Fredriksson rätt menar han att om man skulle försöka göra så att den grupp vi här talar för skulle få ett bättre system, så skulle det inte vara i överensstämmelse med herr Fredrikssons önskemål.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsappa-

Frivillig tilläggsjukpenning vid barnsbörd, m. m.

rat verkställdes. Därvid avgavs 116 ja och 75 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 22

Frivillig tilläggsjukpenning vid barnsbörd, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner om frivillig tilläggsjukpenning vid barnsbörd, m. m.

Andra lagutskottet hade behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 869 av fru *Elvy Olsson* samt II: 1026 av fru *Anna-Lisa Nilsson* och herr *Gustavsson* i Alvesta.

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om

- 1) utredning av frågan om frivillig tilläggsjukpenning vid nedkomst för hemarbetande kvinnor och kvinnor arbetande i familjens eget företag i enlighet med vad i motionen anförts,

- 2) utredning angående en höjning av grundsjukpenningen och tilläggsjukpenningen, varvid frågan om en höjning av den statliga bidragsandelen bör prövas.» Av motionsmotiveringen framginge, att yrkandet under 2) beträffande tilläggsjukpenning och statlig bidragsandel avsåge bestämmelserna för den frivilliga sjukförsäkringen.

Utskottet hemställde,

att motionerna I: 869 och II: 1026 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fröken *Pehrsson* och fru *Nilsson* (båda cp), som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 869 och II: 1026 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan om frivillig tilläggs-

sjukpenning vid barnsbörd i enlighet med vad reservanternas anförda samt utredning om en höjning av grundsjukpenningen och tilläggsjukpenningen, varvid frågan om en höjning av den statliga bidragsandelen borde prövas.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Även den fråga som behandlas i andra lagutskottets förevarande utlåtande har diskuterats vid flera tillfällen här i kammaren. Det motionspar som utlåtandet gäller har velat åstadkomma större jämlikhet mellan den frivilliga sjukförsäkringen och den obligatoriska försäkringen för tilläggsjukpenning. Situationen i dag är den att förvärvsarbetande kvinnor är obligatoriskt försäkrade, medan de kvinnor som arbetar i hemmet eller i markernas gemensamma företag har möjligheter att teckna en frivillig försäkring. Vid sjukdom är försäkringarna jämställda, men vid barnsbörd omfattar den obligatoriska försäkringen även tilläggsjukpenning under 180 dagar, medan den som har tecknat frivillig försäkring inte får någon sådan tilläggsjukpenning.

Vi motionärer anser detta vara oriktigt och vill ha försäkringarna jämställda, vilket vi har påyrkat i motionerna. En reservation härom har fogats till utskottets utlåtande.

Vidare har vi i motionerna tagit upp frågan om grundsjukpenningen. Utskottet har skrivit att den saken kommer att bli föremål för utredning i annat sammanhang, vilket vi hälsar med tillfredsställelse.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till den vid andra lagutskottets utlåtande nr 5 fogade reservationen.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Reservanternas anser i

Frivillig tilläggssjukpenning vid barnsbörd, m. m.

likhet med herr Gustavsson i Alvesta att den skillnad i förmåner som föreligger mellan obligatoriskt och frivilligt försäkrade för tilläggssjukpenning är omotiverad. Jag vill emellertid hävda att det finns en klar motivation för de förmåner som utgår till dem som tillhör den obligatoriska sjukpenningförsäkringen. Denna försäkring skall i likhet med alla andra försäkringar kompensera ett inkomstbortfall, i detta fall förlorad arbetsförtjänst. I de fall där tilläggssjukpenningen utgår under viss tid i samband med barnsbörd är det lätt att konstatera att den försäkrade varit frånvarande från sitt arbete och inte haft arbetsförtjänst under denna tid. Den frivilliga sjukpenningförsäkringen är däremot avsedd för dem som inte på sådana grunder kan omfattas av den obligatoriska försäkringen för tilläggssjukpenning. Även till den frivilliga försäkringen betalar samhället en viss del av avgiften.

Beträffande grundsjukpenningen tillkommer att hemmafruarna och en del andra grupper har fått möjlighet att komma in under grundsjukpenningen trots att de inte kan redovisa den stipulerade inkomsten av minst 1 800 kronor som är kriteriet för att placeras i sjukpenningklass.

Utöver grundsjukpenningen, som nu är 6 kronor om dagen, kan en hemmafru för närvarande försäkra sig för 9 kronor i en frivillig försäkring. Om hon har högsta dagpenning, 9 kronor, i den frivilliga försäkringen kommer hon på så sätt i paritet med den som genom förvärvsarbete har en inkomst av omkring 8 000 kronor och följaktligen åtnjuter sjukpenning enligt klass 9. Till denna frivilliga försäkring bidrar staten med 20 procent av kostnaderna.

I reservationen finns också en annan felaktighet. Även den underströks av herr Gustavsson i Alvesta, som sade att de hemmafruar som arbetar i familjeföretag inte har möjlighet att bli inplacerade i tilläggsförsäkringen. Det

ta påstående har under alla de år frågan diskuterats ett flertal gånger framförts till motionärer och reservanter, senast skedde det föregående år. Fru Håvik berättade då för herr Gustavsson i Alvesta att en kvinna som arbetar i sin makes företag och anmäler att hon har en inkomst på minst 2 400 kronor också är försäkrad med tilläggssjukpenning och har samma förmåner som alla andra. Tilläggssjukpenningen utgår i samband med barnsbörd utan den vanliga motivation som gäller sjukpenning i övrigt, nämligen den att man skall vara sjuk. Barnsbörd betraktas ju inte som sjukdom. Vad som fordras är att kvinna avhåller sig från förvärvsarbete. Det är, som jag förut sade, lätt att kontrollera detta i fråga om kvinnor som har arbete utanför hemmet. Arbetet med att sköta hem och barn ligger utom kontrollen av kvinnor som är lediga för barnsbörd eftersom detta inte räknas som sjukdomsfall.

För den som har hemmafruförsäkring och som arbetar i hemmet med eller utan ett familjeföretag utgör hemmet en arbetsplats som kvinnan inte lämnar under barnsbörden, och det är sålunda svårt att klart avskilja den friska hemmakvinnans sysselsättningssituation på samma sätt som den förvärvsarbetande kvinnans.

Låt oss sedan titta litet på kostnaderna! Det var något nytt för motionärerna när de föregående år kom underfund med att deras förslag skulle kosta mycket pengar. Det är ett ganska stort kollektiv som tillhör den s. k. hemmafruförsäkringen. Den 1 januari 1969 var 203 000 kvinnor försäkrade, och nästan hälften eller 40 procent av dem hade den högsta dagpenningen inom frivilligförsäkringen, nämligen 9 kronor. Av dessa 203 000 kvinnor befann sig endast 17 procent i vad som kan kallas de barnafödande åldrarna.

1968 kostade den frivilliga hemmafruförsäkringen 21,6 miljoner kronor. Eftersom staten bidrog med 20 pro-

Frivillig tilläggsjukpenning vid barnsbörd, m. m.

cent av denna kostnad fick man svara för en utgift på 4,3 miljoner kronor.

1969 var kostanderna 26 miljoner kronor, vilket innebar en statlig utgift på 5 miljoner kronor för hemmafruförsäkringen.

För 1970 beräknas denna försäkring kosta 27 miljoner kronor, av vilka staten skall svara för 5 miljoner. Under år 1971 beräknas kostnaderna stiga till 28 miljoner kronor, vilket betyder en statlig utgift på 6 miljoner kronor.

För att klara av den här försäkringsformen i enlighet med motionärernas önskemål bör försäkringskassorna få 50 procent av utgifterna i form av statsbidrag i stället för som tidigare 20 procent. Eftersom totalkostnaden år 1971 beräknas till 28 miljoner kronor innebär alltså motionärernas förslag att statens bidrag blir 14 miljoner kronor. Detta är konsekvensen av det förslag som herr Gustavsson i Alvesta pläderar för.

Tidigare i debatten har framhållits att staten visserligen skulle få en högre inkomst genom att den enskilde försäkringstagaren skulle erlägga en högre premie men att en del kvinnor inom detta försäkringskollektiv skulle kunna avskräckas från att gå med i den frivilliga försäkringen. Den stora grupp kvinnor som på grund av sin ålder inte kan tillgodogöra sig de aktuella förmånerna i samband med barnsbörd skulle kanske inte finna det tillfredsställande att tillhöra ett försäkringssystem där avgifterna hade satts så mycket högre för att en liten grupp skulle få bättre förmåner.

Reservanterna föreslår att man skall göra en utredning om de bästa möjligheterna att bereda hemmafruarna samma förmåner som de förvärvsarbetande kvinnorna i fråga om tilläggsjukpenning. En sådan utredning gjordes redan 1954, då bestämmelserna om förmåner i samband med barnsbörd omarbetades. Då undersökte socialförsäkringsutredningen mycket noga möjligheterna att ta med hemmafruarna och låta den fri-

villiga försäkringen också omfatta förmåner i samband med barnsbörd. Man kom emellertid fram till att detta inte var möjligt, eftersom risker förelåg för en så stor höjning av avgifterna, att många andra kvinnor skulle bli uteslagna. Dessutom ansåg man det inte vara sig principiellt eller sakligt riktigt att staten tog på sig en högre del av kostnaderna än 20 procent för en helt frivillig försäkring.

Motionärerna har också tagit upp frågan om en höjning av grundsjukpenningen. Utskottet framhåller att en utredning därvidlag har aviserats. Denna skall undersöka frågan om högre sjukpenning just med tanke på att kunna åstadkomma ett slags sjuklön som skall bli beskattad och samtidigt ligga till grund för ATP-poäng. Utskottet har således besvarat denna propå från motionärerna med påpekandet att man förväntar sig en utredning.

Av årets statsverksproposition framgår att i en kommande proposition skall behandlas jämlikhetsfrågan för män och kvinnor inom den s. k. hemmafruförsäkringen, varvid även den s. k. hemmamaken skall ges möjlighet att tillhöra denna försäkring. När vi, som jag hoppas, i år får denna reform genomförd sker det en ytterligare ökning av försäkringskollektivet, vilken bör sättas i relation till den lilla grupp människor som herr Gustavsson i Alvesta här pläderat för och de belastningar som hans förslag skulle medföra för den större gruppen.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Den fråga vi här diskuterar kan vi inte applicera på den reform fröken Sandell sist nämnde, nämligen hemmamakeförsäkringen.

Fröken Sandell påstår att det finns en klar motivation för ersättning vid inkomstbortfall när det gäller den obligatoriska sjukförsäkringen, och det är

Frivillig tilläggssjukpenning vid barnsbörd, m. m.

riktigt; jag vill inte på något sätt bestrida det. Samtidigt säger fröken Sandell att det inte går att kontrollera en hemmafrus arbetsinsats i makens företag, och det verkar som om hon menade att denna arbetsinsats inte är så betydelsefull. Men i många fall måste man leja arbetskraft för att klara de arbetsuppgifter som hustrun utför. Därför har jag den uppfattningen att det här föreligger en motivation även om den inte är lika klar som när det gäller den obligatoriska försäkringen.

Det är riktigt att en kvinna som arbetar i makarnas gemensamma företag har möjlighet att få försäkring upp till en viss nivå utan att makens inkomst reduceras. Om man går längre reduceras denna inkomst, med alla de konsekvenser det innebär för sjukförsäkringen.

Visserligen var denna fråga föremål för en utredning 1954, men i många andra frågor som utretts på 1950-talet och som varit föremål för riksdagsbeslut under 1960-talet har både utskott och riksdag ansett att utvecklingen under de senaste 8—10 åren gör det motiverat med en översyn och vissa justeringar. Detta gäller även den fråga vi nu behandlar.

Fröken SANDELL (s):

Herr talman! Jag vill i korthet säga till herr Gustavsson att jag inte på något sätt har uttalat att hemarbetet är mindre värdefullt. Jag har bara sagt att när den förvärvsarbetande kvinnan i samband med barnsbörd sysselsätter sig med hemarbete och sköter sitt barn, så räknas inte detta som skäl för att hon skall mista sin dagpenning, vilket däremot är fallet när man är hemma från sin arbetsanställning därför att man är sjuk.

Herr Gustavsson i Alvesta förstod inte det senaste jag sade om att man skulle utöka kollektivet genom att låta även hemmamännen vara med. Detta innebär väl i alla fall att man utökar den del

av försäkringskollektivet som inte kan utnyttja de förmåner, som herr Gustavsson vill att hemmafruförsäkringen skall innefatta, och som alltså skulle få betala för någonting som de inte kan få någon nytta av.

Vidare talar herr Gustavsson i Alvesta om att man många gånger måste leja arbetskraft i hemmet. Det får ju också vi göra som har förvärvsarbete och tilläggsförsäkring när vi är hemma på grund av sjukdom, och det får en kvinna göra som är hemma med anledning av barnsbörd och erhåller ersättning från försäkringskassan för bortfallen arbetsinkomst. Men också hon har kanske särskilda utgifter för sin livsföring; enligt min mening kan man inte hävda att det speciellt skulle gälla dem som arbetar i hemmet.

Motionärerna framhårdar i att tala om att de kvinnor som arbetar i makens företag inte har samma förmåner som övriga kvinnor med ett förvärvsarbete. Det är ganska anmärkningsvärt att man år efter år skriver detta i motioner och reservationer. Därmed vilseleder man en mängd människor som får den uppfattningen att de inte kan försäkra sig för tilläggssjukpenning. Vilket de kan om de har en inkomst på minst 2 400 kronor. De kan få tilläggssjukpenning om de arbetar i sin makes företag och anmäler det till försäkringskassan.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Fröken Sandells uppgifter om vad som står i motionerna är inte riktiga. Hon utgår helt från de kvinnor som har enbart hemarbete, medan vi även har tagit upp frågan om dem som arbetar i ett gemensamt företag, och de är ganska många, fröken Sandell.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice

Meddelande ang. nästa veckas sammanträden — Reglerna för tilläggsjukpenning vid havandeskap

talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fröken Pehrsson och fru Nilsson.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustavsson i Alvesta begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 152 ja och 35 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 23

Meddelande ang. nästa veckas sammanträden

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Enligt erhållna uppgifter om bordläggning av utskottsutlåtanden föreligger ett fyrtiotal ärenden till avgörande i kamrarna onsdagen den 11 mars. Kammarplenum nämnda dag kommer därför sannolikt att fortsättas på kvällen. Där-
6 — *Andra kammarens protokoll 1970. Nr 9*

emot bedömes det inte bli erforderligt att anordna något extra arbetsplenum under nästa vecka.

§ 24

Reglerna för tilläggsjukpenning vid havandeskap

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av motioner angående reglerna för tilläggsjukpenning vid havandeskap.

Andra lagutskottet hade behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 870 av fru *Elvy Olsson* och II: 1034 av herr *Romanus m. fl.*

I motionerna, vilka var likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta om i motionerna angiven ändring av 3 kap. 13 § lagen om allmän försäkring, innebärande att kvinna skulle medges rätt till obegränsat avbrott i havandeskapsledighet utan att rätten till tilläggsjukpenning skulle gå förlorad för återstående ledighetstid.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 870 och II: 1034 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Hamrin-Thorell* (fp), herrar *Österdahl* (fp) och *Blomquist* (m), fröken *Wetterström* (m) samt herr *Romanus* (fp), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 870 och II: 1034 för sin del måtte antaga i reservationen framlagt förslag till lag om ändring i 3 kap. 13 § lagen (1962: 381) om allmän försäkring.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Den fråga som har tagits upp i den fyrpartimotion som nu

Reglerna för tilläggsjukpenning vid havandeskap

behandlas — motionen har väckts av fru Kristensson, fru Sigurdsen och mig i denna kammare och av fru Elvy Olsson i första kammaren — är inte någon stor fråga. Om kammaren bifaller reservationen till utskottets utlåtande, som innebär bifall till motionen, så blir det därmed inte någon större revolution. Men även små steg kan vara värda att tas, om de tas i rätt riktning.

Det problem som vi har aktualiserat är konkret och begränsat. Det är redan tillfredsställande belyst av en statlig utredning, och man behöver inte invänta ytterligare fakta. Det är orsaken till att vi har återkommit med det här förslaget redan i år, trots att beslut i frågan fattades för bara ett år sedan.

En havande kvinna har rätt till ledighet i sex månader i samband med barnsbörd. Tidigare var det så att om hon arbetade en enda dag under dessa sex månader förlorade hon rätten till tilläggsjukpenning för återstoden av ledigheten. Förra året beslöt riskdagen om en sådan uppmjukning av lagen, att hon har rätt att arbeta upp till 30 dagar utan att förlora rätten till tilläggsjukpenning för resten av tiden; om hon arbetar mer, mister hon däremot tilläggsjukpenningen.

Vi anser att ett ytterligare steg är motiverat, även om den uppmjukning som gjordes förra året var bra. Enligt vår mening bör man få arbeta valfritt antal dagar och ändå ha rätt till tilläggsjukpenning för resten av de sex månaderna.

Även i fortsättningen kommer säkert de flesta kvinnor att utnyttja hela ledigheten, men en sådan här ändring skulle innebära större möjligheter för vissa familjer att ordna på det sätt som de själva anser vara lämpligast. Det skulle innebära att en omotiverad inskränkning i människornas valfrihet eliminerades. Man skulle komma närmare det som vi väl inom alla partier ibland litet slagordsmässigt kallat för valfrihetens samhälle.

Vad som behövs från skydds synpunkt och vård synpunkt är enligt vårt sätt att se att modern har rätt till ledighet under sex månader och dessutom genom tilläggsjukpenningen har ekonomisk möjlighet att utnyttja denna ledighet. Den möjligheten har hon nu, och den kommer hon att få behålla även om vårt förslag bifalles.

Frågan är bara om detta skydd också skall innebära en dirigering, såsom fallet är i dag, eller om man skall ge familjerna förtroende att själva avgöra vad som är bäst för dem. Vi kan inte inse att det finns några påvisbara nackdelar med att ge familjerna ett sådant större förtroende, och därför bör inte de nuvarande inskränkningarna behållas.

Ibland har det sagts att detta huvudsakligen skulle vara ett arbetsgivarintresse, och att det skulle finnas risk för påtryckningar på kvinnorna från arbetsgivarnas sida. När förslaget remissbehandlades förra året, tillstyrktes en ändring av den typ vi nu föreslår av LO och SACO. Jag tror inte att dessa organisationer därvid företrädde något arbetsgivarintresse.

När det gäller risken för påtryckningar kan jag bara hänvisa till att LO i sitt yttrande framhöll, att det inte förekom några sådana påtryckningar och att risken härför inte heller skulle öka om man genomförde den nu aktuella uppmjukningen. Fru Sigurdsen utvecklade i debatten förra året LO:s underlag för detta uttalande, och jag finner ingen anledning att nu upprepa vad hon sade.

Den som anser att det behövs en styrning genom ekonomiska påtryckningar eller, om man så vill, repressalier har tydligen den uppfattningen att familjerna själva inte kan avgöra vad som är bäst för dem. Men han måste också anse att det i alla situationer är mindre ansträngande för kvinnan att vara hemma och ta hand om barnen än att återvända till sitt arbete.

Reglerna för tillägssjukpenning vid havandeskap

Jag frågar mig, om det är en realistisk ståndpunkt. Jag tror inte att så är förhållandet i samtliga fall.

Den nuvarande lagen kan ibland få en effekt som är rakt motsatt den avsedda. En kvinna får ju börja arbeta efter barnsörden, eller i vissa fall efter någon tid. Men skulle hon finna att arbetet är mer ansträngande än beräknat har hon kanske inte den ekonomiska möjligheten att avbryta arbetet och återgå till att vara hemma, om hon har arbetat mer än 30 dagar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen, som tillstyrker fyrtio motionerna, och jag hemställer att ledamöterna överväger om ni inte kan rösta för denna reservation och på det sättet ge strävandena till ökad valfrihet för kvinnorna en liten puff framåt.

I detta anförande under vilket herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde fröken *Wetterström* (m), fru *Kristensson* (m) och herr *Westberg* i Ljusdal (fp).

Fru SKANTZ (s):

Herr talman! Det kan finnas anledning att erinra om hur denna fråga behandlats tidigare i riksdagen.

Vi fick en obligatorisk moderskapsförsäkring 1955, och enligt 1954 års lag utgick tillägssjukpenning under 90 dagar. År 1963 ökades ersättningstiden till 180 dagar. Före den 1 juli 1969 — det har herr Romanus redan erinrat om — förlorade kvinnan rätt till tillägssjukpenning därest hon arbetade, även om det bara var fråga om några enstaka dagar. Detta vållade irritation, framför allt i de fall kvinnan saknat kännedom om konsekvenserna av att ledigheten avbröts med tillfälligt förvärvsarbete. Det skapades också irritation, om arbetet kanske bestod i att man hjälpt till på sin arbetsplats i en besvärlig situation.

Motionerna vid 1965 års riksdag överlämnades som bekant till familjepolitis-

ka kommittén. Jag tycker det finns anledning att erinra om att andra lagutskottet i sitt utlåtande till motionerna underströk vikten av att de skyddssynpunkter, som anlades vid införandet av reglerna om tillägssjukpenning för blivande och nyblivna mödrar, upprätthölls. I princip borde ledighet i samband med barnsörd vara sammanhängande, men utskottet menade att om de regler som då fanns hade skapat en sådan irritation, kunde det vara befogat att undersöka huruvida man — utan att äventyra skydds- och vårdintressena — kunde tillåta en uppmjukning av reglerna. Utskottet sade sig syfta på fall av enstaka kortare avbrott i ledigheten. — Jag vill poängtera att utskottet var enigt.

I november 1968 framlade familjepolitiska kommittén sin promemoria »Avbrott i ledighet vid havandeskap». Detta är faktiskt aktuellt även i dag. Man erinrar om att familjepolitiska kommittén har att pröva avvägningen och sammansättningen av samhällets ekonomiska stöd till barnfamiljerna — det gäller då inte bara barnbidrag och familjebo-stadsbidrag utan också moderskapsförsäkring. Kommittén förklarade att man hade för avsikt att i det kommande betänkandet redovisa sitt uppdrag och pröva frågan om ett vårdbidrag.

Familjepolitiska kommittén sade redan 1967 när den avlämnade sitt betänkande »Barnbidrag och familjetilllägg» att frågan om ett eventuellt vårdbidrag har nära samband med det ekonomiska stöd som moderskapsförsäkringen ger under barnets första månader, men eftersom det bara gällde en begränsad lagändring på moderskapsförsäkringsområdet var kommittén ändå beredd att framlägga förslag i de frågor som vi nu diskuterar.

Som vi vet hade kommittén tre olika alternativ. Jag skall inte trötta med att nu redovisa dem, eftersom vi vet vad kommittén föreslog och vet vad riksdagen beslutade. Jag vill emellertid än-

Reglerna för tilläggsjukpenning vid havandeskap

nu en gång erinra om att familjepolitiska kommittén sade att i diskussionen om ett vårdbidrag måste även moderskapsförsäkringens utformning behandlas. Därvid kommer frågan upp om stödet skall utgå oberoende av om modern arbetar eller ej. Man försöker nu framtälla det som om utskottsmajoriteten inte skulle ha intresse vare sig för familjepolitik eller för den valfrihet som vi alla är anhängare av, men dessa frågor skall vi inte diskutera vid det här tillfället. Nu skall vi hålla oss till ett begränsat område, till tilläggsjukpenning vid barnsbörd. De övriga frågorna skall vi ta upp när vi får familjepolitiska kommitténs förslag.

Herr Romanus har åberopat bara två av de tio remissinstanserna, nämligen LO och SACO, som stöder de tankar han framför i sin motion. Det är väl rätt naturligt att han gör på det sättet, men jag vill säga att fem remissinstanser — socialstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet — har tillstyrkt det förslag till uppmjukning som familjepolitiska kommittén har framlagt. Riksförsäkringsverket, TCO och Försäkringskasseförbundet har i princip anslutit sig till förslaget men föreslår eller ifrågasätter i olika hänseenden avvikelser när det gäller den närmare utformningen av detta.

Det är alltså bara två instanser, LO och SACO, som menade att kvinnan skulle kunna få arbeta så många dagar hon önskade utan att hon skulle gå miste om tilläggsjukpenningen under återstående delen av de 180 dagarna.

Herr Romanus har på nytt, liksom under debatten i fjol, åberopat LO:s remissyttrande. Familjepolitiska kommittén skrev i sitt betänkande att det kunde finnas risk för att man försöker påverka kvinnorna att tidigare återgå till sitt arbete. Jag sade i fjol, och jag vill faktiskt upprepa det även i år, att såvitt jag kan förstå — vid läsning av både

LO:s och TCO:s remissyttranden — hyser även dessa två organisationer viss oro, eftersom de särskilt berör denna fråga i sina remissyttranden. LO skriver att det skall vara kvinnans sak att avgöra i vad mån hon vill åtaga sig ett visst förvärvsarbete. TCO skriver att det alltid måste vara ett frivilligt åtagande.

När LO avgav sitt remissyttrande den 27 december 1968 hade vi kvar de gamla bestämmelserna. Det är nog riktigt som det stod i yttrandet — jag betvivlar inte det — att det inte var många kvinnor som haft något avbrott i sin ledighet. Om de hade arbetat bara en dag hade de gått miste om fortsatt tilläggsjukpenning. Det intressanta skulle vara att få veta hur de nya bestämmelserna har verkat. Vi har mycket liten erfarenhet av det ännu, eftersom de trädde i kraft den 1 juli 1969.

Det för utskottet väsentliga är emellertid vad utskottet självt skrev 1965. Det var liksom en beställning till familjepolitiska kommittén, som skulle behandla en liten bit av den fortsatta familjepolitiken. I stället för att vänta tills kommittén lämnat sitt slutbetänkande tog man ut denna detalj och fick till stånd en uppmjukning av reglerna. Diskussionen om valfriheten och om hur familjerna skall ordna det för sig får vi föra när vi har fått förslaget från familjepolitiska kommittén.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Fru SIGURDSEN (s):

Herr talman! Som tidigare anförts är jag medmotionär i fråga om denna fyrtioartimotion. Jag tillhör också andra lagutskottet men hade tyvärr inte möjlighet att delta när motionen behandlades, vilket gör att jag inte finns med bland dem som undertecknat reservationen till utskottsutlåtandet.

Jag biträdde denna motion även föregående år, och jag stödde mig på Landsorganisationens remissbehandling

Reglerna för tillägssjukpenning vid havandeskap

av familjepolitiska kommitténs förslag i detta sammanhang.

Varför har vi då kommit till denna ståndpunkt, att det bör vara kvinnan själv som får avgöra när hon vill avbryta ledigheten? Motivet är rent principiellt. Socialförsäkringarna är till för att ge ett ekonomiskt skydd i dylika situationer. Det är arbetarskyddslagen som skall innehålla bestämmelser för det skydd kvinnan skall ha. LO säger i detta mycket omdiskuterade remissyttrande att det inte minst av rättviseskäl kan finnas fog för att överlåta åt kvinnan själv att med iakttagande av arbetarskyddslagens bestämmelser få avgöra det antal dagar av 180 möjliga som hon önskar vara borta från arbetet och uppbära tillägssjukpenning. Det är alltså via arbetarskyddslagstiftningen som dessa synpunkter skall beaktas, inte via socialförsäkringen, enligt vår uppfattning. Och arbetarskyddslagstiftningen är ju föremål för översyn. Det finns alltså möjlighet att den vägen få till stånd andra bestämmelser, om man tycker, att tiden skall vara längre än enligt de bestämmelser som nu finns.

Det innebär något av en förmyndarinställning från samhällets sida, att samhället via socialförsäkringen borde avgöra hur många dagar kvinnan eventuellt skall avbryta ledigheten för förvärvsarbete. Varken bakom motionen eller bakom det remissyttrande som Landsorganisationen har avgivit i detta sammanhang ligger en tanke eller en önskan att detta skall ske i någon större omfattning. Tanken är bara att det inte bör vara samhället som skall avgöra detta, utan det bör kvinnan få göra själv.

Jag vill, innan jag yrkar bifall till reservationen, uppmärksamma kammarens ledamöter på vad man kommer att biträda, om man ansluter sig till utskottets förslag. Där står följande: »Utskottet framhöll vidare, att dessa skydds- och vårdssynpunkter, som alljämt måste tilläggas väsentlig betydelse,

inte i tillräcklig grad lät sig förena med ett system där det utan några konsekvenser i försäkringshänseende överläts åt kvinnan själv att bestämma i vilken omfattning hon skulle utnyttja ledigheten.»

Jag tycker att man bör vara uppmärksam på denna skrivning. Man fattar därmed ett beslut som innebär, att vi för all del inte skall överlåta åt kvinnorna själva att avgöra i vad mån och för hur lång tid de bör göra avbrott i detta sammanhang.

Jag vill med det anförda, herr talman, yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Hellström* (s).

Fru DAHL (s):

Herr talman! Det var en stor framgång, när vi en gång fick den lag som skyddar kvinnan och gör det möjligt för henne att ta sig ledigt i samband med att hon får barn. Men ingen lag är så bra att den inte kan bli bättre.

Som utskottet emfatiskt har påpekat är det nu bara ett år sedan vi genomförde en väsentlig förbättring av lagstiftningen på detta område och då även avtog motionsyrkanden med samma syfte som dem vi nu behandlar. Enligt den praxis vi har här i huset borde man då vänta med att resa krav på ändring, tills vi har vunnit erfarenhet av hur den nya lagen fungerar. Men jag har flera skäl att ändå stödja motionärerna och reservanterna.

Jag anser dels att de principiella skäl som anføres i motionen är så starka medan de som anføres mot den är så föga övertygande att det finns anledning att justera riksdagens beslut förra året, dels att utskottsutlåtandet är hållet i en så negativ och definitivt avböjande ton, att det inte ges några öppningar till en framtida omprövning. Utlåtandet präglas av en sådan förmyndarmentalitet och en sådan misstro mot kvinnans — om faderns roll talar man inte alls i

Reglerna för tilläggsjukpenning vid havandeskap

detta sammanhang — både förmåga och vilja att tillvarata barnets och sitt eget bästa, att jag inte kan acceptera den utformning som utskottsutlåtandet fått. Jag skall gärna erkänna att man, om utlåtandet sett annorlunda ut, kunnat nöja sig ett tag.

Självfallet är det den nyförlösta och eventuellt ammande moderns och barnets behov av vård och skydd som man velat tillgodose genom lagstiftningen, men härav följer inte nödvändigtvis att just modern skulle behöva vara ledig under alla sex månaderna eller att man skulle behöva förutsätta att hon inte har vilja och förmåga att själv tillgodose de här behoven, sedan man genom lagstiftning givit de grundläggande förutsättningarna för ett självständigt beslut från hennes sida. Det är enligt min mening anmärkningsvärt att utskottet liksom riksdagen förra året uttryckt ett sådant misstroende mot föräldrarna. Problemet ligger i stället på arbetsgivar sidan och uppträder ju så snart man medger någon som helst uppmjukning alltså även den som genomfördes förra året. Man bör komma till rätta med detta, men det bör ske genom åtgärder som riktar sig mot missbruk från arbetsgivar sidan och inte genom att man omyndigförklarar föräldrarna.

Den utredning om utvidgad anställningstrygghet som tillsattes av inrikesministern förra året har också fått i uppdrag att se över dessa frågor och har enligt min mening alla möjligheter att tillgodose behoven.

När lagstiftningen tillkom var ett väsentligt skäl för sexmånadersledigheten, som jag — det vill jag understryka — betraktar som en mycket viktig välfärdsreform, att modern skulle kunna genomföra amningen. Man må ha vilka åsikter som helst om värdet av amningen. Faktum är emellertid att utvecklingen lett till att de flesta ammar mycket kort tid, och man har i detta avseende inte kunnat påvisa några skillnader mellan kvinnor som arbetar i

hemmet och kvinnor som förvärvsarbetar.

Enligt nyligen offentliggjorda undersökningar är det många som ammar bara några veckor. Majoriteten ammar endast tre månader, och bara 10 procent ammar sex månader eller längre. I stället har vi fått mycket bättre ersättningar för modersmjölken än förr, så att flaskuppfödningen inte längre erbjuder sådana medicinska problem som tidigare. Men framför allt, och det innebär en revolutionerande förbättring av barnens uppväxtförhållanden, har fäderna börjat ta aktiv del i barnavården redan från det barnen är i spädbarnsåldern.

Det vore i många familjer lika bra eller bättre att fadern, sedan modern återhämtat sig efter förlossningen, stannade hemma hos barnen. Det är över huvud taget önskvärt att båda föräldrarna får möjlighet att utnyttja eller dela på den barnledighet som nu förbehålls kvinnan. Båda föräldrarna måste ju med tanke på sin gemensamma fosteruppgift få möjlighet att vänja sig vid den nya situationen och få en god kontakt med barnen. För barnen är det självfallet viktigt att de får god kontakt med båda föräldrarna. Det är förvånande att man har så litet intresse för förhållandet mellan fadern och barnet i detta sammanhang.

Utan att ge denna möjlighet till båda föräldrarna kan man inte heller åstadkomma den reella valfrihet mellan hemarbete och yrkesarbete som är en förutsättning för jämlikhet mellan könen. Fick mannen rätt till barnledighet skulle det också vara möjlighet för fadern till ett barn, som föds av föräldrar vilka inte sammanbor, att i moderns ställe ta hand om barnet ifall detta vore den lämpligaste lösningen. Därför bör frågan om en utvidgning av anställningskyddet och försäkringsförmånerna till båda föräldrarna under barnets första levnadsmånader tas upp snarast. En sådan reform kan självfallet förenas

Reglerna för tilläggsjukpenning vid havandeskap

med kravet på att den havande och nyförlösta kvinnans hälsa skall skyddas.

Riksdagen har på sätt och vis redan uttalat sig för den principen. Förra året antogs nämligen en motion med begäran om utredning av adoptivföräldrars jämställande med de biologiska föräldrarna i detta avseende. Motionen och riksdagsbeslutet utgick från att förmanerna skulle utnyttjas av endera av föräldrarna, oavsett kön. Ett ytterligare steg mot en sådan mera genomgripande reform av lagstiftningen skulle vara att i dag besluta, att kvinnan själv får avgöra hur lång tid och under vilken period av 180-dagarsledigheten som hon skyddad av lagfäst anställningstrygghet och ekonomisk grundtrygghet bör stanna hemma hos barnet. Men det är i och för sig tillräckligt skäl för att rösta med reservationen att man är angelägen om att förbättra kvinnans situation inom det nuvarande systemet och att man är beredd att lita på kvinnans vilja och förmåga att tillvarata sitt och barnets bästa.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag skall be att få instämna i vad fru Dahl sade om önskvärdheten av att man i framtiden även skapar en större jämlikhet mellan män och kvinnor i detta sammanhang. Den saken var också uppe när lagändringen gjordes förra året. Då fanns det en reservation om detta, och även om den avslogs får man väl ändå dra den slutsatsen av riksdagsbehandlingen, att vi inom en inte alltför avlägsen framtid har rätt att vänta ett förslag som leder till bättre jämlikhet på detta område.

Fru Skantz åberopade, naturligt nog, att det pågår en utredning. Jag tror ändå att riksdagen utan fara kan bifalla reservationen. Dels gäller det en konkret och begränsad frågeställning, som redan har blivit belyst av en utredning, dels föregriper inte ett bifall till

reservationen en framtida utredning — ty ingen vill väl försöka göra troligt att en utredning i framtiden skulle komma att föreslå minskad valfrihet inom socialförsäkringen i detta fall.

Fru Skantz sade också att det väsentliga för andra lagutskottet har varit vad utskottet skrev 1965, nämligen att reformen borde vara begränsad. Ja, det är mycket möjligt att detta har varit det väsentliga för andra lagutskottet, men riksdagen kan ju i dag vara något djärvare än utskottet var för fem år sedan. Det borde inte vara någon unik företeelse.

Vidare påpekade fru Skantz att vi motionärer bara har åberopat två remissyttranden, nämligen de som sammanfaller med vår uppfattning. Ja, det är väl självklart. Vi har inte avsett att göra någon fullständig redovisning av vad remissinstanserna anfört utan har bara tagit med yttranden där man anfört skäl för vårt förslag. Jag vill emellertid nu liksom förra året uttrycka den allra största förvåning över att fru Skantz har kunnat hitta någon som helst tveksamhet i LO:s remissyttrande. Kanske skulle jag överlämna ordet till fru Sigurdsen, som redan i fjol sade att LO:s skrivning, att det bör vara kvinnans sak att avgöra i vad mån hon skall åta sig förvärvsarbete under havandeskapstiden, inte tyder på någon tveksamhet hos LO. Det är precis vad vi föreslår; kvinnan skall få avgöra den saken själv. Där finns det alltså ingen tveksamhet.

Herr talman! Även på en annan punkt vill jag instämna med fru Sigurdsen. Om man önskar inskränka kvinnans rätt att förvärvsarbete efter barnsörd, så bör man införa en bestämmelse i arbetarskyddslagstiftningen som förbjuder henne att förvärvsarbete. Men man skall inte använda ekonomiska påtryckningar inom socialförsäkringens ram.

Fru SKANTZ (s):

Herr talman! När fru Dahl yttrade

Reglerna för tillägssjukpenning vid havandeskap

sig fick jag nästan intrycket att hon diskuterade det mesta utom reglerna för tillägssjukpenning vid havandeskap. Hon tog upp frågor beträffande adoptivföräldraskap, anställningstrygghet, jämlikhet mellan män och kvinnor och en rad andra spörsmål. Dessa ämnen är nog så intressanta att diskutera, dock inte just när vi behandlar förevarande utlåtande från andra lagutskottet. Jag skall därför faktiskt avstå från att göra några kommentarer till frågan om familjepolitikens framtida utformning.

Jag sade i mitt tidigare inlägg att familjepolitiska kommittén arbetar med frågan som gäller samhällets ekonomiska stöd till barnfamiljerna och att den enligt vad som sagts räknar med att framlägga ett förslag någon gång i början av 1971. Herr Romanus menar att vi inte behöver ta någon hänsyn till att det pågår en utredning på detta område. Det är emellertid ganska intressant att notera att herr Romanus i andra lagutskottet själv varit med om att utarbeta ett utlåtande som yrkar avslag på en motion just med hänsyn till att det pågår en utredning i familjepolitiska kommittén — som arbetar med frågan.

Vi vet att familjepolitiska kommittén har att behandla bl. a. frågorna om barnbidrag och ett eventuellt vårdbidrag. Det gäller härvid, såsom jag framhållit, huruvida detta skall utgå oberoende av om modern arbetar eller ej. Det spörsmålet har också samband med den fråga vi nu diskuterar. Med hänsyn till att familjepolitiska kommittén efter beslut av riksdagen på andra lagutskottets förslag år 1965 fått beställningsarbetet att utreda denna fråga, då vidare en uppmjukning skett från och med den 1 juli 1969 och då kommittén ämnar framlägga ett förslag om familjepolitiken, tycker jag att vi borde kunna avvakta detta. Såsom utskottet framhållit, har det inte inträffat något nytt

som föranleder utskottet att ändra uppfattning.

Det är vidare ganska intressant att lyssna på denna debatt, där man talar om arbetarskyddet men där ingen har åberopat arbetarskyddsstyrelsens remissyttrande. I detta framhålles nämligen att det verkliga skyddet för moder och barn snarast ligger i rätten till tillägssjukpenning, vilken under en tid av minst 180 dagar ger modern ekonomisk möjlighet att avhålla sig från förvärvsarbete. Detta är enligt min mening ett yttrande som man bör ta all hänsyn till. Det kommer dock från arbetarskyddsstyrelsen som handhar dessa frågor.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Romanus begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Hamrin-Thorell m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering meddelst omröstnings-

Meddelande ang. dagens plenum — Upphävande av affärstidslagen

apparat verkställdes. Därvid avgavs 112 ja och 74 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 25

Meddelande ang. dagens plenum

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

Jag får meddela att avsikten är att slutföra behandlingen av samtliga på föredragningslistan upptagna ärenden utan middagsuppehåll.

§ 26

Upphävande av affärstidslagen

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av motioner om upphävande av affärstidslagen.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag inser att det närmast är något som kan jämföras med en naturlag att när en utredning pågår så avslås motionsyrkanden med hänvisning till den.

I detta fall är det så — som också utskottet påpekar — att den affärstidslag som nu gäller har begränsad giltighet, och det har tillsatts en utredning för att undersöka hur man skall ha det när tiden går ut. Varför har då några ledamöter motionerat om att lagen skall avskaffas utan att den tillsatta utredningens resultat avvaktas?

Jo, frågan utreddes ganska ingående år 1965 i samband med att affärstidslagen antogs. Vi anser att utredningsmaterialet redan då, liksom även remissyttrandena, visade att affärstidsregle-

ringen borde avskaffas. Flera remissinstanser delade den ståndpunkten. Härav följer att vi inte anser att någon ytterligare utredning i dagens läge är nödvändig.

Vår uppfattning har styrkts av de erfarenheter som gjorts under den nya lagens giltighetstid. Det har varit utomordentliga svårigheter beträffande gränsdragningen vid den dispensgivning från den lagstadgade affärstiden, som under alla förhållanden är nödvändig. Man skulle kunna peka på åtskilliga orimligheter härvidlag. Det framgick också — anser jag — vid höstens interpellationsdebatt i denna fråga, att regeringen inte klarar att reda ut vilka principer som skall gälla för denna gränsdragnings.

Vidare har regeringens hållning vid behandlingen av sådana här dispensärenden förändrats i maximalt konsumentfientlig riktning. Man stänger helt enkelt där man kommer åt; sedan frågan senast behandlades i riksdagen har ytterligare ett par affärer i Stockholm fått stänga, varigenom mindre valfrihet åstadkommits för ytterligare några tusental stockholmare.

Vi har naturligtvis i och för sig inte något emot att problemet utreds, även om det är onödigt. Vi är övertygade om att man då kommer att finna ytterligare skäl för lagens avskaffande. Detta torde i synnerhet bli fallet om utredningen studerar samhällsutvecklingen och tar reda på önskemålen hos framför allt ensamstående föräldrar samt familjer där båda makarna förvärvsarbetar. Då får man säkerligen ännu fler bevis för att det finns ett utbrett önskemål om — som det heter i propositionen — t. ex. söndagsöppet. Om nu ytterligare belägg skulle behövas. Dessa önskemål framgick av en undersökning redan 1965, och i de fall man har givit tillåtelse till söndagsöppet har också verkligheten och konsumenternas eget handlande visat att ett sådant önskemål föreligger.

Upphävande av affärstidslagen

En egendomlighet med utredningen är att den utöver ordföranden, som är en hög ämbetsman, bara innehåller företrädare för produktions- och distributionssidan och inte någon som särskilt kan utpekas som företrädare för konsumentintressen. Personligen har jag uppfattningen att konsumenterna själva genom sin efterfrågan bäst visar när de vill handla. Men för att komma från herr Lange, som är så förtjust i tanken att konsumenterna skall företrädas av olika organ och kollektiv, är det en förvånande åtgärd när han tillsätter en utredning med den sammansättningen. Utredningens ensidiga sammansättning har också påtalats av t. ex. statens konsumentråd.

I direktiven till utredningen finns en del egendomligheter som jag nu inte skall ingå på, men jag hyser stor tillförsikt. Varken de handelsanställdas organisationer eller socialdemokraterna kan göra mer än försena den liberalisering som konsumenternas allt starkare krav på ökad valfrihet kommer att driva fram. I längden kommer ni inte att kunna stå emot det. Detta krav är bl. a betingat av ökat kvinnligt förvärvsarbete och av familjernas önskan att tillsammans göra större inköp. Det är alltså dels en fråga om bättre jämlikhet mellan män och kvinnor, dels en fråga om bättre demokrati inom familjen.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Herr Romanus avstod förståndigt nog från att ställa något yrkande. Den gällande affärstidslagen utlöper den 31/12 1971. Särskilda sakkunniga har tillkallats för att utreda frågan om huruvida affärstidslagen skall fortsätta att gälla efter utgången av sin nuvarande giltighetstid eller om lagen helt kan avvaras. Enligt utskottets mening torde det vara klokt att avvakta de erfarenheter som kan utvinnas av de gångna åren och att avvakta vad ut-

redningens arbete kan ge till resultat i detta sammanhang.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JÖNSSON i Arlöv (s):

Herr talman! Även om jag helt ansluter mig till utskottets enhälliga uppfattning och det som har sagts av utskottets talesman, vill jag helt kort säga ett par ord om de handelsanställdas synpunkter på denna fråga.

Handelsanställdas förbund delar uppfattningen att en av de grunder som affärstidslagen bygger på är att bedömningen av affärernas öppethållande bör ske med utgångspunkt i konsumenternas intressen. Av det skälet finner vi det också värdefullt att samhället genom lagstiftning reglerar öppethållandet. Eljest skulle vi löpa en uppenbar risk att vissa konsumentintressen allvarligt förbisågs till förmån för andra konsumentintressen. Jag ser det som en styrka att samhällets organ tar konsumentpolitisk ställning och reglerar konkurrensmöjligheterna så att konkurrensen inte skadar uppenbara konsumentintressen. Jag tänker på detaljhandelns strukturrationalisering och varudistributionens kostnader. Det kan ju för all del vara typiskt att enskilda liberala riksdagsledamöter hävdar en utökad liberalisering, som kanske tilltalar vissa konsument, men inte tar hänsyn till de olika konsumentintressen som finns i vårt samhälle. Det är självklart att riksdagen inte kan fränkännas ansvaret för att konsumentgrupper blir förbisedda.

Ett konsumentintresse är att butikerna betjänas av yrkeskunnigt folk. Såväl bland de handelsanställda som inom stora delar av köpmannakåren känner man sig i dag oroad över att en försämring av arbetstiderna i affärerna skulle medföra att den yrkeskunniga personalen flyr yrket. Det kan komma att bli svårt att få välutbildad arbetskraft. Detta måste man ta hänsyn till

vid bedömningen av konsumenternas intressen, inte minst om man vill ha ökad konsumentupplysning i butikerna.

Det är ju den tillsatta utredningens uppgift att utreda denna fråga och komma med förslag, som kan behandlas av nästa års riksdag. I likhet med utskottet anser jag att utredningens arbete inte bör föregripas.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Beträffande vad herr Jönsson sade om svårigheten att få personal vill jag bara påpeka, att hittills har svårigheten för de butiker som haft söndagsöppet inte varit att få personal, utan snarast att ordna de arbetssökande i en något så när rättvis kö. Öppethållandet har inte på något sätt behövt gå ut över de fast anställda, utan denna arbetsinsats har gjorts helt frivilligt.

Jag vet inte om herr Jönsson generellt vill säga, att de som arbetat när affärerna haft söndagsöppet eller förlängt öppethållande på kvällarna har varit okvalificerade människor. Om det är så man ser på saken inom Handelsanställdas förbund, så förstår jag bättre varför de som arbetar inom handeln inte vill organisera sig i det förbundet i den utsträckning som både herr Jönsson och jag tycker vore rimlig.

När nu herr Jönsson tog ordet särskilt för att redogöra för de handelsanställdas inställning, så kunde det vara på sin plats att han också redovisade sin och förbundets syn på det uttalande som gjorts av en av förbundets avdelningar i samband med behandling av frågan om kollektivanslutning till det socialdemokratiska partiet. Avdelningen uttalade att den slår vakt om kollektivanslutningen, men gav sin styrelse fullmakt att upphäva beslutet om anslutningen, för den händelse de socialdemokratiska politikerna i det område där avdelningen är verksam inte

Upphävande av affärstidslagen

skärpte sig och intog en mera restriktiv hållning till öppethållande på söndagar. Har herr Jönsson någon kommentar till det handlings sättet?

Herr JÖNSSON i Arlöv (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att herr Romanus fortfarande, liksom i höstas, i denna talarstol ömmar för kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet och är ängslig för att någon avdelning skall överge den. Det står i bjärt kontrast till debatten i denna kammare förra onsdagen.

Herr Romanus' historieskrivning är emellertid inte alldeles riktig. Jag skulle vilja uppmana honom att en annan gång läsa mer än rubrikerna. Det som stod i tidningen Arbetet på denna punkt stämde nämligen inte överens med rubriken. Den avdelning det gäller har aldrig på något sätt satt kollektivanslutningen i fråga.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Herr Romanus talar om söndagsöppet, service m. m. Jag vill klart och tydligt säga ifrån att visst kan varuhusen hålla öppet, men vi har ett behov av att komplettera dessa centralt belägna affärer med små butiker, inte minst på landsbygden. Så länge som detta behov finns kan vi naturligtvis inte göra det svårare för dessa mindre butiker än vad de för närvarande har.

Herr Romanus talar alltså mycket välvilligt om service. Men varför kräver ingen att det skall vara service på länsstyrelserna, service i stadshuset o. s. v.? Vill exempelvis riksdagsmannen stå till tjänst över lördagar och söndagar? Det har jag under 30 år varit med om från halv sex på morgonen till sena kvällen, men jag vill inte att man skall ha det på det sättet i fortsättningen.

Herr Romanus kan vara romantisk, det kan jag förstå. Men låt oss inom

Upphävande av affärstidslagen

affärlivet försöka behålla den goda och dugliga personal som vi har och inte stöta bort den genom att försvåra för den att vara tillsammans med sina familjer. Som ordförande i en kooperativ förening med en omsättning på 235 miljoner kronor om året vet jag att det finns svårigheter att skaffa personal. Herr Romanus säger att det är en kö av personer som vill arbeta under den utsträckta affärstiden. Jag har möjlighet att följa dessa frågor, och jag vet att det inte finns någon som helst önskan inom vare sig privat eller kooperativ handel att krafter skall släppas lösa som på längre sikt kan skapa svårigheter. Men de som anser att andra skall arbeta när de själva vilar har naturligtvis den inställning som herr Romanus har givit uttryck åt.

Jag hoppas givetvis att riksdagen bifaller utskottets hemställan och att regeringen också beaktar att det inom handeln finns vissa intressen som måste beaktas beträffande både den som är kund och den som står i ledningen.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Om herr Lundberg är intresserad av att skapa bättre service för allmänheten inom förvaltningen tror jag att vi kan förenas i en gemensam strävan. Riksdagsmännens »service» eller kontakt med allmänheten pågår även lördagar och söndagar — åtminstone inom det parti i vilket jag är verksam. Jag tycker inte att det väsentliga måste vara att alla människor arbetar samma dagar i veckan och vilar samma dagar i veckan, utan att man ger var och en möjlighet att ordna sin tillvaro så praktiskt han kan. Det kan faktiskt, i vissa fall, innebära att man får ta ledighet på andra tider än söndagarna och att det kan vara praktiskt. Bl. a. har man då i dagens samhälle större möjligheter att utträtta sina inköp än om man är ledig just på söndagarna.

Herr Lundberg tog också upp frågan om de handelsanställdas problem och

svårigheter när det gäller att arbeta på söndagarna. Den saken har faktiskt även en annan sida. Det finns människor — många av dem arbetar just i de butiker som har söndagsöppet — för vilka detta är enda möjligheten att ha förvärvsarbete, bl. a. på grund av det sätt på vilket politikerna i olika kommuner och i regeringen har skött daghemsfrågorna. Dessa människor kan inte få tillsyn för sina barn vid något annat tillfälle.

Jag skall be att få återge, trots att tiden lider, ett kort avsnitt av vad en kvinna sade på en konferens om dessa frågor. Hon sade: Man har talat om att detta är lyxarbete för de människor — ofta kvinnor — som ställer upp. »Jag vet inte om det är lyx för en hemarbetande kvinna med småbarn att en enda dag i veckan få komma ut och vara sig själv, få träffa andra människor, få tala med vuxna på vuxnas språk. Det ligger mycket djup problematik bakom det och alla kvinnor som varit hemma under en längre period och haft småbarn omkring sig vet vad det innebär och vet också vad det betyder att få jobba med någonting annat än hemarbete och få en egen inkomst.»

Herr talman! Det är inte fråga om någon nedvärdering av hemarbetet, utan det är endast ett vittnesbörd om att det faktiskt i vissa sammanhang kan vara ett önskemål även från löntagarnas sida att få denna arbetsmöjlighet.

Till herr Jönsson i Arlov vill jag säga att min oro verkligen inte beror på att jag skulle frukta att kollektivanslutningen till socialdemokratin får för liten omfattning. Det oroande är ju att man från en avdelning har uttalat ett klart hot om att inskränka kollektivanslutningen om man inte får sin vilja fram genom de socialdemokratiska politikernas agerande — och att man inte har behövt verkställa detta hot.

Sedan vet nog herr Jönsson mycket väl att jag — och för övrigt hela mitt parti — anser att kollektivanslutning

Förbud mot vissa spelautomater

av människor till en politisk organisation är en ur demokratisk synpunkt mindre tilltalande ordning än om var och en ansluter sig själv. Men det är inte den saken vi skall diskutera i dag.

Det är inte fråga om att jag feltolkar några rubriker. Jag skall be att få citera vad Handelsanställdas ombudsman Bengt Lloyd har skrivit i Expressen i eget namn om det åsyftade uttalandet. »Där kritiserades nämligen några kommuner för att de alltför lätt låtit lura sig av köpmännens underliga motive-ringar för söndagsöppethållande. Handels avdelning kräver större fasthet av de socialdemokratiska kommunalmännen att bättre bevaka konsumenternas intressen. För att understryka bristerna i detta avseende har avdelningens representantskapsmöte först enhälligt slutit upp kring kollektivanslutningen och därefter givit avdelningsstyrelsen fullmakt att ompröva ställningstagandet om skäl därtill skulle föreligga.» Kan man formulera en hotelse mera klart än på detta sätt? Så tillägger man att man har »understrukit behovet av vaksamhet till motiveringarna för söndagsöppethållande».

Detta är alltså den hotelsen som Handels har uttalat och som man tydligen inte har behövt verkställa.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 27

Föredrogs vart efter annat tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av motioner om provisoriskt körkort,

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förordningen (1961:309) om bekämpande av salmonellainfektion hos djur m. m., och

nr 4, i anledning av motioner om obligatorisk reflexanordning för gående, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 28

Förbud mot vissa spelautomater

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner om förbud mot vissa spelautomater.

Tredje lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta och till lagutskott hänvisade motioner, nr 252 i första kammaren av herr *Tistad* samt nr 285 i andra kammaren av herrar *Andersson* i Örebro och *Sjöholm*.

I motionerna, som var likalydande, hemställdes

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utfärdande av förbud mot införsel, saluhållande och innehav av spelautomater av typ enarmade banditer och liknande».

Utskottet hemställde,

att motionerna I:252 och II:285 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Ernulf* och *Tobé* (båda fp).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Det är inte ofta man har anledning att från denna talarstol göra invändningar mot grupper av företagare. Men i detta fall har jag all anledning att fördöma den grupp s. k. fria företagare — jag skulle närmast vilja kalla dem fördomsfria företagare — som anordnar spel på ett sätt som inte står i överensstämmelse med lagstiftningen.

Jag har i denna kammare väckt en motion, nr 285, vari det hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utfärdande av för-

Förbud mot vissa spelautomater

bud mot införsel, saluhållande och innehav av spelautomater av typ enarmade banditer och liknande.

Under de tre senaste åren har det här i landet varit en enormt kraftig utveckling av importen av spelautomater. År 1967 importerade vi spelautomater för 4 miljoner kronor, år 1968 för 10 miljoner kronor och år 1969 fram till november månad för 16 miljoner kronor. När lotteriförordningen år 1939 fastställdes, kunde lagstiftarna inte ens i sin vildaste fantasi föreställa sig, att spelautomater skulle komma att dyka upp på de ställen där de nu förekommer. Det finns spelautomater på kaféer, drugstores, bensinstationer, biljardhallar och varuhus. Tempo har introducerat den enarmade banditen i varudistributionens tjänst. Orsaken till detta är bl. a. ett hovrättsutslag vari det fastslogs att spel med polletter är förenligt med lotteriförordningen av 1939. Polletterna har blivit ett nytt mynt här i landet. Samma polletter som används i Skåne kan användas i Sundsvall och på andra håll i landet. På restauranger där man inte har dans, alltså där man inte har förutsättningar att uppfylla vad som stadgas i 1 och 2 §§ lotteriförordningen, försiggår spel. Det halvstatliga SARA-företaget har spel med automater på tredjeklasskrogarna. Där kan man för vinsten köpa mat och cigaretter.

De företagare som har spelautomater — och det är detta som är det ruskiga i sammanhanget — bildar s. k. enskilda klubbar där spel försiggår med svenska enkronor och där man kan satsa mellan en och tio kronor och få vinster på 1 500 till 2 500 kronor. Av programmet Fokus i TV framgick det klart att det går mycket snabbt att spela bort mycket stora summor. Upp till 40 000 kronor uppgavs en av de intervjuade ha spelat bort, och det stämmer; den mannen är från min hemstad och jag känner honom personligen.

Utvecklingen under de senaste tre åren har gjort att detta blivit ett spe-

ciellt stort problem för ungdomen. Även på ungdomsklubbar och ungdomsgårdar har man satt upp enarmade banditer, och på det sättet får den yngre publiken kontakt med hasardspel vid mycket unga år.

När vi skrev motionen hade vi vetenskap om att en utredning var på gång, men vi ansåg att läget i landet är så allvarligt, att det fordras ett totalstopp. Eftersom ett förbud inte på något sätt drabbar seriösa företagare, utan en grupp människor som utnyttjar andras svaghet, kunde man ha förväntat att utskottet låtit motionen gå på remiss. Eftersom det nu sitter en utredning — den har för resten suttit i ungefär fem år — och man räknar med att förslag skall framläggas till 1970 års riksdag, blev motionen enligt praxis i detta hus inte föremål för remissbehandling. Utskottet säger i sin skrivning att det är särskilt betänkligt att spelverksamheten ofta försiggår i lokaler där ungdom vistas och att det därför är angeläget att effektiva åtgärder för att komma till rätta med missförhållandena snarast vidtas. Jag tycker nog att det hade funnits anledning att höra rikspolisstyrelsen — säkert har rikspolisstyrelsen så många upplysningar att ge utskottet i den här frågan, att man kunnat få en bild av de verkliga förhållandena i dag.

Herr talman! Vi hoppas snart få bukt med detta problem, och vi hoppas få en lagstiftning som sätter stopp för dessa enskilda profitörer — de är ingenting annat. I sin reklam till hugade spekulanter frågar grossisterna, om de vill vara med och dela på 500 miljoner — man beräknar att det omsätts så mycket på denna typ av spel. Vi har läst om de avarter som dök upp i Chicago under depressionen på 1930-talet och vilka problem som där uppstod. Rufus King har skildrat detta i sin bok om gambling. Robert Kennedy förstod också vilka enorma sociala skadeverkningar som uppstod därför att man inte

Förbud mot vissa spelautomater

betraktade spel med sådana här spelautomater som någonting speciellt syndigt och att snart sagt alla människor spelade på de automater som står uppställda i restauranger och kaféer av alla möjliga typer.

Herr talman! Jag tycker att utvecklingen är så oroande att jag vill yrka bifall till motion 285 i denna kammare.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Jag vill gärna intyga att det klart framgår av herr Anderssons i Örebro motion att han har satt sig grundligt in i denna fråga, och hans utläggning här vittnar ju också om detta.

När vi behandlat frågan inom utskottet har vi bl. a. tagit hänsyn till ett svar på en interpellation vilket statsrådet Lange lämnade här i kammaren den 20 november 1969, vari han betygade att detta problem är mycket allvarligt och att det gäller för samhället att försöka komma till rätta med de rådande missförhållandena. Han påpekade därvid att han också räknade med att kunna lägga fram förslag i en proposition till 1970 års riksdag.

Utskottet har inhämtat att utredningen rörande tillsynen över lotteriverksamheten kommer att under våren 1970 lägga fram ett betänkande i ämnet. I detta betänkande kommer det att ingå ett avsnitt som behandlar problemen med spelautomaterna.

Inga delade meningar råder mellan utskottsmajoriteten och motionärerna i detta fall; det är verkligen allvarliga missförhållanden inom detta område. Den stora spridningen av dessa mekaniska spelautomater väcker oro över huvud taget. Det är väl aldeles klart, som också framhölls här, att spelet ofta försiggår i lokaler där ungdomar vistas. Jag tror dock inte det är mycket att vinna på en provisorisk lagstiftning när utredningen räknar med att så snart komma fram med sitt betänkande. Det behövs ju tillämpningskungörelser

o. s. v. som kanske inte mer än hinner bli färdiga tills det kommer en lagstiftning i vederbörlig ordning. Jag tycker det är att använda mera våld än nöden kräver.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag vet inte hur jag skall fatta herr Grebäck när han säger att det, om man bifaller motionen, är att tillgripa mera våld än nöden kräver. Då tar man nog litet för lätt på detta problem. Man har ju, som herr Grebäck vet, börjat ställa ut sådana här banditer på arbetsplatserna också — kanske ett bra sätt att klara en del av löneglidningen. Tyvärr är det bara så att apparaterna står där och personalen spelar. Mot denna typ av gambling kan man nog inte tillgripa för stort våld — i själva verket våldför sig apparaterna på alla spelare. Allt detta är ju bara humbug och bedrägeri som människor går på. Därför hade det nog funnits skäl till en provisorisk lagstiftning.

Nu har dessa företagare trots allt minst ett år på sig att av svenska folket få suga ut drygt 500 miljoner kronor.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Man får väl förutsätta att denna debatt i kamrarna i dag kommer att ge visst återljud i pressen o. s. v. Jag tror också att utskottsutlåtandet ger dem som spekulerar i dessa förhållanden en varning. Efter dagens debatt och beslut skulle det vara ganska oklokt att springa åstad och köpa spelautomater med tanke på att det kommer en skärpt lagstiftning inom den allra närmaste tiden. I det fallet har dagens debatt fyllt en uppgift, men vi vinner ingenting på en provisorisk lagstiftning i nuvarande läge, utan bör avvakta de sakkunnigas utredning.

Slopande av excellenstiteln för stats- och utrikesministrarna

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Det är ingen risk att placera ut spelautomater i Sverige. När det blir förbud här, kan man exportera dem till andra länder.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels och på bifall till motionerna I: 252 och II: 285; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 29

Föredrogs vart efter annat tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av motioner om tidsbegränsning av körkort, och

nr 7, i anledning av motioner om möjlighet att delegera beslut enligt naturvårdslagen till kommunalt organ.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 30

Slopande av excellenstiteln för stats- och utrikesministrarna

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av motioner om slopande av excellenstiteln för stats- och utrikesministrarna.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 124 av herr *Hjorth m. fl.* och II: 136 av fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.* hemställdes, att riksdagen måtte uttala sig för att excellenstiteln inte längre borde tillkomma stats- och utrikesministrarna.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till de likalydande motionerna I: 124 och II: 136 om slopande av excellenstiteln för stats- och utrikesministrarna i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ge till känna vad utskottet anfört.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av fröken *Stenberg* och fru *Florén-Winther* (båda m).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! »Jag tilltalade honom Eders Excellens, ithy alla ärkeänglar äro excellenser, ehuru icke alla excellenser äro ärkeänglar.» Citatet är, herr talman, hämtat ur Henric Bernhard Palmærs Yttersta domen i Kråkvinkel.

Om någon av kammarens ledamöter misstänker, att jag med citatet har velat antyda att det ärende vi nu har fått till behandling är ett Kråkvinkelärende, så är det alldeles rätt gissat. Riksdagen har en mängd stora frågor och små frågor att behandla. Detta är verkligen en av de minsta.

Jag vet inte vad som egentligen har varit motionärernas och allmänna beredningsutskottets innersta motivering. Det måste väl vara så att man tror sig ha fått upp en jämlikhetsfråga. Vi skall främja jämlikheten i vårt demokratiska samhälle genom att inte utmärka somliga framför andra med fina titlar och ett allmänt hövligt bemötande. Om man tror att jämlikheten sitter i titlar, är det ungefär lika klokt som att tro att människovärdet sitter i kläderna. Men någon annan förklaring är svår att finna.

Att över huvud taget ta upp denna sorts ärenden och sysselsätta riksdagen med dem har jag svårt att se som annat än ett utslag av klåfingrighet. Vi har ett par minnesmärken från en gången tid i titlarnas form som veterligen aldrig har gjort någon skada — jag skall gärna hålla med om att de säkerligen inte gör mycken nytta heller. Det är en fråga om pietet, om man vill röra vid dem eller inte. För mig har det alltid varit svårt att förstå, varför man nödvändigtvis skall ändra på saker som i och för sig fungerar bra och inte stör någon, när det inte finns nå-

Slopande av excellenstitlarna för stats- och utrikesministrarna

gon anledning till eu ändring. Det är vad jag kallar för klåfingrighet.

Många av oss ledamöter i denna kammare figurerar en gång om året i en skriftserie, krönikorna om vad sig i Svithjod tilldragit haver. Där figurerar vi under vedernamn, mer eller mindre väl funna. Fru Eriksson i Stockholm, som är engagerad beträffande detta förslag dels som motionär, dels som ordförande i allmänna beredningsutskottet, bär i dessa krönikor namnet Nancy Bärsärka, och jag har aldrig riktigt kunnat förstå anledningen. Jag tycker att det hör till de mindre välfunna vedernamnen i denna serie. Något vettlöst raseri och någon blodtörst, som jag sammanställer med ordet bärsärk, har jag aldrig spårat hos fru Eriksson i Stockholm. Men, herr talman, eftersom jag på goda grunder misstänker att krönikören som skriver om Svitjod läser riksdagsprotokoll, vill jag begagna tillfället att via andra kammarens protokoll ge honom förslag till en ombenämning av fru Eriksson i Stockholm. Låt oss i fortsättningen inte få se henne omnämnd som Nancy Bärsärka men gärna som Nancy Klåfingra.

Naturligtvis skulle man för att rätt kommentera detta förslag egentligen vara en Henric Bernhard Palmær eller varför inte en Jonathan Swift. Det vore en uppgift värdig sådana herrars pennor. Jag kan inte mäta mig med dessa satiriker utan får försöka att på vanlig riksdagsprosa motivera varför jag ämnar låta det här liha anförandet mynna ut i ett yrkande om avslag på utskottets hemställan.

Såvitt jag förstår har riksdagen mycket litet med denna fråga att göra. Det är inte vi som har skapat titeln excellens, och vi har inget ansvar för dess kvarblivande eller dess avskaffande. Den har kommit till riksdagens åtgörande förutan, och jag vet egentligen inte hur riksdagen och Kungl. Maj:t skall handskas med det beslut som kan komma att fallas därest kammaren följer

utskottets hemställan, eftersom denna fått följande märkliga ordalydelse: » — — — hemställer utskottet att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I:124 och II:136 om slopande av excellenstiteln för stats- och utrikesministrarna i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening ger till känna vad utskottet ovan anført.» Vad utskottet anført är bland annat det som står närmast ovanför: »Utskottet vill således tillstyrka motionärernas förslag och förordar att nuvarande praxis ändras så att excellenstiteln inte användes för stats- och utrikesministrarna.»

Jag vet inte hur man skall handskas med detta. Fattar vi ett beslut så bör väl riksdagen för sin del vara tämligen bunden av det omedelbart efter det att protokollet är justerat. Samtidigt skriver vi till Kungl. Maj:t och ber Kungl. Maj:t överväga om man kan tänkas rätta sig efter riksdagens mening i detta fall. Rimligen borde vi väl vänta på svar på den skrivelsen, eftersom det faktiskt är Kungl. Maj:t och icke vi som bestämmer hur de olika statsråden skall tituleras. Jag hoppas att våra talmän, i varje fall till dess Kungl. Maj:t har gett sin mening till känna, fortsätter att titulera herrar Palme och Nilsson Ers Excellens.

För mig, som är en radikal, konservativ person, skulle det ligga mycket närmare till hands — om vi nu verkligen vill skapa jämlikhet på detta område — att som alltid när jag tänker i jämlikhetstermer vilja utjämna uppåt i stället för nedåt. Det hade varit en mer radikal utjämningspolitik om fru Nancy Eriksson i Stockholm hade föreslagit att varje svensk medborgare på myndighetsdagen skulle tilldelas titeln excellens. Då hade det blivit jämlikhet. Nu topphugger och nivellerar man i stället för att skapa jämlikhet.

Om nu riksdagen, vilket uppenbarligen är allmänna beredningsutskottets mening, verkligen bör ägna sig åt att skapa jämlikhet via titelväsendet, så

Slopande av excellenstitlarna för stats- och utrikesministrarna

finns det ju titlar som det ligger närmare till hands att börja med än denna titel, som vi egentligen inte har med att göra. Det går omkring en mängd människor med titlar som de har fått av riksdagen. Vi inrättar ju ständigt tjänster och ger dem benämningar. Där har vi ett stort fält för reformviljan att breda ut sig på, om vi verkligen önskar skapa jämlikhet eller vad vi nu kan ha för syften i övrigt. Vi har t. ex. titeln generaldirektör. I synnerhet den militanta förleden måtte väl om något vara otidsenlig. Det vore en värdig uppgift för riksdagen att börja fundera över om vi inte kan hitta någon mindre stötande och mindre föråldrad benämning på dessa väsentliga personer i samhällets tjänst. Jag skulle kunna tänka mig att föreslå t. ex. föreståndare, föreståndare för socialstyrelsen, föreståndare för kriminalvårdsstyrelsen o. s. v. Eller kanske skulle vi till äventyrs gå in för den enda titel som i riktigt radikala kretsar i vårt land numera erkänns som alldeles jämlik och demokratisk, jag tänker på ordförande. Varför inte kalla alla ordförande. Det vore en sant radikal utjämningspolitik. Låt folket bli ett folk av ordförande!

Jag ber alltså, herr talman, att med denna motivering få yrka avslag på allmänna beredningsutskottets hemställan.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Carlshamre beklagade sig över att sådant här smått strunt togs upp i riksdagen. Man förvånar sig då över att han spiller så mycken möda och så mycket upprördhet på en sådan sak.

Vi har i utskottet varit överens om att avskaffa denna titel och i skrivelse till Kungl. Maj:t har vi hemställt om att detta måtte ske. Det har inte varit delade meningar om detta. Herr Carlshamres egna partivänner har visserligen sagt att de går med på det därför att det i alla fall gäller socialdemokra-

tiska statsråd. De har tydligen den defaitistiska uppfattningen att det alltid kommer att bli socialdemokrater i regeringen. Därför tycker de det är likgiltigt om man bevarar Hans Excellens och Ers Excellens eller ej.

Alla de utomordentliga förslag till nivellering eller titelborttagning, som herr Carlshamre framförde, tycker jag är utmärkta motiv för motioner, som jag gärna skall biträda om de kommer till mitt utskott. Jag är villig medverka till att det blir enighet om att avskaffa en rad sådana titlar. Om detta förslag har inspirerat till en så långt gående nivellering hos en av högerns mest framstående ungdomliga politiker, tycker jag att det har haft dubbel framgång.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Jag vill bara försäkra fru Eriksson i Stockholm att detta att någon gång om året i angeläget ärenden få byta ord med fru Eriksson inte innebär någon möda, det är ett rent nöje. Och jag är inte upprörd. Fru Eriksson skulle se mig när jag är upprörd. Då låter jag på helt annat sätt.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag härå; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Carlshamre begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Åtgärder för att stimulera till gåvor för religiösa m. fl. ändamål — Interpellation ang. lokaliseringpolitiska åtgärder i Fryksdalen

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Carlshamre begärde emellertid rösträkning, varför voting medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 117 ja och 36 nej, varjämte 19 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 31

Åtgärder för att stimulera till gåvor för religiösa m. fl. ändamål

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 2, i anledning av motioner om åtgärder för att stimulera till gåvor för religiösa m. fl. ändamål.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr RIMAS (fp):

Herr talman! Jag vill bara helt kort avge en röstdeklaration i anledning av den blanka reservation som jag och några andra utskottsledamöter fogat vid förevarande utlåtande.

Motionärerna hemställer i sitt yrkande att »riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av möjligheterna att stimulera enskilda personer att lämna bidrag och gåvor till religiösa och ideella organisationer samt hjälporgan för insatser på humanitära, allmännyttiga och vetenskapliga områden».

Jag har samma uppfattning som motionärerna om behovet av en sådan utredning som det här är fråga om, men

det blir litet svårare för mig när det gäller den motivering som motionärerna har anfört. I denna sägs nämligen, att det föreligger starka skäl för samhället att stimulera enskilda gåvor och bidrag genom att samhället självt lämnar bidrag till sammanslutningar som bedriver sådan verksamhet. Bidrag bör enligt motionärernas mening lämnas i förhållande till verksamhetens omfattning, hjälpinsatsens storlek eller liknande grunder. För min del delar jag inte motionärernas uppfattning att staten generellt skall lämna bidrag till religiösa och ideella organisationer.

Från det parti som jag tillhör har vi också i år motionerat om avdragsrätt för gåvor till sådan verksamhet som här avses. Jag anser detta vara en riktigare väg. Den motionen har emellertid remitterats till bevillningsutskottet och kommer att behandlas längre fram här i kammaren. Det är alltså med något annorlunda motivering som jag ansluter mig till utskottets hemställan i allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 2.

I detta anförande instämde herr *Nelander* (fp).

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 32

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av motion om prenumeration på dagstidningar inom statliga institutioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 33

Interpellation ang. lokaliseringpolitiska åtgärder i Fryksdalen

Ordet lämnades på begäran till

Herr JONASSON (cp), som yttrade:

Herr talman! Enligt föreliggande upp-

Interpellation ang. lönesättningen m. m. för personer med arkivarbete

gifter planeras nedläggning av persontrafiken på den s. k. Fryksdalsbanan mellan Karlstad och Torsby omkring år 1975. Såsom skäl förebäres, att driften på bandelen inte är lönsam. Då nämnda järnväg spelar mycket stor roll för näringsliv och befolkning i Fryksdalen skulle en nedläggning få långtgående konsekvenser för den berörda bygden.

Det är därför angeläget att de nu presenterade nedläggningsplanerna omprövas. Enligt min mening får ett bibehållande av en järnväg inte vara beroende blott och enbart av huruvida driften är lönsam. När fråga uppkommer om nedläggning måste hänsyn också tas till verkningarna för dem som beröres av trafikindragningarna. Mot de företagsekonomiska aspekterna måste ställas de samhällsekonomiska och sociala följderna.

För att en positiv befolknings- och näringslivsutveckling skall komma till stånd i Värmlands län krävs lokaliseringpolitiska åtgärder. De åtgärder som hittills vidtagits är inte tillräckliga. Ökade insatser måste göras. Det gäller naturligtvis att ställa medel till förfogande för nya företagslokaliseringar. Vidare måste olika slag av serviceinrättningar byggas. Väl fungerande kommunikationer är givetvis därvid av stor betydelse. Goda kommunikationer är en förutsättning för att företagslokaliseringar skall komma till stånd och för att människorna skall känna trivsel. Till de lokaliseringpolitiska åtgärderna måste sålunda i hög grad räknas förstärkandet av olika slag av kommunikationsnät. Ett bibehållande av persontrafiken på Fryksdalsbanan framstår mot bakgrunden härav såsom nödvändig.

På senare år har flera nya företags-etableringar ägt rum i Fryksdalen. Om nämnda järnväg lägges ner kommer företagen att få svårt att fortsätta sin verksamhet, och omfattande friställningar av arbetskraft måste befaras.

Med hänvisning till det anförda anhaller jag om kammarens medgivande att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till sådana lokaliseringpolitiska åtgärder, inkluderande järnvägstrafik och annan service, att en positiv utveckling i Fryksdalen främjas?

Denna anhållan bordlades.

§ 34

Interpellation ang. lönesättningen m. m. för personer med arkivarbete

Ordet lämnades på begäran till

Herr WERNER (m), som yttrade:

Herr talman! Arkivarbete är en form av skyddat arbete, när anställning på öppna marknaden ej kunnat förverkligas. Från början på 1930-talet var det ett nödhjälpsarbete för överåriga kontorister och för svårplacerade intellektuella. Under andra världskriget utnyttjades arkivarbetet som en form av arbetsträning för att underlätta inslussningen i det svenska samhället för många intellektuella flyktingar från Baltikum. Nu gällande praxis innebär en frigörelse från tidigare inskränkningar att arbetet endast skulle gälla temporärt eftersatta arbetsuppgifter. Arbetsuppgifternas art har också breddats till att omfatta mycket skiftande områden från kvalificerat vetenskapligt arbete till relativt enkla vaktmästar- och sorteringsuppgifter. Själva benämningen »arkivarbetare» är således numera mestadels missvisande och borde i och för sig avskaffas och utbytas mot beteckningar som är relevanta med tanke på de uppgifter som de olika arkivarbetarna har att fullgöra.

Kompetensen och kapaciteten hos arkivarbetarna visar mycket stora individuella variationer. Lönesättningen har därför blivit ett problem, där man

Interpellation ang. lönesättningen m. m. för personer med arkivarbete

ej kunnat uppnå full rättvisa. Den bestäms enligt inrikesdepartementets föreskrifter (bl. a. regleringsbrevet av den 29 maj 1969) av länsarbetsnämndernas lönelegationer och av arbetsledare eller motsvarande på de olika arbetsplatserna i fråga mot bakgrunden av förutbestämda lönenivåer. Den 15 november 1969, då enligt arbetsmarknadsstyrelsen 7 149 sysselsattes i arkivarbete, var dessa nivåer 15 till antalet och hade i ortsgrupp 3 en spännvidd på drygt 2 100 kronor från 1 237 kronor per månad till 3 350 kronor. Det måste anses anmärkningsvärt att inte mindre än fyra femtedelar av de 7 149 personerna hade under 1 500 kronor i månaden. En så omfattande läglönesättning kan inte vara motiverad om man jämför lönesättningen på den öppna arbetsmarknaden vid motsvarande arbetsuppgifter. (Det förtjänar här nämnas att arkivarbetande personer *kan* ansluta sig till Statstjänstemannaförbundet och att en del har gjort så. Själva lönesättningen är emellertid, som framgår av vad jag anfört, inte — ännu — någon avtalsfråga i egentlig bemärkelse.)

Staten är den största uppdragsgivaren med över 90 procent av samtliga platser. Kommuner och enskilda svarar för resten och får härför i statsbidrag en tredjedel av utgående löneförmåner. Möjlighet finnes att på det kommunala planet förvandla arkivarbetet till halvskyddad plats med avtalsenlig lön varvid statsbidrag utgår med 2 500 kronor per halvår. Detta har praktiskt taget ej skett någonstans. Men tiden synes nu vara mogen att göra en sådan ändring i de fall, där arkivarbetet varit av stadigvarande karaktär och blivit utfört på ett fullt tillfredsställande sätt. På den statliga sidan bör man undersöka möjligheten till liknande anordningar. Arbetsvilliga och arbetskunniga arkivarbetande som stadigvarande och tillfredsställande skött sitt arbete i t. ex.

minst tre år bör kunna få personliga tjänster till avtalsenlig lön. Vid en närmare granskning av förhållandena kan man nämligen ej komma ifrån det intrycket, att permanent underbetalning föreligger för många arkivarbetare och att de lokala arbetsplatserna i t. ex. källarplanet i en del fall icke fyller de anspråk som arbetarskyddet normalt ställer på en välordnad arbetslokal. Att låta lågavlönade handikappade arbeta i sämre arbetslokaler än normalarbetskraften är icke tolerabelt.

För att tillgodose behovet av speciell arbetsledning och goda arbetslokaler har AMS genom sina lokala organ medverkat till inrättande av s. k. kontorsarbetscentraler på flera orter i landet. Åt statliga uppdragsgivare har man där gratis utfört varierande slag av arkivarbeten, framför allt restaurering av kartor och andra handlingar. På centralt håll har man nu påyrkat att kontorsarbetscentralerna skulle ta betalt för sina tjänster men man har ej sträckt sig så långt att man varit beredd att ge de statliga avnämarna anslag härtill så att de kan fortsätta sina beställningar, som är till nytta för institutionerna själva och för den arbetskraft som utför uppgifterna åt dem. Kontorsarbetscentralerna är därför i farozonen, och en önskvärd planmässig utbyggnad kan därför ej ske förrän denna fråga är löst.

Med stöd av det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande frågor:

1. Är herr statsrådet beredd att medverka till en översyn av bestämmelserna om lönesättningen för personer med arkivarbete med särskilt beaktande av möjligheten och önskvärheten att därtill kvalificerade skall kunna erhålla löner som motsvarar vad som gäller på den öppna arbetsmarknaden och som inte för samma arbete varierar från den ena arbetsplatsen till den andra eller t. o. m. inom samma arbetsplats?

Utsträckt motionstid

2. Är herr statsrådet beredd medverka till en inventering av samtliga de lokala arbetsplatsernas sanitära situation med beaktande av de krav som gällande arbetarskyddslagstiftning föreskriver och de önskemål som ur arbetsmedicinsk synpunkt i övrigt bör beaktas?

3. Är herr statsrådet beredd medverka till att begreppet »arkivarbetare» avskaffas och ersätts av de inom den öppna arbetsmarknaden tillämpade yrkesbeteckningar som svarar mot de olika arbetsuppgifterna?

Denna anhållan bordlades.

§ 35

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 3, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverskspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 84, till fullmäktige i riksbanken om användande av riksbankens vinst för år 1969.

§ 36

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 49, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370), överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

Utsträckt motionstid

Ordet lämnades på begäran till

Herr WENNERFORS (m), som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 25, angående musik- och dansutbildning m. m., måtte med hänsyn till

ärendets omfattning utsträckas till det sammanträde som infaller näst efter 15 dagar från det propositionen kom kammaren till handa, d. v. s. första plenum efter onsdagen den 18 innevarande mars.

Denna hemställan bifölls.

§ 38**Meddelande om enkla frågor**

Meddelades, att herr talmannen tillställts sex enkla frågor, nämligen av:

herr *Glimmér* (cp), till statsrådet fru Myrdal angående ändringar i pastoratsindelningen,

herr *Carlshamre* (m), till hans excellens herr statsministern angående bestridandet av kostnader för sammanställning av material till riksdagsledamots memoarer,

herr *Strömberg* (fp), till herr statsrådet och chefen för utbildningsdepartementet angående tidpunkten för framläggande av ändrade regler rörande statsbidrag inom skolväsendet,

herr *Jonasson* (cp), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående omprövning av domar i faderskapsmål m. m.,

herr *Sjöholm* (fp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående kommunikationen mellan taxeringsmyndighet och åklagarmyndighet vid misstanke om skattefusk, samt

herr *Josefson* i Arrie (cp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående bevakningen av bagage vid flygplats.

§ 39

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 18.02.

In fidem

Sune K. Johansson

Torsdagen den 5 mars

Kl 15.30

§ 1

Justerades protokollet för den 25 nästlidne februari.

§ 2

Svar på fråga ang. fördelningen av utvecklingsbiståndet till Sudan

Ordet lämnades på begäran till

Herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Werner har frågat mig huruvida jag avser att låta någon del av det i statsverkspropositionen aviserade biståndet till Sudan adresseras till de krigshärjade södra provinsernas återuppbyggnad.

Den nya kredit på 15 miljoner kronor som Sverige beviljat Sudan kommer att användas för bevattningsanläggningar av olika slag, i likhet med den föregående krediten. Vid de förhandlingar som fördes om krediten togs frågan upp om i vilken utsträckning de södra provinserna skulle få del av dessa kreditmedel från svensk sida. Därvid uttalades av den sudanesiska delegationen att regeringen prioriterar utvecklingen i alla de delar av landet som tidigare varit eftersatta av olika skäl, däribland de södra provinserna.

Vidare anförde:

Herr WERNER (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för detta positiva svar. Jag har ställt frågor många gånger här i kammaren men har sällan blivit så tillfredsställd med ett svar som i dag.

Jag uppskattar mycket att regeringen följer upp tidigare investeringar i

pumpstationer och s. k. hafils och andra vattenanläggningar i Sudan. Dels råder det fortfarande vattenbrist för både folk och boskap i stora ökenartade betes- och bosättningsområden, dels lär man där ha investerat ganska stora belopp i maskinell utrustning, som inte helt utnyttjades förra gången.

Jag framställde en fråga om detta i fjol, och då lovade utrikesministern att vid förhandlingarna om dessa nya 15 miljoner kronor skulle södra Sudans behov föras in i bilden, och det är tydligen vad som nu skett. Det är jag mycket glad för. Det hade måhända varit bra om det stått något litet om det i statsverkspropositionen. Där står nu bara att pengarna huvudsakligen skall gå »till redan borrhade grundvattenbrunnar», och de brunnarna ligger bevisligen i norra delarna av Sudan. Jag har själv sett något av vad som där har utrettats.

Nu får man bara hoppas att regeringen följer upp vad som sker i södra provinserna, om det nu sker någonting. Vi vet ju att den nya regimen som härskar i Sudan sedan i maj 1969 bedriver en ganska omfattande löftespolitik gentemot de södra provinserna om autonomi och annat, som verkar mycket positivt. Jag hoppas att man nu följer vad som verkligen sker i detta ärende.

Herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag kan upplysningsvis nämna för herr Werner att det rör sig om 500 olika vattenprojekt, och av dessa skall 100 förläggas till södra provinserna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. militära uppvisningsövningar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Johansson i Växjö har bett mig redogöra för motiven för uppvisningsövningar av den typ som flygvapnet nyligen hade tillsammans med ledningen för det socialdemokratiska ungdomsförbundet.

För att öka kännedomen i samhället om krigsmakten och dess plats i det totala försvaret bedrivs en viss informationsverksamhet. Denna utövas vanligen genom press, radio och television, konferenser, utställningar eller genom studiebesök.

Det har ansetts värdefullt att sprida kunskap om flygvapnet till de politiska ungdomsförbunden främst på grund av dessa organisationers intresse för och arbete i försvarsfrågor. Besök kan ge dels en uppfattning om jaktflygets roll i luftförsvaret och den kraft våra attackförband kan utveckla, dels en direkt personkontakt med den personal som arbetar inom försvaret.

Studiebesök samordnas med övningar som ingår som rutin i utbildningsprogrammet för flygvapnets förband. Några särskilt upplagda uppvisningsövningar förekommer inte och statsverket åsamlas inte några extra kostnader för denna typ av informationsverksamhet.

Vidare anförde:

Herr JOHANSSON i Växjö (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga, som gällde en flyguppvisning för en tid sedan som gav stora rubriker i tidningarna. Man kunde läsa att SSU-pampar lekte krig för 200 000 kronor, men nu skall man naturligtvis inte stirra sig blind på vad som står i rubrikerna, men ingen rök utan eld. Litet till mans funderade

vi väl på vad som egentligen hade inträffat, och jag tycker därför att det är värdefullt att statsrådet och chefen för försvarsdepartementet har beretts tillfälle att ge sin syn på händelsen.

Av svaret framgår att det bör lämnas information av försvaret, och så bör det också vara enligt min uppfattning. Det skall inte finnas några vattentäta skott mellan exempelvis försvaret och ungdomsorganisationerna, utan det skall vara ett ömsesidigt utbyte av information. Detta tycker jag också sker då det gäller en sådan organisation som Folk och försvar där ungdomsorganisationer väljer representanter, där man får träffa representanter för försvaret och där man utbyter tankar och framlägger förslag och önskemål. Jag anser att denna form av utbyte är mycket bra och fullt acceptabel, ty det blir en likvärdig information för alla organisationer.

Jag har alltid uppskattat försvarsministern och anser att han är en ärlig man som ger ärliga svar här i kammaren, men jag undrar om han i alla fall inte blivit något förd bakom ljuset när det gäller den ifrågavarande övningen och formatet av densamma. Det har framhållits att flygvapnet har sådana övningar och att det inte varit fråga om någonting extra den här gången när de socialdemokratiska ungdomarna inbjöds, men jag frågar mig i alla fall om inte flygvapnet ändå ville visa något som går utöver vad en vanlig övning innebär.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Det här gällde en rutinövning, och det förekommer ganska många sådana inom flygvapnet varje år. Till en del av dessa övningar inbjuds representanter för folkrörelser, t. ex. Folk och försvar, och fackföreningsrörelsen samt dessutom representanter för kommuner, andra myndigheter och civila organ för att man i samband med övningarna skall kunna visa upp vad flygvapnet gör. Detsamma gäller marinen. Bland andra blir ju denna kamma-

Svar på fråga ang. förbud mot import av skinn från sällsynta kattdjur

res ledamöter med jämna mellanrum inbjudna till sådana övningar, och för min del har jag understött detta. Det är nämligen ett sätt på vilket vi civilister kan få kontakter med försvaret. Flygvapenchefen har meddelat mig, att han har en plan som går ut på att inbjuda de politiska ungdomsförbunden. Han började med SSU eftersom det där pågick en utredning om försvaret. SSU hade haft kontakt med försvarsstaben och flygvapenledningen och det var därför ganska naturligt med en inbjudan. Men flygvapenchefen framhåller att det rörde sig om en av de rutinövningar som är så vanliga inom flygvapnet.

Jag vågar alltså påstå att det inte var fråga om några speciella arrangemang bortsett från att man hade särskilt inbjudna gäster. De tidningsuppgifter som förekommit och som återopades av herr Johansson i Växjö var ju helt felaktiga och politiskt illvilliga. Jag är glad över att herr Johansson tycktes vilja understrika detta i sitt anförande.

Herr JOHANSSON i Växjö (cp):

Herr talman! Har övriga ungdomsorganisationer också fått en inbjudan så à la bonne heure, får vi väl acceptera detta. Man kommer dock inte ifrån att försvaret satsar mycket pengar för att göra vissa ungdomsorganisationer mer positivt inställda till försvaret, och det tycker jag är fel.

Jag håller med försvarsministern om att tidningsrubrikerna kanske inte var riktiga, men de gav i alla fall det socialdemokratiska ungdomsförbundets ordförande anledning att göra ett inlägg i en av kvällstidningarna här i Stockholm, vari han framhöll att »vi är inte alls köpta av försvaret, utan vi vill på det här viset hålla försvarsfrågan levande». Det hela mynnade ut i att det socialdemokratiska ungdomsförbundet fortfarande vill försöka att pressa ned försvarskostnaderna, och den tanken kan vi väl alla ansluta oss till.

SSU-ordförandens yttrande antydde

emellertid en negativ syn på försvaret. Jag menar just att det inte får vara så, att en försvarsgren på detta sätt vidtar åtgärder för att försöka få en viss grupp med negativ inställning inom en ungdomsorganisation att ändra uppfattning. Det är dit jag har velat komma med min fråga. Jag hoppas att det inte rörde sig om något sådant i detta fall.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. förbud mot import av skinn från sällsynta kattdjur

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet LIDBOM, som yttrade:

Herr talman! Fru Fränkel har frågat statsrådet och chefen för handelsdepartementet om han är villig att medverka till importförbud på skinn av sällsynta kattdjur. I handelsministrernas frånvaro får jag lämna följande svar på frågan.

Syftet med ett importförbud skulle vara att skydda beståndet av sällsynta kattdjur. Importen av skinn av dessa djur är obetydlig. Ett svenskt importförbud skulle därför sakna effekt. Det avsedda syftet torde i främsta rummet kunna nås genom åtgärder i de länder där djuren finns. Skulle i någon form internationell överenskommelse träffas om förbud för handel med ifrågavarande skinn, föreställer jag mig att det från svensk sida ej finns någon tvekan om att ansluta sig till en sådan överenskommelse.

Vidare anförde

Fru FRÄNKEL (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret, men jag hade nog tackat ännu hjärtligare om det hade andats en mera positiv inställning och vi hade kunnat vänta ett importförbud.

Statsrådet säger nu att importen är

Svar på fråga ang. åtgärder mot propaganda från statliga elföretag för ökad elkraftkonsumtion

obetydlig och att ett importförbud därför skulle sakna effekt. Men om importen är obetydlig tycker jag, att det skulle vara mycket lätt att genomföra ett förbud utan att det blir några komplikationer. Internationella naturvårdsorganisationer har vädjat om ett stopp för försäljningen av skinn av sällsynta kattdjur. Sverige skulle inte behöva vara sämre än t. ex. vissa delstater i USA, som faktiskt har infört importförbud.

I Europa har man i stället ökat försäljningen framför allt i Sverige. Statsrådet kan säkert själv dagligen läsa annonser i tidningarna om försäljning av ozelot- och leopardpälsar. Det sorgliga är, att dessa djur skjuts illegalt i reservaten, varefter vi köper skinnen. Naturvårdsorganisationerna har uppgivit att fortgår denna skjutning i reservaten, har vi inom tio år inte några som helst djur kvar där utan får se leoparder, geparder o. s. v. enbart i våra zoologiska trädgårdar. Jag vill faktiskt vädja till statsrådet att tänka om i denna fråga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. åtgärder mot propaganda från statliga elföretag för ökad elkraftkonsumtion

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Tobé har frågat mig om jag har för avsikt att vidta åtgärder för att tillväxten av elkraftkonsumtionen i landet inte onödigtvis ökar genom propaganda från statliga elföretag.

Det förefaller mig helt naturligt att olika energiföretag aktivt arbetar för att informera energikonsumenter om de fördelar, som står att vinna vid användning av olika energislag. Det torde dess-

utom vara ovedersägligt att elkraften har betydande fördelar framför andra energislag, framför allt från miljö- och beredskapssynpunkt. De tillfälliga problemen, som nu drabbat elförsörjningen i vårt land genom helt exceptionella väderleksförhållanden under en längre period, ändrar självfallet inte denna principiella grundsyn. Några speciella åtgärder i av herr Tobé antydd riktning har jag därför inte för avsikt att vidta.

Vidare anförde

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! En av anledningarna till att jag ställde denna fråga var den broschyr, »Vattenfall 60 år», som kom ungefär den 10 februari när centrala driftledningen gjorde den framställning som har föranlett två propositioner angående sparande av elkraft och andra åtgärder. Broschyren utgör alltså en fortsatt propaganda för användningen av elkraft. En annan anledning till min fråga var ett uttalande ungefär samtidigt av en företrädare för vattenfallsverket som sade att vi får försöka att så långt det går klara detta frivilligt; bl. a. skulle hushållen spara på *onödig* förbrukning som vi annars ser med *oblida* ögon. Han utgick alltså från att det förekom onödig förbrukning.

Vi som länge har följt denna fråga här i riksdagen har flera gånger varnat för att man propagerar för överdriven användning av elkraft, och vill i varje fall inte ha någon lyxkonsumtion. Fram till omkring 1960 räknade man med att elkraftkonsumtionen fördubblades på elva år. Det blev sedan en nedgång, och man tog då särskilda åtgärder till hjälp för att öka konsumtionen. Det har alltså blivit en konstlad elkraftkonsumtion i landet, och jag för min del anser det inte vara värdigt ett statligt kraftföretag att uppmuntra till en sådan konstlad marknad. Vad jag nu säger är inte dikterat av någon efterklokhet. Jag kan

Svar på fråga ang. tidpunkten för uttag av elkraft från statliga kärnkraftverk

hänvisa bl. a. till ett interpellationssvar den 10 maj 1966 när dessa frågor diskuterades. Det gällde då en interpellation till justitieministern.

Statsrådet säger i svaret att de problem som nu har drabbat elförsörjningen är tillfälliga. Jag är alldeles övertygad om — och det framgår av vad tekniker och ekonomer framfört i pressen — att med den konstlade marknad som man har skapat och fortsätter med att försöka skapa kommer vi ändå in i sådana här situationer, även om det i framtiden inte blir torrår. Man måste begränsa elkraftproduktionen till det verkliga behovet och inte uppamma en lyxkonsumtion.

Jag vill påpeka att statsrådet inte har svarat på min fråga — den gällde alltså *onödigt* förbrukning. Den principiella grundsynen, att vi skall utveckla produktionen, är klar och statsrådet har sagt att han inte vill ändra på den. Jag hoppas emellertid att statsrådet håller med mig om att man inte skall fortsätta att uppmuntra *onödigt* konsumtion.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. tidpunkten för uttag av elkraft från statliga kärnkraftverk

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! Fru Sundberg har frågat mig när statens satsning i kärnkraftverk beräknas kunna bidra till landets elkraftförsörjning.

Enligt föreliggande planer beräknas det första aggregatet i Ringhals' atomkraftstation kunna tas i drift år 1973 och det andra aggregatet år 1974. Nästa aggregat för statens del, vilket torde komma att förläggas i östra Sverige, planeras för idrifttagning år 1976.

Statens totala satsning i atomenergiutvecklingen bidrar också indirekt till

landets framtida elkraftförsörjning. Utvecklingsarbetet, inklusive prototypanläggningarna i Ågesta och Marviken, har utgjort den tekniska grund som varit förutsättningen för ASEA-ATOM: möjligheter att etablera sig som självständig leverantör av reaktoranläggningar samt för kraftindustrins möjligheter att satsa på kommersiella atomkraftutbyggnader.

Marviken är sålunda i första hand dimensionerad för att vara ett nödvändigt utvecklingssteg i det industriella programmet. Dessutom har anläggningen utformats som en kraftstation för att — sedan olika experimentprogram fullbordats — ge elkraft till det svenska nätet. De rapporterade tekniska svårigheterna inom projektet bearbetas för närvarande och jag kan därför för dagen inte lämna några närmare upplysningar om när stationen kan beräknas tas i drift.

Vidare anförde:

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Wickman för svaret på min fråga. Jag vill direkt gå in på den senare delen av svaret, eftersom jag delar statsrådets uppfattning att Ringhalsverket med all sannolikhet kommer att vara i gång 1973 och att vi därigenom kommer att få ett bidrag till vår elkraftförsörjning. Däremot vill jag vända mig mot statsrådets uttalande att Marvikenanläggningen, som är den stora satsningen på statligt håll beträffande kärnkraftverk, varit ett *nödvändigt* utvecklingssteg i det industriella kärnkraftsprogrammet. Vi kan i dag konstatera att de 500 miljoner kronor, som projektet dragit i direkta kostnader, åtminstone enligt vad som ursprungligen var förutsatt skulle ha ineburit att vi redan för ett par år sedan skulle ha kunnat ta ut 130—140 megawatt.

Det är ganska intressant att studera

Svar på fråga ang. tidpunkten för uttag av elkraft från statliga kärnkraftverk

vad statsrådet Wickman skrivit beträffande denna tidpunkt i tidigare statsverkspropositioner. I dag säger herr statsrådet att han inte kan lämna några närmare upplysningar om vid vilken tidpunkt stationen skall kunna sättas i drift. Jag tror att den väsentliga frågan blir om statsrådet kan lämna några uppgifter om *hurvida* stationen över huvud taget kommer att kunna sättas i drift.

År 1968 uttalades i alla händelser att projektet väntades såväl tids- som kostnadsmässigt kunna fullföljas planenligt. I årets statsverksproposition, som lades på riksdagens bord i januari — när man ändå kände till de svårigheter som hade konstaterats redan i december — uttalar statsrådet att stationen beräknas kunna tas i bruk under vintern 1970—1971. Vi vet att Vattenfall hoppas kunna ta ut elkraft 1972, men efter det svar som statsrådet i dag lämnat ställer man sig frågan om ens detta kan bli möjligt. Statsrådet uttalar vidare i årets statsverksproposition att möjligheter nu skapats att eliminera nukleär överhettning, varvid Marvikenanläggningen skulle kunna utnyttjas för provning av bränsleelement för reaktorer av kokartyp. Ja, riksdagen beslutade redan 1965 om införande av kokreaktorer, varvid den nukleära överhettningen avsågs bidra till att höja effektiviteten.

Förfarandet att ta bort något som man ställt förhoppningar på samtidigt som man då säger att man skapar nya möjligheter erinrar mig om historien om den man som skulle låta sy en kostym hos skräddaren. När det inte blev någon kostym, skapades det möjligheter att sy en väst, och sagan slutade med att det »bidde» ingenting. Jag får verkligen hoppas att statsrådet något mera utförligt kan redogöra för sin syn på frågan om han tror att det över huvud taget är möjligt att genomföra ett tungvattenprojekt i Sverige.

(Med anledning av applåder på läktaren yttrade herr *talmannen*: Alla meningssyftningar från läktaren är strängt förbjudna.)

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Fru Sundberg vet mycket väl att det enligt de regler som gäller för besvarande av enkla frågor inte är möjligt för mig — om jag inte skall sätta herr talmannens tålmod på alltför svåra prov — att verkligen gå in på en diskussion om Marvikens ställning i vårt atomenergiprogram. Fru Sundberg får lugna sig till dess att vi får tillfälle att på grundval av den utredning som för närvarande pågår inom atombolaget ta ställning till frågan, vilket bör ske inom loppet av någon månad.

Jag vill upprepa vad jag sade i mitt svar, nämligen att jag för dagen icke kan säga mer än att stationen inte kan tas i reguljär drift — och härmed menar jag att den fungerar som leverantör till vårt kraftnät — 1972—1973, såsom tidigare beräknats. Jag vill icke i dag, av skäl som är uppenbara, uttala mig om vilken politik som därutöver kommer att föras beträffande Marvikenstationen. Vi får återkomma till denna fråga.

Jag vill slutligen bara ta upp den del av fru Sundbergs inlägg, som hänvisade till årets statsverksproposition. I varje fall jag fick det intrycket att fru Sundberg menade att jag skulle ha dolt något i huvudtitelns skrivning, nämligen att man redan i december skulle ha känt till de svårigheter som nu har rapporterats. Jag vill bestämt tillbakavisa detta påstående. Det är riktigt att provdriften slutfördes i december, men det är först nu som resultaten av denna börjat utvärderas. Så snart detta utredningsarbete är färdigt kommer vi som sagt i lämpliga former att underätta riksdagen om den ståndpunkt som vi intar.

Svar på fråga ang. tidpunkten för uttag av elkraft från statliga kärnkraftverk

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Nej, jag vill inte påstå att statsrådet Wickman har dolt någonting. Men samtidigt vet vi att expertis både på Vattenfall och på forskarsidan sedan många år, och alldeles speciellt efter de försök som blev något så när klara i december i fjol, varnade för att tro att man skulle kunna hålla ett tidsprogram.

Jag är på det klara med att vi här inte kan diskutera dessa ting i detalj vid besvarandet av min enkla fråga, men jag tycker att det tydligt framgår av statsrådets svar att alla de varningar som exempelvis professorerna Hannes Alfvén och Torsten Gustafson, vilken senare är medlem i atomdelegationen, har framfört till regeringen och industridepartementet har varit förgäves. Man har dolt — eller i varje fall icke beaktat — dessa varningar, som i dag visar sig ha varit riktiga. Nu står industridepartementet inför det faktum att den stora ekonomiska satsning man gjort är till stor del utan värde och saknar alla möjligheter att förränta sig. Och vilka erfarenheter anläggningen har givit kan diskuteras. »Trial and error» är bra, men det gäller att begripa när det är error. Det är en allmän uppfattning, inte minst bland vetenskapsmännen, att industridepartementet inte har den saken klar för sig.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag får uppmana fru Sundberg att vara litet försiktigare i sin historieskrivning. Här framställer fru Sundberg Marvikenstationen som en investering, vilken hade varit avsedd att förränta sig som en isolerad kraftproducerande enhet, men som fru Sundberg väl vet — eller i varje fall borde veta i en debatt av detta slag — är den uppfattningen helt felaktig. Stationen är en prototypstation, ett nödvändigt utvecklingssteg i vårt atomprogram, som jag sagt i mitt svar.

Jag skall nu inte låta mig lockas in i en diskussion, som på grund av de regler som gäller för enkla frågor måste bli alltför ofullständig. Låt mig bara säga att vårt atomprogram har lett till — och där har Marvikenstationen varit en nödvändighet — att vi i dag befinner oss i en situation, där vi industriellt kan offerera atomkraftanläggningar i Europa. Här sägs att det har varit en alldeles för dyrbar satsning. Jag kan hålla med om att satsningen har varit stor i absoluta belopp, men jämför den kostnad som vi har lagt ned för den denna position med de kostnader som man fått lägga ned i andra länder! Då skall man finna — och det är det som är den industripolitiska poängen i vårt program — att vi till ovanligt låga kostnader internationellt sett har byggt upp en kapacitet på detta område här i landet. Det gör att ASEA-ATOM nu kan lämna in anbud på sådana anläggningar. I vissa nu aktuella upphandlingar är det bara ytterligare ett enda företag i Europa som kan lämna sådana anbud vid anfordran, nämligen Kraftwerkunion. Det är den industripolitiska aspekten som är den helt avgörande för bedömningen av atomprogrammet, inklusive Marvikenstationen.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag vill bara ha ett förtydligande av statsrådet Wickman. Menar statsrådet alltså att vår satsning på tungvattenreaktorer var en nödvändig förutsättning för att hela vårt framtida svenska kärnkraftprogram skall bygga på lättvatten och anrikat uran?

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Det borde egentligen vara onödigt att fortsätta denna diskussion, men låt mig sluta med att säga följande till fru Sundberg — som hon borde veta redan, eftersom det har upprepats så många gånger i den tidigare debatten om dessa frågor. Marvikensta-

Svar på fråga ang. prövningen enligt miljöskyddslagen före beslut om byggande av kärnkraftverk

tionen är en tungvattenstation, men den teknologi som där är använd är tillämpbar även på lättvattenområdet, enligt vad det uppskattats i en omfattning som motsvarar 70 å 80 procent. Det är den marginalen det gäller.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. prövningen enligt miljöskyddslagen före beslut om byggande av kärnkraftverk

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Tobé har frågat mig i vilken ordning jag tänker mig att prövning enligt miljöskyddslagen skall ske före beslut om byggande av statliga kärnkraftverk.

Enligt miljöskyddslagstiftningen får atomkraftanläggning inte anläggas utan tillstånd av koncessionsnämnden. Vid sin prövning skall nämnden naturligtvis beakta alla de bestämmelser i miljöskyddslagen som kan bli aktuella. Atomkraftanläggningarnas inverkan från strålnings synpunkt behandlas emellertid inte i detta sammanhang. Denna fråga prövas i stället av Kungl. Maj:t enligt atomenergilagen. Jag vill nämna att 1966 års atomenergiutredning nyligen avlämnat ett betänkande, som avser myndighetsuppgifterna på atomenergiområdet. Vid remissbehandlingen av betänkandet har framkommit synpunkter på bl. a. frågan om samordning av prövningen enligt atomenergilagen och miljöskyddslagen. Betänkandet är föremål för Kungl. Maj:ts prövning, varför jag för dagen inte är beredd att uttala mig om hur en sådan samordning lämpligast skall kunna utformas.

Vidare anförde:

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för svaret.

Svaret är helt korrekt med tanke på frågans utformning men jag fick kanske inte riktigt det svar som jag väntade mig, eftersom jag inte tänkte just på den kombination som statsrådet berörde. Frågan föranleddes av ett pressmeddelande om att regeringen förberedde att förlägga ett kärnkraftverk till Forsmark i norra Roslagen i utbyte mot Trosaverket som länge varit på tal. Det skulle emellertid inte fattas något definitivt beslut förrän en arbetsgrupp inom naturvårdsverket gjort vissa undersökningar angående miljöpåverkande faktorer, kylvatten och andra saker. Då uppstår vissa frågor och det är tillräckligt krångligt utan att man blandar in atomenergilagen. För en sådan här anläggning skall, såsom framhålles i svaret, ges koncession av koncessionsnämnden, vilket framgår av miljöskyddskungörelsen. Men det skall också vara ett investeringsbeslut, och det är det jag är intresserad av. Avser regeringen att med stöd av de undersökningar om miljöpåverkan som kan ske genom remisser till naturvårdsverket och andra instanser avgöra investeringsbeslutet, varvid det också skall ske en prövning enligt atomenergilagen, en prövning som, såvitt jag förstår, dessutom företas av Kungl. Maj:t i industridepartementet? I det sistnämnda fallet är det alltså exploatören själv som bedömer den skyddsfrågan. Skall detta göras innan man vänder sig till koncessionsnämnden? Jag tycker att det är egendomligt att man inte har kopplat ihop detta. Jag har inget recept men har velat ställa de här frågorna, ty det är ingen riktigt bra ordning för närvarande, och jag är rädd för att regeringen, som utfärdat miljöskyddslagen, miljöskyddskungörelsen m. m., beträffande sitt eget första lokaliseringssärende på det här området kommer att göra be-

Svar på fråga angående åtgärder för att hindra sabotage mot trafikflygplan

dömningar som medför skenprövning i koncessionsnämnden. Det måste bli en meningsfull prövning i koncessionsnämnden, och av miljöskyddslagens förarbeten framgår att man i koncessionsärenden kan ta upp exempelvis alternativa lokaliseringsorter m. m. Man kan alltså bedöma hypotetiska anläggningar, och det var denna fråga jag ville få speciellt diskuterad. Naturligtvis är också den fråga statsrådet svarat på intressant, men den känner jag väl till.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Jag tillämnar principen att svara på de frågor jag får och inte på några hypotetiska spörsmål vid sidan om. Den fråga herr Tobé ställde till mig gällde ju hur jag tänker mig att miljöskyddslagen skall tillämpas. Jag trodde att herr Tobé avsåg samordningsfrågorna då flera myndigheter är inkopplade. I svaret framhåller jag ju att den frågan inte är slutgiltigt avgjord. Det föreligger ett betänkande som berör spörsmålet, men jag är helt medveten om att problemet inte är löst. Betänkandet är nu föremål för remissbehandling, och vissa remissmyndigheter har påtalat de här samordningsproblemen, och i svaret har jag förklarat att jag för dagen inte är beredd att uttala mig om hur samordningen lämpligen skall utformas. Vi vill således ha tid på oss för att kunna avgöra hur den lämpligast bör ske.

Jag vill emellertid göra ett tillägg med anledning av herr Tobés yttrande, nämligen att ingenting får upphäva miljöskyddslagens bestämmelser. Koncessionsnämnden skall alltså göra sin prövning av om verksamheten är miljökadlig eller inte.

Byggandet av statliga kärnkraftverk är ju inte någon daglig företeelse, och det väsentliga är väl att miljöskyddslagen nu gäller. Tillstånd av koncessionsnämnden är avgörande för om ett kärnkraftverk skall få komma till stånd.

Herr **TOBÉ** (fp):

Herr talman! Jag vill ytterligare betyga att det inte var något fel på svaret, men det var det inte på frågan heller. Svaret var emellertid inte fullständigt. Jag har nämligen talat om två samordningsfrågor, och den fråga som statsrådet tog upp var av mindre intresse från min synpunkt.

Det problem jag finner viktigt är detta: När staten som exploatör skall anlägga någonting, skall den då gå samma vägar som enskilda exploatörer får lov att göra? Jag föreställer mig att ett investeringsbeslut i industridepartementet, efter det att samma myndigheter hörts som koncessionsnämnden sedan kommer att höra, inte gärna kan bli slutgiltigt förrän riksdagen har yttrat sig. Riksdagen måste ju anslå medel till investeringen. Då är det väl litet underligt, om riksdagen skall besluta att satsa pengar under förutsättning att koncessionsnämnden ger sitt tillstånd till projektet.

Jag skulle vilja ge statsrådet det goda rådet att försöka verka för att koncessionsnämnden skall släppas in från början, detta för att inte någon skugga skall falla på regeringens handlande i dessa sammanhang.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **BENGTSSON**:

Herr talman! Jag skall noga överväga det råd som herr Tobé ger mig, och jag tackar för hans omtanke om regeringen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. åtgärder för att hindra sabotage mot trafikflygplan

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NORLING**, som yttrade:

Herr talman! Herr Ahlmark har frå-

Svar på fråga ang. åtgärder för att hindra sabotage mot trafikflygplan

gat mig vilka åtgärder som vidtagits för att hindra sabotage mot trafikflygplan från Skandinavien till Israel.

Övergreppen mot den civila luftfarten, som hittills huvudsakligen skett i form av de allvarliga flygplanskapningarna, har under senare tid alltmer brutaliserats. Sabotagen lördagen den 21 februari mot ett schweiziskt och ett österrikiskt flygplan är särskilt upprörande.

Dessa händelser utlöste en omedelbar aktivitet inom SAS. Till Tel Aviv flyger SAS varje söndag från Köpenhamn med anslutning från bl. a. Arlanda. Söndagen den 22 februari inställdes Tel Aviv-flygningen, eftersom nödvändiga säkerhetsåtgärder med anledning av händelserna dagen innan inte kunnat vidtas med så kort varsel. Flygningen den 1 mars genomfördes enligt tidtabellen men med mycket rigorösa säkerhetsåtgärder på Kastrup. Endast passagerare med åtföljande bagage samt postförsändelser om högst 100 g vardera medfördes, däremot inget fraktgods. Registrering av bagage skedde under poliskontroll, varvid allt bagage för passagerare som kommit till Kastrup med anslutningsflyg omkontrollerades. Motsvarande kontroll skedde i fråga om all annan utrustning som togs ombord. Flygplanet stod också under särskild bevakning.

SAS räknar med att fortsättningsvis flyga Tel Aviv-linjen enligt tidtabellen men med stränga säkerhetsbestämmelser. Till sina regionalkontor har SAS meddelat att frakt samt postförsändelser över 100 g vikt med destination till Israel tills vidare inte får befordras på någon SAS-linje.

Beträffande anslutningsflygningarna från Arlanda till Tel Aviv-förbindelsen har samråd skett mellan luftfartsverket och rikspolisstyrelsen samt polisen i Märsta. Polisbevakning sker sedan den 23 februari vid varje sådan anslutningsflygning och vid charterflygningar när passagerarna har Israel som slutdesti-

nation. Därvid kontrolleras också passagerarnas bagage.

Enligt vad jag inhämtat har inom så gott som alla europeiska stater med lufttrafik på Israel vidtagits liknande säkerhetsåtgärder som i Skandinavien. Även om vi kan hoppas att detta kommer att nedbringa risken för nya sabotageåtgärder, fordras det en mer omfattande internationell solidaritet för att få ett slut på de ständiga övergreppen mot den civila luftfarten. Inom ICAO, FN:s fackorgan för den civila luftfarten, pågår denna vecka slutförberedelserna för en konferens om flygplanskapningar. Vid ett möte den 3 mars inom ECAC — den europeiska luftfartsorganisationen — beslöts att man skulle begära en extra ICAO-konferens om säkerhetsfrågor med anledning av de senaste händelserna.

Den svenska regeringen kommer givetvis även i fortsättningen att noggrant följa utvecklingen och inom ramen för sina möjligheter verka för att detta hot mot säkerheten i luften undanröjs.

Vidare anförde:

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Den 21 februari i år eskalerade kriget i Mellersta Östern på ett sätt som inte kan lämna någon av oss oberörd. Det var troligen två bomber som exploderade — den ena på ett österrikiskt trafikplan på väg till Wien medförande post också till Israel, den andra på ett plan tillhörigt Swissair och destinerat till Tel Aviv. Det första lyckades nödlanda. Det andra störtade och kostade 47 människors livet.

Vem eller vilka som står bakom attentaten vet vi inte. Men vi känner den ideologi som hetsar och stimulerar saboterare av det här slaget. Den åskådningen säger att Israel skall krossas, att fred med Israel är utesluten, att förhandlingar med Israel är förräderi. Och kan man inte besegra den judiska nationen på Mellersta Österns slagfält

Svar på fråga ang. åtgärder för att hindra sabotage mot trafikflygplan

får man försöka isolera Israel från omvärlden.

Jag tackar kommunikationsministern för det utförliga svaret på min fråga. Det visar att man från skandinavisk sida tydligen tänker göra vad som är möjligt för att förhindra sabotage på trafikflygplan mellan våra länder och Israel.

Det är av oerhörd betydelse av två skäl.

Först och främst är det vår *mänskliga* plikt att skydda passagerare och besättning på alla typer av trafikflygplan som går från Skandinavien till Israel antingen det är plan från SAS, El Al eller från något charterföretag. Man skall kunna resa till Israel med samma säkerhet som till andra länder. Alla nödvändiga tekniska och personella resurser måste ställas till förfogande för att skydda det civila flyget.

Men det är också vår *politiska* skyldighet att göra vad vi kan för att hindra sabotörerna att nå sitt mål. De vill försvaga Israel genom att skrämma turister och andra från att resa dit. Och att ställa in trafiken till Israel vore därför att belöna fanatismen. Att stödja och skydda flygplan till Israel är att motverka dem som genom terror och dödande vill förinta en nation. Och får man döma av tidningsuppgifter har de svenskar, som sedan länge bokat in resor till Israel, i glädjande stor utsträckning förstått den saken.

Samma inställning har Svensk pilotförening. Så här sade de svenska piloterna i ett uttalande för några dagar sedan:

»Svensk Pilotförening anser, i likhet med IATA-chefen Knut Hammarskjöld, att flygningarna till Israel icke skall tillåtas upphöra. Våldet skall icke premieras. Vi kommer däremot att delta i en eventuell total flygbojkott mot de länder som i framtiden låter extremistorganisationer fortsätta med sabotageåden.»

Får jag fråga statsrådet Norling: Vil-
8 — Andra kammarens protokoll 1970. Nr 9

ken är den svenska regeringens inställning i *den* frågan? Kan ni instämma i de synpunkter som Svensk pilotförening har uttryckt och som jag just har läst upp?

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Det torde ha framgått av mitt svar att den svenska regeringen ser allvarligt på de övergrepp som förekommer mot den civila luftfarten. Det är också helt klart att vi på alla sätt som ligger inom våra möjligheters ram skall verka för att förhindra sådana övergrepp.

Jag har i mitt svar något berört hur man på det internationella planet aktivt arbetar för att få ett slut på dessa förhållanden. Beträffande det möte som just avslutats inom den europeiska luftfartsorganisationen kan jag nämna att syftet med den extra ICAO-konferens, som den rekommenderade, enligt den antagna resolutionen skall vara att utarbeta standardbestämmelser och procedurer möjliga att tillämpa i den internationella luftfarten i samtliga ICAO-anslutna stater. Bestämmelserna skall ta sikte på att förhindra kriminella handlingar, som kan sätta flygtrafikens säkerhet i fara och möjliggöra att personer eller organisationer som begått eller försökt begå sådana brott åtalas.

Vid detta möte inom ECAC antogs vidare vissa rekommendationer. Medlemsstaterna rekommenderas bl. a. att utbyta detaljerade informationer om vilka åtgärder som vidtagits för att förhindra kriminella handlingar mot flygpassagerare, besättningar och flygplan och om vilka erfarenheter man har av dessa åtgärder — allt i syfte att möjliggöra för medlemsländerna att ytterligare samordna och förbättra säkerhetskontrollen.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag är glad över att

Svar på frågor ang. säkerhetstjänsten vid flygplatser

kommunikationsministern har utvecklat det positiva svaret på min fråga. Jag tror att det är viktigt att redan nu diskutera de åtgärder som kan vidtas av internationella organisationer för att motverka de här sabotagen. Redan i nästa vecka kommer ju Internationella pilotförbundet att hålla årsmöte i London, och då kommer denna fråga att bli en av de viktigaste på dagordningen. I maj kommer vidare ICAO:s säkerhetskonferens att hållas. Därför är det mycket viktigt att alla länder, och framför allt deras regeringar, intar samma hållning som den Knut Hammarskjöld och Svensk pilotförening har gett uttryck åt: att flygningarna till Israel inte får inställas eller skäras ned. Det vore att stimulera till nya sabotageåd.

Tyvärr är inte alla överens om denna hållning. Att döma av en tidningsnotis häromdagen har det brittiska pilotförbundet beslutat vädja om ett stopp för alla flygningar till Israel. Jag vet inte om denna uppgift är riktig. Men en sak är helt klar, nämligen att inget kan mera uppmuntra till fortsatta sabotage än att sabotörerna märker att de ger politisk utdelning.

Jag visade att Svensk pilotförening också tagit upp frågan om internationella sanktioner av något slag mot de länder som tjänstgör som värdar för de organisationer som stimulerar handlingar av denna typ. Även om flera arabstater och palestinska organisationer har avsvurit sig ansvaret för de här händelserna bör arabstaterna känna ett ökat internationellt tryck. Om de inte i ovettydiga ordalag i uttalanden, riktade till den egna befolkningen, fördömer sabotage av detta slag och om arabstaterna inte medverkar till att spåra upp och straffa förövarna bör de internationella flygorganisationerna känna sig oförhindrade att vidtaga åtgärder.

Det är en av de frågor som bör tas upp under vårens internationella konferenser om flygsäkerheten i världen.

De kan mycket väl i förväg diskuteras i de nationella parlamenten.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på frågor ang. säkerhetstjänsten vid flygplatser

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Nordstrandh har frågat vilka åtgärder i personalavseende jag ämnar låta vidta för att trafikledningen vid våra flygplatser skall kunna fungera helt tillfredsställande. Herr Anthy har frågat om jag ämnar vidta åtgärder som i fortsättningen förhindrar störningar i flygtrafiken av de slag som inträffade vid Torslanda flygplats på kvällen den 20 februari 1970.

Då båda frågorna avser trafikledningens resurser har jag funnit det lämpligt att besvara dem i ett sammanhang.

Svårigheter under tidigare år att rekrytera personal till luftfartsverkets trafikledningsorgan i kombination med att flygtrafiken ökat snabbare än vad som förutsetts har lett till att viss brist på trafikledare för närvarande råder inom verket. Denna brist har tagit sig uttryck i vissa begränsningar av den service som kan erbjudas flygtrafiken. Vid avvägningen av servicenivån har därvid i första hand trafikledningens flygsäkerhetsmässiga funktioner tillgodosetts.

Under senare år har luftfartsverket vidtagit olika åtgärder för att eliminera bristen på trafikledare, bl. a. genom att bredda rekryteringsunderlaget. Ett viktigt steg för att öka trafikledningens resurser i såväl kvantitativt som kvalitativt hänseende är det förslag, som lämnats i årets statsverksproposition om inrättande av en ny skola för gemensam utbildning av civil och militär

Svar på frågor ang. säkerhetstjänsten vid flygplatser

trafikledningspersonal. I avvaktan på förslaget genomförande överväger luftfartsverket vilka åtgärder som kan vidtas för att redan nu öka utbildningskapaciteten. Bl. a. kommer extra trafikledarkurser att anordnas.

Herr Antby syftar med sin fråga på det tillfälle då ett plan från Köpenhamn inte kunde landa på Torslanda flygplats på grund av att radarledning vid landning inte kunde lämnas vid den aktuella sena tidpunkten på kvällen.

På några av luftfartsverkets flygplatser, däribland Torslanda, har vissa inflygningsbanor som inte är utrustade med instrumentlandningssystemet ILS försetts med precisionsradar, PAR, för att möjliggöra en ökad regularitet i flygtrafiken. Som jag nyss anfört har trafikledningens personal mot bakgrund av rådande bristsituation disponerats för i första hand de funktioner som är nödvändiga för att tillgodose flygsäkerheten i luftledningerna och inom flygplatsernas terminalområden. För Torslandas vidkommande innebär detta, att PAR-service inte kan erbjudas under hela dygnet men dock under minst 15 timmar, närmare bestämt från kl. 07.45 till kl. 23.00. I speciella fall kan denna tid, efter beställning, utsträckas i begränsad omfattning.

Vidare anförde:

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret, vari bristen på trafikledare erkänns och vissa utbildningsåtgärder aviseras. Så långt är jag givetvis nöjd med svaret, men jag vill — om det är möjligt — pressa kommunikationsministern till ytterligare preciseringar.

Den utlösande orsaken också till min fråga var givetvis, att ett SAS-plan från Köpenhamn inte kunde landa på Torslanda i Göteborg kvällen den 20 februari på grund av att radarpersonalen hade

gått hem. Varför den hade gått hem går jag inte in på här. I samband därmed framkom en del uppgifter om tillgången på trafikledarpersonal, som jag uppfattar såsom mycket oroande. Möjligheten att t. ex. erhålla tillfredsställande radarservice på olika flygplatser är helt beroende av personaltillgången, och för närvarande råder stor brist på trafikledare över huvud taget. Torslanda t. ex. behöver ytterligare sju man, och den nuvarande underbemanningen utgjorde väl grundorsaken till intermezzot med Köpenhamnsplanet, som inte kunde betjänas med precisionsradar och därför måste återvända till Kastrup.

Bristen på trafikledare, herr kommunikationsminister, är större än att man bara kan tala om en »viss» brist på trafikledare. Vi har en långsiktig planering för att avhjälpa bristen på trafikledare, har generaldirektören vid luftfartsverket sagt i en tidningsintervju. Det är väl på detta som en del av svaret syftar. Denna brist skulle enligt generaldirektören vara avhjälpd åtminstone till 1975, då man skulle ha en stor trafikledarskola i verksamhet. Men han erkände, att vi kommer att ha stora problem under de närmaste åren, och därom kan ingen tvekan råda. Vi måste alltså överleva till 1975.

Kommunikationsministern säger i svaret, att det bl. a. kommer att anordnas extra trafikledarkurser. Efter vad jag kan förstå, behövs ett femtiotal nya trafikledare per år för att klara det behov som faktiskt föreligger, om man inte skall behöva göra några inskränkningar i trafiken. Det sker också en stor avgång genom pensionering. Jag vill fråga: Hur mycket utbildning är det meningen att anordna? Har man undersökt möjligheterna att få trafikledare utbildade utomlands? Jag har sett uppgifter om att det finns möjligheter till utbildning i utlandet. Jag vore tacksam om kommunikationsministern ville ge ytterligare precisering på den här punkten.

Svar på frågor ang. säkerhetstjänsten vid flygplatser

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Säkerheten främst — om den parollen råder det ju ingen diskussion när det gäller flygtrafiken. Därutöver kan väl det kravet ställas att när man har satt sig i flygplanet skall man normalt kunna räkna med att landa på avsedd plats.

I det senare avseendet brast det vid Torslanda för ett par veckor sedan. Man frågar sig om detta är en engångsföreteelse eller om det är någonting som inträffar nu och då, fastän det inte kommer till allmänhetens kännedom. Det var ju speciella förhållanden — det fanns en världsomseglare med på planet den gången — och det kan vara detta som gjorde att vad som hände blev särskilt uppmärksammat.

Nåja, nu är det inte min avsikt att efterlysa en syndabock, utan vad jag är ute efter är åtgärder som förhindrar ett upprepande av vad som hände när ett drygt femtiotal flygpassagerare fick återvända till Köpenhamn och övernatta där.

Bristande personella resurser eller andra svagheter i organisationen måste avhjälpas. Jag tackar statsrådet för svaret på min fråga och hoppas att det får tolkas så att detta kommer att ske. Jag räknar med att sista meningen i svaret får uppfattas som ett positivt besked med anledning av min fråga.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Jag har konstaterat i mitt svar att trafikledningens resurser är begränsade och att det därför varit nödvändigt att begränsa den service som kan lämnas exempelvis vid landning på flygplats. Alla sådana här förhållanden finns redovisade i luftfartsverkets publikation Informationer för luftfarten. Där framgår under vilka tider och under vilka väderleksförhållanden som PAR kan påräknas vid exempelvis Torslanda. Flygbolagen måste alltså vid planeringen av flygningarna

beakta det faktum att PAR-anläggningen inte alltid är i funktion och att därför de högre landningsminima som följer därav kan påverka regulariteten vid en dålig väderlekssituation. Jag vill dock poängtera att dessa begränsningar i servicen gentemot flygbolagen inte inverkar på flygsäkerheten.

Vad sedan gäller den aktuella händelsen vid Torslanda vill jag fästa uppmärksamheten på och något utveckla vad jag avslutningsvis framhöll i mitt svar. PAR-servicen vid denna flygplats är normalt begränsad till 15 timmar per dygn — om man nu kan tala om en begränsning av tidrymden vid sådana timtal — men i speciella fall kan tiden något utsträckas. Det aktuella flygplanet på sträckan Köpenhamn—Göteborg har ordinarie ankomsttid till Torslanda lagd till fem minuter före kl. 23, d. v. s. fem minuter innan flygplatsens precisionslandningsradar stängs. Det är inte svårt att föreställa sig att förseningar kan inträffa och att följaktligen ankomsten kan förskjutas till någon tid efter kl. 23. Meddelanden om sådan försening lämnas emellertid alltid av flygbolagen, och radarledningen har under sådana förhållanden också kunnat ges. Men något sådant meddelande lämnades inte vid detta tillfälle.

Herr Nordstrandh ställde en följdfråga rörande de resurser man kan tänka sig att ställa till förfogande för att, till dess man får större kontinuitet genom en ny skola, kunna räkna med ett större antal utbildade trafikledare. Denna fråga kan jag inte i detalj gå in på här i dag. Jag kan emellertid bekräfta att en rad åtgärder, som jag sade i mitt svar, är avsedda att vidtagas för att förbättra läget. Utöver de 22 elever som man tidigare har sagt skall utbildas har till mig inkommit underrättelse om att ytterligare 16 skall komma i fråga för denna utbildning, och att man dessutom — som herr Nordstrandh antydde — skall gå utanför rikets gränser för att skaffa hjälp med utbildningen fram till den tidpunkt när vår skola blir färdig.

Svar på interpellation ang. komplettering av 1968 års beredning om stat och kyrka, m. m.

Herr **NORDSTRANDH** (m):

Herr talman! Jag skall inte gå in på det aktuella fallet. Det är tydligen ganska klara begränsningar man har beträffande arbetstiden. Jag vill endast tillägga att jag finner det otillfredsställande att det finns inskränkningar vid en så stor flygplats som Göteborg ändå har. Jag har den uppfattningen att om personaltillgången det tillåter är det påkallat att ha service dygnet runt. Risker kan alltid uppstå genom missförstånd eller av andra orsaker som man inte kan överblicka, när det är fråga om flygning med uppehåll på en flygplats som är så stor och så strategiskt belägen.

Jag hade emellertid i min fråga tagit upp ett annat och större problem, och jag är tacksam för dessa preciseringar och för att få bekräftat vad jag har sett på annat håll. Jag vill därför till slut fråga om det är riktigt att ca 50 nya trafikledare per år är till fyllest med hänsyn till pensionsavgång och dylikt för att klara situationen hjälpligt till dess vi får de första eleverna utexaminerade från den nya skolan. Om jag räknar samman de uppgifter jag nu fick av kommunikationsministern, synes det mig som om den yttersta gränsen på 50 inte skulle kunna uppnås. Det vore ändå intressant för mig, eftersom jag i någon mån har sysslat med detta, att få höra om siffran 50 är riktig, eller om det bara är en uppgift som cirkulerar i tidningarna utan något verkligt underlag.

Herr **ANTBY** (fp):

Herr talman! De upplysningar som kommunikationsministern lämnade beträffande det aktuella fallet visar att man på Torslanda flygplats tydligen nödgas arbeta med alltför snäva marginaler. Jag vill understryka vad herr Nordstrandh sade, nämligen att det dock inte är någon liten flygplats. Nog vore det önskvärt att få till stånd bättre

förhållanden än vad som för närvarande tycks råda där.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NORLING**:

Herr talman! Jag vill ytterligare en gång konstatera att fram till 1975 kommer vi att ha en bristsituation som vi på allt sätt skall försöka förebygga genom de åtgärder som jag här tidigare har nämnt. När vi 1975 får den nya skolan räknar vi med att kunna utbilda 50 elever per år. De prognoser som i dag finns om behovet efter 1975 pekar på just den siffran.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på interpellation ang. komplettering av 1968 års beredning om stat och kyrka, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Statsrådet fru **MYRDAL**, som yttrade:

Herr talman! Herr Werner har frågat mig om jag avser att komplettera den parlamentariska kyrka—statkommittén med anledning av att kommittén fått i uppdrag att överväga 1968 års kyrkomötes framställning om utredning och förslag till lagstiftning om en demokratiskt uppbyggd kyrklig centralstyrelse som också skulle kunna fungera som organ vid de kommande förhandlingarna mellan kyrkan och staten. Han har också frågat, om jag avser att lägga fram lagförslag om en kyrklig centralstyrelse före nästa kyrkomöte.

Med anledning härav får jag anföra följande. Det finns enligt min mening inte skäl att komplettera utredningen med anledning av det uppdrag herr Werner åsyftar. Expertis kommer dock att tillkallas om det visar sig nödvändigt, så som sker i samband med flera olika frågor.

Svar på interpellation ang. komplettering av 1968 års beredning om stat och kyrka, m. m.

Någon möjlighet att lägga fram förslag i ämnet till nästa kyrkomöte, som kommer att sammanträda i augusti 1970, föreligger inte. 1968 års beredning om stat och kyrka fick kyrkomötets skrivelse överlämnad till sig för mindre än ett halvår sedan. I skrivelsen ingick fyra olika rekommendationer, vilka givetvis kommer att beaktas av beredningen. Vad speciellt angår frågan om en kyrklig centralstyrelse är denna i hög grad komplicerad. För dess lösning torde sålunda krävas bl. a. en ingående undersökning av kyrkans organisation på det regionala planet liksom detaljbedömning av vilka ärenden som eventuellt skulle kunna flyttas från de myndigheter som nu handlägger dem.

Vidare anförde:

Herr WERNER (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Myrdal för svaret och även för att det kom så snabbt, trots att ju statsrådet är hemma här i landet bara en kort tid.

I min fråga om komplettering av den parlamentariska kommittén för kyrka och stat ligger naturligtvis inte någon kritik av kommitténs ledamöter. Jag är väl medveten om att kommittén fick utredningsuppdraget som ett arv från före utbildningsministern Palme — kanske ett något förhastat arv. Den gången var det ganska uppseendeväckande att en särskild grupp inte fick ta sig an frågan om den kyrkliga centralstyrelsen. I första hand är detta dock en intern kyrklig fråga av stor betydelse för kyrkan själv. Vad det gäller är ju en modernisering av kyrkans förvaltning i den nya tid och i det nya läge vari kyrkan befinner sig. Frågan om kyrklig centralstyrelse är självfallet helt neutral i förhållande till frågan om kyrkans framtida förhållande till staten, eftersom arbetet med en sådan central kyrkostyrelse är en förberedelse lika väl

till ett modifierat A-läge som ett B- eller C-läge; alltså ett läge där man häver sambandet med staten. Oavsett om kyrkan organisatoriskt skils från staten eller ej är frågan om central kyrkostyrelse lika angelägen. Detta har också hävdats av en nästan enhällig remissopinion. Jag skulle vilja säga att behovet av en kyrklig centralstyrelse är angeläget redan i dag.

Jag uppskattar givetvis statsrådets påpekande om att expertis kommer att anlitas vid behov. Jag utgår från att sådan experthjälp kan utnyttjas på skilda sätt och att statsrådets svar jämväl innesluter möjligheten att från kyrkligt håll utse en särskild expertgrupp som kan arbeta fram lösningsförslag åt den parlamentariska kommittén. Det är alltså min förhoppning att statsrådet också kan tänka sig en sådan utväg.

Vad beträffar min andra fråga förstår jag att det kan vara svårt att få hela förslaget färdigt till kyrkomötet i augusti i år. Men jag tror att det vore värdefullt om något material kunde vara tillgängligt då, ty man kan inte tänka sig att kyrkomötet i år inte engagerar sig i dessa frågor. Det var också beklagligt att kyrkomötets skrivelse blev liggande i departementet ett helt år innan den behandlades.

Man kan givetvis tycka att frågan om kyrkostyrelse är stor och komplicerad, som statsrådet säger, men å andra sidan är frågan också väl förberedd med detaljplanerat förslag om det kyrkliga reformprogram som 1968 års kyrkomöte antog. Likaså är frågan behandlad i de ordinarie utredningarna.

Att det skulle tarvas någon mera ingående undersökning av kyrkans organisation på det regionala planet låter mera underligt. Läget där torde vara väl känt. Däremot håller jag med om att det tarvas en mera omfattande bedömning av vilka ärenden som skall flyttas från diverse myndigheter till den planerade kyrkostyrelsen.

Svar på interpellation ang. komplettering av 1968 års beredning om stat och kyrka, m. m.

I sitt svar säger statsrådet tyvärr ingenting om att frågan om kyrkostyrelse måste lösas skyndsamt. Men nog avser väl ändå statsrådet att ge den frågan prioritet i kommitténs arbete? Eftersom en kyrklig centralstyrelse också skall fungera som förhandlingsorgan, där den stora frågan om sambandet med staten skall lösas, måste ett sådant organ också vara klart innan förhandlingarna börjar. Det är ju en förutsättning för att någon uppgörelse med staten över huvud taget skall kunna komma till stånd.

Statsrådet fru MYRDAL:

Herr talman! Jag behöver tydligen komplettera mitt svar på en del punkter som herr Werner nu tog upp. Då vill jag först göra några klarlägganden rörande utredningsuppdraget. Jag tror nämligen att herr Werner har missuppfattat remissen från regeringen till den parlamentariska kommittén i så måtto att herr Werner tror att kommittén skulle ha fått ett helt nytt uppdrag att jämte åliggandena i direktiven — att ta ställning till kyrkans framtida förhållande till staten — »nu jämväl fått en för svenska kyrkan angelägen intern organisationsfråga att behandla». Citatet är hämtat ur interpellationen.

Först och främst vill jag göra den kommentaren i marginalen att frågan om en central kyrkostyrelse ju inte kan vara helt intern, eftersom den bl. a. skulle beröra en viss omfördelning av ärenden som nu faller på olika statliga myndigheter. Vidare avsåg inte den remiss med vilken dåvarande departementschefen Olof Palme översände kyrkomötets skrivelse något som helst uppdrag att snabbtreda någon viss del av kyrkomötets förslag. Kyrkomötets skrivelse omfattade fyra rekommendationer. Den första var att det skulle beaktas vad som skrivits i kyrkomötets betänkande om den framtida gestaltningen av förhållandet mellan stat och kyrka.

Den andra innebar att åsyftade reformer skulle genomföras inom ramen för ett fortsatt samband mellan staten och kyrkan. Den tredje rekommendationen var de i motionen 17 till kyrkomötet framförda önskemålen om en kyrklig centralstyrelse. I den fjärde rekommendationen slutligen gav kyrkomötet till känna vad utskottet i betänkandet anfört i fråga om folkomröstning rörande förhållandet mellan stat och kyrka.

Kyrkomötets skrivelse sändes i sin helhet på remiss till den parlamentariska utredningen. Om det hade kommit fyra olika resolutioner kanske det kunde ha spaltats upp, men nu förordnade Kungl. Maj:t att skrivelsen skulle tagas under övervägande i samband med att beredningens utredningsuppdrag fullgjordes. Kungl. Maj:t biföll sålunda inte kyrkomötets anhållan att önskemålen i den tredje rekommendationen skulle tillgodoses och förslag till lagstiftning föreläggas nästa kyrkomöte.

Ärendet har också en praktisk sida, eftersom det redan i september 1969 var känt att nästa kyrkomöte av särskild anledning skulle komma att inkallas vid en tidigare tidpunkt än man förutsett. Att då göra en snabbutredning av ärendet, remissbehandla denna och sedan inom regeringen utarbeta ett förslag i tid för att kunna behandlas av kyrkomötet var givetvis helt ogörligt.

Detta är alltså den praktiska sidan av saken, men det finns också en mer principiell, nämligen att regeringen i september 1969 inte var, liksom inte heller nu är, redo att ta ställning till spörsmålet om en centralstyrelse för svenska kyrkan. Därför anser jag mig något böra gå in på själva sakfrågan då det gäller den kyrkliga centralstyrelsen.

Det är verkligen en mycket komplicerad fråga. 1958 års kyrka—stat—utredning ägnade åtskillig uppmärksam-

Svar på interpellation ang. komplettering av 1968 års beredning om stat och kyrka, m. m.

het åt den men utan att komma till något slutgiltigt ställningstagande. Man konstaterade — och huvuddelen av debatten gällde detta — att i ett A-läge, som utredningen kallade en bestämd situation, alltså i huvudsak bibehållet samband mellan stat och kyrka, kan en sådan styrelse i princip vara antingen av statlig eller kyrklig karaktär. Redan detta visar hur svårt det är att fatta ett avgörande i förväg och hur nödvändigt det är att se frågan om en kyrklig centralstyrelse just i samband med den principiella lösning som man till slut vill förorda i huvudfrågan om statens och kyrkans förhållande till varandra. Av den anledningen synes det omöjligt att bryta ut spörsmål om en kyrklig centralstyrelse från den större utredningen om hur förhållandet mellan stat och kyrka skall gestalta sig i framtiden. Det skulle kunna riskera ett föregripande av ställningstagandena.

Beträffande det särskilda önskemålet att en central kyrkostyrelse skulle utses innan reformarbetet börjades och t. o. m. innan förslag ställts, för att kunna fungera inte bara som en mera permanent kyrklig centralstyrelse i framtiden utan också som organ vid de kommande förhandlingarna mellan kyrka och stat, är det en utomordentligt komplicerad fråga där det råder mycket divergerande meningar. Slutbetänkandet från 1958 års utredning tog inte ställning till spörsmålet om en kyrklig centralstyrelse som förhandlingsorgan. I ett av dess tidigare delbetänkanden — betänkandet om kyrklig organisation och förvaltning, alltså SOU 1967: 45 — diskuterades emellertid frågan. Man nådde så pass långt som till slutsatsen att överläggningar är önskvärda mellan »företrädare för staten och med personer och organ, som kan anses vara representativa för kyrkan som trossamfund». Detta sattes emellertid inte i direkt samband med en påtänkt kyrklig centralstyrelse, utan det

framhölls att utredningen »finner sig kunna utgå från att man inom kyrkan kommer att vidtaga åtgärder för att tillskapa ett representativt organ för sådana överläggningar». Det är alltså här som åsikterna i hög grad går isär.

De remissyttranden som inkommit beträffande 1958 års utredning, vilka sammanställts i SOU 1970: 2, berör faktiskt den här frågan litet mer än de tidigare utredningarna just därför att kyrkomötets rekommendationer hade kommit under mellantiden. Men de flesta av dessa yttranden hänför sig till spörsmålet om en central kyrkostyrelse i A-läget. I några få remissyttrandena berörs dubbelfunktionen som förhandlingsorgan, men meningarna är mycket delade.

Från kyrkligt håll är de kanske mest positiva. Särskilt tveksamt var kammarkollegiet i sitt remissvar. I varje fall finner man varken i utredningarna, i kyrkomötets debatt — som var mycket rik på värdefulla synpunkter — i rekommendationen från kyrkomötets särskilda utskott eller i remissyttrandena någon plan eller någonting liknande en utredning som gör att ett beslut skulle kunna fotas därpå.

I klarhetens intresse skulle jag till slut gärna vilja säga, att regeringen nog inte ser så enkelt på detta problem om förhållandet mellan samhället och kyrkan att detta skulle kunna göras till föremål för någon sorts avtalsrörelse, där olika parter står emot varandra. Intressena är verkligen betydligt mer sammanvävda, och i stor utsträckning är de gemensamma.

Hela frågan om den framtida gestaltningen av kyrkans och statens samarbete och förhållande till varandra, som ju av folkets flertal anses utomordentligt betydelsefull, fordrar hänsynstaganden åt många olika håll och en mycket stark ansvarskänsla. Jag tror närmast att förändringar kommer att företas successivt under en relativt lång över-

Svar på interpellation ang. komplettering av 1968 års beredning om stat och kyrka, m. m.

gångsperiod. I varje fall hoppas jag att en ändrad organisation kommer att förberedas genom en process av sant demokratisk karaktär med en djupgående debatt, vilken i viss utsträckning redan har börjat, och med så mycket hänsynstagande åt oliktankande att slutresultatet kan vinna gillande hos de allra flesta, så att vi inte skall behöva ha någon uppprivande strid i denna viktiga fråga.

Herr WERNER (m):

Herr talman! För att ta upp någon punkt bland allt det myckna som statsrådet hade att säga i sitt senaste anförande återgår jag till frågan om en kyrklig centralstyrelse, som — sade jag — i huvudsak är en intern kyrklig angelägenhet. Jag förstår väl att staten kommer in i sammanhanget liksom i debatten — det är alldeles självfallet — men det är i alla fall en fråga som väsentligen skiljer sig från den som den parlamentariska utredningen kom till för att lösa: det organisatoriska förhållandet mellan kyrkan och staten. Denna har dock en annan substans än den fråga som gäller en kyrklig centralstyrelse, vilken ju sedan, i vilket läge kyrkan än kommer att befinna sig, skall fungera som en riksstyrelse för denna kyrka.

Någon snabbutredning har det inte varit tal om, säger statsrådet, och det kan väl vara riktigt. När första lagutskottet i höstas behandlade det motionspar som gick ut på en kyrklig centralstyrelse framhöll det emellertid att tidsfaktorn borde beaktas, av den enkla anledningen att detta problem måste vara löst innan det slutgiltiga förslaget till lösning av kyrka—stat-frågan läggs fram.

Måhända kan det inte vara samma organ som sedan fungerar som kyrklig riksstyrelse eller centralstyrelse, men i så fall får man väl se till att konstituera någon sorts förhandlingsorgan. Som

det är i dag — det vet statsrådet mycket väl — finns det ingen på riktigt demokratisk väg tillkommen instans som kan tala å kyrkans vägnar. Kyrkan kan enligt lag och förordning inte heller själv utse ett sådant organ.

I kyrkomöteskrivelsen angavs ganska klart och detaljerat hur en demokratisk utbyggnad av en kyrklig centralstyrelse skulle te sig från kyrkoråd över stiftsting, kyrkomöte o. s. v. Några av de komplikationer som naturligtvis vidlåder en så stor fråga klarnade väl därigenom.

Statsrådet fru MYRDAL:

Herr talman! Vi vinner väl inte mycket på att jag upprepar något av den ganska utförliga skildring av själva saken i fråga om utredningsarbetet som jag gav i mina båda tidigare svar.

Jag skulle emellertid vilja stryka under att tre vitt skilda frågor är sammankopplade under en och samma beteckning i herr Werners interpellation. Den ena är frågan om det i framtiden skall finnas en kyrklig centralstyrelse. Den kan vi inte avgöra förrän vi vet hur kyrkans förhållande till staten skall gestaltas. Den andra, som ganska utförligt har behandlats i slutbetänkandet till 1958 års utredning, är frågan om något sorts övergångsorgan för att hjälpa till vid konstituerandet av en eventuellt fri kyrka. Den tredje är frågan huruvida kyrkans representanter skall bringas tillsammans i ett förhandlingsorgan.

1968 års beredning har i uppdrag att beakta samtliga dessa frågor, men det kan inte tänkas att den gör det efter en och samma mall eller att man sammanfogar dem i en och samma modell — det vore att försöka tillgodose intressen och önskemål som i viss mån är motstridiga. Jag svarade inte direkt på frågan om prioritering, men jag kan göra det nu. Regeringen kan inte på grund av de skäl som jag här har redo-

Svar på interpellation ang. komplettering av 1968 års beredning om stat och kyrka, m. m.

gjort för — och jag har genom en »inre dialog» mellan kyrkoministern och ordföranden i 1968 års beredning förvisat mig om att man inte heller inom beredningen ser detta annorlunda — ge denna fråga någon prioritet; det är inte önskvärt. Men det betyder naturligtvis inte att man måste vänta med rekommendationer till dess samtliga problem på en gång presenteras; det kan mycket väl hända att man kan lägga fram delförslag något tidigare.

Jag kan alltså inte hjälpa att herr Werner inte får sina önskemål så lätt och snabbt tillgodosedda som han gärna vill. Det gick inte heller så med motionen förra året. Vad första lagutskottet skrev i sitt utlåtande nr 42 beaktas naturligtvis av beredningen. Det är dock faktiskt så att herr Werners önskemål inte delas av alla ens på kyrkligt håll. Därför tror jag att denna fråga alldeles avgjort hör till dem som vinner på att få mogna, att få ligga till sig tills vi kommer närmare den tidpunkt då vi börjar se hur principfrågan skall lösas, hur statens och kyrkans inbördes relationer skall ordnas eller låt oss säga: hur samhällets och den religiösa verksamhetens mer eller mindre långtgående samverkan i framtiden skall organiseras.

Herr **NORDSTRANDH** (m):

Herr talman! Jag blev en aning konfunderad när statsrådet Myrdal försökte göra troligt att frågan om en kyrklig centralstyrelse som ett förhandlingsorgan för svenska kyrkan på något sätt skulle vara beroende av vilket läge man till sist bestämmer sig för som modell för det nya förhållandet mellan kyrka och stat. Jag hoppas verkligen att jag har missuppfattat statsrådet och menar för min del att detta är helt oberoende av vilken situation som därvidlag kommer att uppstå och vars karaktär efter

hand kommer att klarna under många år framåt.

Det verkade nu som om statsrådet ville skjuta frågan ytterligare något framför sig, dock inte såsom man rullar en snöboll utan mera som om det vore fråga om en het potatis som man inte ordentligt vill gripa tag i.

Statsrådet tog vidare upp en intressant synpunkt, nämligen att regleringen av förhållandet mellan kyrka och stat inte kan genomföras på en gång såsom genom ett trollslag. Inte heller jag tror att detta skulle vara så bra, och det är väl knappast möjligt med en sådan hastig reglering. Den måste i stället ske under en längre tid genom successiva förändringar, vilket skulle göra processen åtskilligt jämnare och samtidigt tillgodose de praktiska önskemålen. Det är en riktig och vettig synpunkt. Detta eliminerar dock inte kravet på att frågan om den centrala kyrkostyrelsens funktion av ett förhandlingsorgan bör prioriteras. Också det behövs under hela omställningstiden.

Man kan då undra varför denna fråga skall undersökas av en statlig utredning och inte en utredning inom kyrkan. Låt kyrkan själv få utforma detta organ — det kan den göra redan i morgon dag. Så enkelt är det emellertid inte, det vet fru Myrdal lika väl som jag, i den nuvarande situationen med kyrka och stat i samverkan.

Jag har ju också, fru Myrdal, ägnat mig en del åt frågor som dessa under mitt liv och jag vill ge till känna följande uppfattning. Även om det inte i direktiven direkt anges att vissa frågor skall behandlas före andra eller att allt skall behandlas på en gång, måste väl en klok utredning ställa sig frågan om inte vissa spörsmål måste tas upp före andra. Jag menar att frågan om kyrkostyrelsens funktion av förhandlingsorgan ligger närmare i tiden än andra och därför måste prioriteras i utredningsarbetet.

Svar på interpellation ang. komplettering av 1968 års beredning om stat och kyrka, m. m.

Statsrådet fru MYRDAL:

Herr talman! Låt mig helt kort till herr Nordstrandh säga att jag trodde mig ha klargjort att frågan om en central kyrkostyrelse inte är liktydig med frågan om ett förhandlingsorgan. Man har därvid faktiskt tre olika former att diskutera.

Vi ser vidare kanske frågan om överläggningar på olika sätt. Det kommer ju att bli nödvändigt att bedriva överläggningar på många olika nivåer, lokalt, regionalt och centralt, och på dessa nivåer kommer diskussioner att föras mellan olika statliga och kommunala organ och myndigheter och olika kyrkliga organ. Man kommer att behöva bedriva överläggningar om särskilda frågekomplex och med speciella intressenter. Dessa överläggningar kan i sin tur också bedrivas med olika organ på det kyrkliga området. Att däremot slå ihop alltsammans till en stor huvudförhandling överensstämmer inte med den bild som vi har inom regeringen av dessa frågor, och jag tror inte att det skulle tjäna något syfte. Stat och kyrka är inte motsatta parter, utan det gäller att söka uppnå en lösning i samförstånd.

Till slut vill jag påpeka att det inte gjorts något försök att skjuta upp denna fråga. Tvärtom har beredningen uttalat att den skall arbeta med all tänkbar skyndsamhet. Vi skrev i föregående års remissyttrande till vederbörande lagutskott att vi inom beredningen hoppades vara färdiga under 1971, och det är ett hopp som vi fortfarande när.

Herr WERNER (m):

Herr talman! Alla inser ju att frågan om hur en kyrkostyrelse skall fungera i framtiden och frågan om inrättandet av ett förhandlingsorgan är två skilda saker. Men det är väl ingenting som hindrar att man bryter ut frågan om ett förhandlingsorgan och snarast försöker få till stånd ett sådant organ.

Statsrådet nämnde att meningarna var mycket delade om hur den skisserade kyrkliga centralstyrelsen skulle se ut. Men det rådde nästan hundra procentig enighet om det förslag till en sådan styrelse som antogs vid kyrkomötet, och kyrkomötet är ju också en demokratisk församling. Studerar man vidare remissvaren finner man att de är mycket positiva till tanken på en centralstyrelse.

Låt oss emellertid lämna detta. Det är dock svårt att begripa att inrättandet av ett förhandlingsorgan inte skulle kunna prioriteras när det gäller att lösa frågan om kyrkans förhållande till staten.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 49, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370).

§ 12

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Jonasson* (cp), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående lokaliseringpolitiska åtgärder i Fryksdalen, och

herr *Werner* (m), till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående lönesättningen m. m. för personer med arkivarbete.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 13

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 81, med anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370); samt

från tredje lagutskottet:

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förordningen (1961:309) om bekämpande av salmonellainfektion hos djur m. m.; och

nr 83, i anledning av motioner om möjlighet att delegera beslut enligt naturvårdslagen till kommunalt organ.

§ 14

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts skrivelser och proposition överlämnats till kammaren:

nr 34, angående val av ombud jämte suppleanter i Europarådets rådgivande församling,

nr 39, med redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1969, och

nr 43, angående livränta till vissa personer.

Nämnda skrivelser och proposition bordlades.

§ 15

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fem enkla frågor, nämligen av:

herr *Nilsson* i Bästekille (m), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående vissa åtgärder för att trygga de svenska yrkesfiskarnas rättigheter,

herr *Andersson* i Örebro (fp), till herr ministern för utrikes ärendena angående tidpunkten för tillsättande av utredning om stöd till den svensk-amerikanska pressen i Nordamerika,

herr *Magnusson* i Borås (m), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående beviljandet av lån med anledning av stormskador på skog,

herr *Nilsson* i Agnäs (m), till herr statsministern angående lokaliseringen av militära förband till avfolkningshotade områden, och

fröken *Wetterström* (m), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående revision av naturvårdslagen i vad gäller strandskyddet.

§ 16

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.07.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 6 mars

Kl. 14.00.

§ 1

Justerades protokollet för den 26 nästlidne februari.

§ 2

Meddelande ang. val av ombud och suppleanter i Europarådets rådgivande församling

Föredrogs Kungl. Maj:ts å bordet vilande skrivelse nr 34, angående val av ombud jämte suppleanter i Europarådets rådgivande församling.

Därvid anförde

Herr TALMANNEN:

Efter samråd med första kammarens talman får jag hemställa att kammaren måtte besluta att vid plenum onsdagen den 18 innevarande mars företaga val av tre ombud och tre suppleanter i Europarådets rådgivande församling.

Denna hemställan bifölles.

Skrivelsen lades till handlingarna.

§ 3

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande skrivelse och proposition; och hänvisades därvid

till utrikesutskottet skrivelsen nr 39, med redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1969; och

till statsutskottet propositionen nr 43, angående livränta till vissa personer.

§ 4

Interpellation ang. effektivisering av skattekontrollen

Ordet lämnades på begäran till

Herr WIKLUND i Stockholm (fp), som yttrade:

Herr talman! Det är av största vikt från allmän synpunkt att det direkta skatteuttaget allt bättre överensstämmer med verkliga inkomst- och förmögenhetsförhållanden i det enskilda fallet och att tillämpningen av skattereglerna också allt bättre motsvarar syftet med dessa. Närmast står följande två metoder till buds i fråga om den direkta beskattningen för att uppnå dessa effekter:

1. Ökad informations- och upplysningservice rörande skattereglerna till skattebetalarna särskilt under en viss period närmast före tidpunkten för de allmänna självdeklarationernas avgivande.
2. Ökad skattekontroll genom taxeringsväsendet.

Rörande viss åtgärd för att få den förstnämnda metoden bättre tillämpad vill jag hänvisa till mitt yrkande och motiveringen till detta i en motion vid årets riksdag.

Ökad skattekontroll har på senare år kunnat sättas in främst genom väsentlig personalupprustning av taxeringsväsendet. Man beräknar att ca 100 000 deklareranter i år lämnat oriktiga uppgifter på mer än 1 000 kr. I många av dessa fall torde dessa uppgifter ha lämnats tämligen oavsiktligt beroende på ovetenskap om innehållet i skattereglerna, fel läsning eller oriktig tolkning av lämnat informationsmaterial, oförmåga att för-

Interpellation ang. effektivisering av skattekontrollen

stå texten i sådant material etc. I dessa fall framträder behovet av bättre och breddad information med särskild skärpa.

Enligt uppgift i dagspressen lär skattekontrollen vara betydligt effektivare i Stockholm än i andra delar av landet. Detta belyses med sådana uppgifter som att Stockholmspolisens i föl behandlade 1 100 ärenden gällande brott mot skattestrafflagen (en ökning med 22 procent jämfört med närmast föregående år) och därigenom »tog fram» bortåt 24 miljoner kronor i inkomst, som deklareranter undanhållit från beskattning, ett belopp nästan lika stort som motsvarande belopp för fem år sedan för *hela* landet.

Förhåller det sig på det sättet att orsaken till de förhållanden, som nämnda siffror belyser, ligger i att skattekontrollen i Stockholm är effektivare än i övriga delar av landet, synes åtgärder för en *allmän* effektivisering av skattekontrollen påkallad. Att medborgare boende utom Stockholm enligt uppgift skulle vara föremål för en lindrigare skattekontroll framstår som otillfredsställande både ur enkel rättvisesynpunkt och med tanke på de betydande skattebelopp, som stat och kommun tydligen kan tillföras genom en skärpt skattekontroll.

Med stöd av vad sålunda anförts får jag hemställa om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa följande frågor:

1. Anser statsrådet att grund finnes för uppgiften att skattekontrollen är effektivare i Stockholm än i övriga delar av landet?

2. Om fråga nr 1 besvaras jakande, är statsrådet då villig att — med tanke på den stora samhällsekonomiska betydelsen av att skattereglerna allmänt tillämpas fullt effektivt — medverka till en förbättring av skattekontrollen i landet i stort redan under innevarande år?

Denna anhållan bordlades.

§ 5

Till bordläggning anmäldes konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av motioner om val av nämndemän,

nr 17, i anledning av motioner om inskränkning i offentligheten vid lagsökning, och

nr 18, i anledning av motioner angående säkerställande av städers rättigheter och traditioner;

statutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde,

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom finansdepartementets verksamhetsområde jämte motioner,

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på kapitalbudgeten för budgetåret 1970/71 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde jämte motioner,

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom inrikesdepartementets verksamhetsområde jämte motioner,

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående huvudmannskapet för mellanskolan, såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet, jämte motioner,

nr 33, i anledning av motioner om tillsättande av en parlamentarisk försvarsutredning, och

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående lokalhållningen för de allmänna underrätterna jämte motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 6, med anledning av motioner be-

träffande traktorskatten,

nr 7, med anledning av motioner angående restitution av arvsskatt för dödsbo med skogskontotillgång,

nr 8, med anledning av motioner om 1970 års fastighetstaxering m. m.,

nr 9, med anledning av motioner om rätt till skattefri avsättning till omskolnings- och utbildningsfonder m. m.,

nr 11, med anledning av motioner angående beskattningen av företagsvinster,

nr 12, med anledning av motioner om beskattning av vissa naturaförmåner, och

nr 13, med anledning av motioner om rätt till avdrag vid beskattningen för gåvor till utvecklingshjälp m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av motioner om medborgarvittnen vid polisförhör, m. m.,

nr 10, i anledning av motioner om lagstadgad rätt för svensk medborgare till utresa ur riket,

nr 11, i anledning av motioner om upphovsmannaskydd för audiovisuella verk,

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om befrielse för utländsk konsul från skyldighet att avlägga vittnesmål m. m., och

nr 13, i anledning av motioner angående försäkringsskyddet för förare av statligt motorfordon;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av motioner om ökat ekonomiskt stöd vid havandeskap,

nr 8, i anledning av motioner om ersättning från den allmänna försäkringen åt fränskild kvinna i vissa fall,

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stadga om enskilda vårdhem m. m., jämte motioner i ämnet,

nr 10, i anledning av motion angående grupplivförsäkring för hemmafruar,

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft, jämte motioner i ämnet, och

nr 12, i anledning av motioner om ökad förläggning av semester till sommarens;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag angående riktlinjer för en reform av inskrivningsväsendet jämte motioner i ämnet,

nr 9, i anledning av motion om lagstadgad säkerhetsdeklaration av motorfordon,

nr 11, i anledning av motioner om bättre djurskydd,

nr 12, i anledning av motioner om vissa åtgärder för att skydda ålbeståndet,

nr 13, i anledning av motioner om översyn av lagstiftningen om utländsk medborgares rätt till fiske i svenskt vatten,

nr 14, i anledning av motioner angående straffbarheten vid aga av djur, och

nr 15, i anledning av motioner om översyn av bestämmelserna om straff för djurplågeri;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående huvudmannaskapet för mellanskolan, såvitt propositionen hänvisats till jordbruksutskottet, och

nr 5, i anledning av motioner angående Falsterbokanalen; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av motioner om en ny översättning av Gamla Testamentet och om en ny översättning av Bibeln, och

nr 5, i anledning av motioner om en översyn av stavningsreglerna.

§ 6

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 40, med förslag till ändring i regeringsformen, m. m., överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 7

Till bordläggning anmäldes skrivelse från den svenska parlamentariska delegationen hos Europarådets rådgivande församling med överlämnande av redogörelse för församlingssessionerna under år 1969.

§ 8

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Antby* (fp) till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående åtgärder mot insekters skadegörelse i stormfälld skog.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.02.

In fidem
Sune K. Johansson